И. С. ТУРГЕЊЕВ – САБРАНА ДЕЛА – КЊИГА XIX

СЦЕНЕ И КОМЕДИЈЕ

III

НАРОДНА ПРОСВЕТА – БЕОГРАД

И. С. ТУРГЕЊЕВ

САБРАНА ДЕЛА У 20 КЊИГА

УРЕДНИК

МИЛАН КАШАНИН

ИЗДАЊЕ, ШТАМПА И ПОВЕЗ
ИЗДАВАЧКОГ ПРЕДУЗЕЋА

НАРОДНА ПРОСВЕТА

БЕОГРАД

1936

И. С. ТУРГЕЊЕВ

САБРАНА ДЕЛА

КЊИГА XIX

ЗА ШТАМПУ ПРИРЕДИО
МИЛАН КАШАНИН

НАРОДНА ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

СЦЕНЕ И КОМЕДИЈЕ

III

С РУСКОГ ПРЕВЕО

Д-р МИЛОШ С. МОСКОВЉЕВИЋ

НАРОДНА ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

За штампарију „Народна Просвета“:
А. Ивановић, Београд, Обилићев венац 5

САДРЖАЈ

Месец дана у селу

Комедија у пет чинова

РАДНА ЛИЦА:

Аркадије Сергејић Ислајев, богат спахија, 36 година
Наталија Петровна, његова жена, 29 година
Коља, њихов син, 10 година
Верочка, васпитаница, 17 година
Ана Семјоновна Ислајева, мати Ислајева, 58 година
Лизавета Богдановна, дружбеница, 37 година
Шаф, Немац, домаћи учитељ, 45 година
Михаило Александровић Ракитин, кућни пријатељ, 30 година
Алексије Николајевић Бељајев, студент, Кољин учитељ, 21 година
Атанасије Ивановић Бољшинцов, сусед, 48 година
Игњатије Илић Шпигељски, лекар, 40 година
Матвеј, слуга, 40 година
Каћа, служавка, 20 година.

Догађа се на имању Ислајева, на почетку четрдесетих година. Између 1 и 2, 2 и 3, 4 и 5 чина пролази по један дан.

ПРВИ ЧИН

Позорница претставља салон. Десно је сто за картање и врата за кабинет; право су врата за салу; лево два прозора и округао сто. У угловима дивани. За карташким столом А н а

Семјоновна, Лизавета Богдановна и Шаф играју преферанса; за округлим столом седе Наталија Петровна и Ракитин. Наталија Петровна везе на канви; Ракитин држи у рукама књигу. Зидни часовник показује три сата.

Шаф. У херцу.

Ана Семјоновна. Опет? Па ти ћеш нас, баћушка, тако сасвим надиграти.

Шаф (флегматично). Озам у херцу.

Ана Семјоновна (Лизавети Богдановној). Гле ти њега! С њим је немогуће играти. (Лизавета Богдановна се смеши).

Наталија Петровна (Ракитину). Зашто сте престали? Читајте.

Ракитин (дижући полако главу). „Monte-Cristo se redressa haletant"... Занима ли то вас, Наталија Петровна?

Наталија Петровна. Нимало.

Ракитин. Па зашто онда читамо?

Наталија Петровна. А ево зашто. Ономадне ми једна дама каже: „Јесте ли читали Монте-Кристо? Ах, прочитајте — дивно је." Ја јој тада ништа нисам одговорила, а сад јој могу рећи да сам читала, па нисам нашла ништа дивно.

Ракитин. Па да, ако сте се сад већ могли уверити.

Наталија Петровна. Ах, како сте лењи!

Ракитин. Ја сам готов, забога... (Тражећи место где се зауставио) Se redressa haletant, et...

Наталија Петровна (сама га прекидајући). Јесте ли видели данас Аркадија?

Ракитин. Срео сам се с њим на брани... Поправљају је. Он је нешто објашњавао радницима и, да би боље објаснио, ушао је у песак до колена.

Наталија Петровна. Он се свега прихвата и сувише ватрено... одвећ се труди. То је мана. Како ви мислите?

Ракитин. Ја се слажем с вама.

Наталија Петровна. Како је то досадно!... Ви се увек са мном слажете. Читајте.

Ракитин. А! Дакле, ви хоћете да се ја с вама препирем?... Па изволите.

Наталија Петровна. Ја хоћу... Хоћу!... Ја хоћу да ви хоћете... Читајте, каже вам се.

Ракитин. Разумем. (Опет узима књигу).

Шаф. Каро.

Ана Семјоновна. Како? Опет? Ово се не може издржати! (Наталији Петровној). Наташа... Наташа...

Наталија Петровна. Изволите?

Ана Семјоновна. Замисли само, Шаф нас сасвим надиграо... Мало мало па по седам, осам у каро.

Шаф. И зат зедам.

Ана Семјоновна. Чујеш ли? То је страшно.

Наталија Петровна. Да... страшно.

Ана Семјоновна. Такав је вист! (Наталији Петровној). А где је Корља?

Наталија Петровна. Он је отишао у шетњу с новим учитељем.

Ана Семјоновна. А! Лизавета Петровна, ја вас позивам.

Ракитин (Наталији Петровној). С каквим учитељем?

Наталија Петровна. Ах, да! Ја сам вам и заборавила рећи... док ви нисте били овде, узели смо новог учитеља.

Ракитин. На место Дифура?

Наталија Петровна. Не... Руског учитеља. Француза ће нам кнегиња послати из Москве.

Ракитин. Какав је човек тај Рус? Је ли стар?

Наталија Петровна. Не, млад је... Ми смо га, уосталом, узели само за летње месеце.

Ракитин. А! у кондицију.

Наталија Петровна. Да, то се код њих, чини ми се, тако зове. И знате ли шта, Ракитин? Ви, ето, волите да посматрате људе, да их анализирате, ријете по њима...

Ракитин. Забога, откуд ви...

Наталија Петровна. Но, да, да... Обратите на њега пажњу. Мени се он свиђа. Мршав, витак, весео поглед, смело изражавање... Видећете. Он је, истина, доста неокретан... а за вас је то зло.

Ракитин. Наталија Петровна, ви ме данас страшно прогоните.

Наталија Петровна. Без све шале, обратите на њега пажњу. Мени се чини да из њега може постати диван човек. А, уосталом, Бог би га знао!

Ракитин. Ви изазивате моју радозналост...

Наталија Петровна. Збиља? (Замишљено). Читајте.

Ракитин. Se redressa haletant et...

Наталија Петровна (осврнувши се наједаред). А где је Вера? Одјутрос је нисам видела. (Смешећи се, Ракитину). Баците ту књигу... Видим да нам се данас не да читати... Боље причајте ми штогод.

Ракитин. Молим... А шта да вам причам?... Ви знате, ја сам неколико дана провео код Криницинових... Замислите, нашим младим је већ досадно.

Наталија Петровна. По чему сте то могли опазити?

Ракитин. Та зар се досада може сакрити? Све се друго може... али досада никако.

Наталија Петровна (погледавши у њега). А друго се све може?

Ракитин (поћутавши мало). Ја мислим.

Наталија Петровна (оборивши очи). Па шта сте радили код Криницинових?

Ракитин. Ништа. Осећати досаду у друштву пријатеља — то је страшна ствар: вама је згодно, не осећате се нелагодно, волите их, немате на што да се љутите, а ипак вас мучи досада, а срце вас глупо тишти, као да је гладно.

Наталија Петровна. Вама, мора бити, често бива досадно у друштву пријатеља?

Ракитин. Као да и ви не знате шта значи присуство човека кога волите, а који вам је досадан!

Наталија Петровна (лагано). Кога волите... то је крупна реч. Ви некако неразумљиво говорите.

Ракитин. Неразумљиво?... зашто неразумљиво?

Наталија Петровна. Да, то је ваша мана. Знате ли шта, Ракитин! Ви сте, наравно, врло паметни, али... (застајући) понекад нас двоје разговарамо као да плетемо чипке... А јесте ли гледали како се плету чипке? У загушљивим собама, не дижући се с места... Чипка је дивна ствар, али гутљај свеже воде за време дневне врућине је далеко бољи.

Ракитин. Наталија Петровна, ви се данас...

Наталија Петровна. Шта?

Ракитин. Ви се данас на мене нешто љутите.

Наталија Петровна. О, препредени људи, како сте мало проницљиви, иако сте препредени!... Не, ја се на вас не љутим.

Ана Семјоновна. А! Најзад је изгубио! Долија! (Наталији Петровној). Наташа, наш злотвор тропирао.

Шаф (кисело). Лисафет Богдановна криф...

Лизавета Богдановна (љутито). Извините, молим вас; ја нисам могла знати да Ана Семјоновна нема ниједне карте каро.

Шаф. Упудуће ја Лисафет Богдановно нећем сфати.

Ана Семјоновна (Шафу). Па шта је она крива?

Шаф (понавља истим гласом). Упудуће ја Лисафет Богдановно нећем сфати.

Лизавета Богдановна. Брига мене! Чудна ми чуда!...

Ракитин. Што више у вас гледам, Наталија Петровна, тим мање могу данас да познам ваше лице.

Наталија Петровна (с нешто радозналости). Збиља?

Ракитин. Богами. Налазим на вама неку промену.

Наталија Петровна. Да?... У том случају, будите љубазни... Та ви ме знате — погодите у чему је та промена, шта се то у мени догодило — а?

Ракитин. Па чекајте...

(Коља наједаред с буком улети из сале право ка Ани Семјоновној).

Коља. Бако, бако! Погледај шта имам! (Показује јој лук и стрелу). Погледај-де!

Ана Семјоновна. Покажи, душо моја... Ах, какав диван лук, ко ти га је начинио?

Коља. Ено он... он... (Показује на Бељајева, који је застао на вратима сале).

Ана Семјоновна. А! И како је лепо направљен...

Коља. Већ сам гађао из њега у дрво, бако, и двапут сам погодио... (Скаче).

Наталија Петровна. Покажи, Коља!

Коља (трчи к њој и док Наталија Петровна разгледа лук).

Ах, maman! Како се Алексије Николајевић пуже на дрвеће! Он хоће да ме научи, научиће ме и да пливам. Он ће мене све, све научити! (Скаче).

Наталија Петровна (Бељајеву). Врло сам вам захвална на вашој пажњи према Кољи. . .

Кол»а (ватрено је прекида). Ја га много волим, maman, много!

Наталија Петровна (милујући Кољу по глави). Он ми је малко размажен. . . Начините ми од њега окретног и хитрог дечка. (Бељајев се клања).

Коља. Алексије Николајевићу, хајдемо-те у коњушницу, да однесемо Фавориту хлеба.

Бељајев. Хајдемо.

Ана Семјоновна (Кољи). Оди овамо, пољуби ме прво. . .

Коља (истрчавајући). После, бако, после! (Истрчава у салу; Бељајев одлази за њим).

Ана Семјоновна (гледајући за Кољом). Какво мило дете! (Шафу и Лизавети Богдановној). Зар не?

Лизавета Богдановна. Како да не.

Шаф (поћутавши мало). Ја пас.

Наталија Петровна (с нешто живости Ракитину). Дакле, како вам се чини?

Ракитин. Ко?

Наталија Петровна (поћутавши). Овај. . . руски учитељ.

Ракитин. Ах, извините, ја и заборавио. . . Тако сам био заузет питањем које сте ми задали. . . (На-

талија Петровна гледа у њега с једва приметним осмејком). Уосталом, његово лице... доиста... Да, има лепо лице. Допада ми се. Само, чини ми се, врло је стидљив...

Наталија Петровна. Јесте.

Ракитин (гледајући у њу). Али, ја ипак нисам начисто...

Наталија Петровна. Да се ја и ви, Ракитин, позабавимо њим? Хоћете ли? Довршимо његово васпитање. Ето дивне прилике за озбиљне, разборите људе, какви смо ја и ви! Јер ми смо врло разборити, зар није тако?

Ракитин. Тај младић вас занима? Кад би он то знао, њему би то поласкало.

Наталија Петровна. О, верујте, нимало! О њему не смете судити по томе што би... неко од нас учинио на његовом месту. Јер он нимало не личи на нас, Ракитин. У томе и јест невоља, драги пријатељу: ми сами себе проучавамо с великом марљивошћу, па после уображавамо да познајемо људе.

Ракитин. Туђа душа је мрачна шума. Али на што те алузије... Зашто ви мене сваки час пецкате?

Наталија Петровна. А кога да пецкамо, ако нећемо пријатеље... А ви, драги пријатељу... Ви то знате. (Стеже му руку. Ракитин се смеши и разведрава се). Ви сте мој стари пријатељ.

Ракитин. Бојим се само... да вам нешто тај стари пријатељ не досади...

Наталија Петровна (смејући се). Само добре ствари могу досадити.

Ракитин. Може бити... Само од тога им није лакше.

Наталија Петровна. Којешта... (Спустивши глас). Као да не знате... ce que vous êtes pour moi.

Ракитин. Наталија Петровна, ви се играте са мном као мачка с мишем... Али се миш не жали...

Наталија Петровна. О, јадни мишић!

Ана Семјоновна. Имам да добијем од вас двадесет, Адаме Иванићу... Аха!

Шаф. Ја упудуће Лисафет Богдановна нећем сфати.

Матвеј (улази из сале и јавља). Дошао Игњатије Илић.

Шпигељски (улазећи одмах за њим). Лекари се не пријављују. (Матвеј одлази). Моје најдубље поштовање целој породици. (Прилази руци Ане Семјоновне). Добар дан, госпођо. Надам се да сте добили?

Ана Семјоновна. Јадно сам добила! Једва сам повратила своје... Хвала Богу и на томе! Све ево овај зликовац. (Показује на Шафа).

Шпигељски (Шафу). Адаме Иванићу, зар с дамама! то није лепо... Не могу да вас познам.

Шаф (мрмљајући кроз зубе). С тамама, с тамама...

Шпигељски (прилази округлом столу лево). Добар дан, Наталија Петровна! Добар дан, Михаило Александровићу!

Наталија Петровна. Добар дан, докторе. Како сте?

Шпигељски. То ми се питање јако свиђа... Значи, ви сте здрави. Како сам ја? Ваљан лекар никад није болестан; сем ако наједном запне па умре... Ха-ха.

Наталија Петровна. Седите. Ја сам здрава, доиста... али нисам расположена. А то је такође болест.

Шпигељски (седајући поред Наталије Петровне). А допустите да вам опипам пулс... (Пипа јој пулс). Ох, ти живци, живци... Ви мало шетате, Наталија Петровна, мало се смејете... ето шта. Шта ви гледате, Михаило Александровићу? А, уосталом, могу прописати беле капљице.

Наталија Петровна. Нисам сраскида да се смејем... (Живахно). Него, ето, ви сте лекар... имате пакостан језик, ја вас због тога јако волим и ценим, богами... испричајте ми нешто смешно. Михаило Александровић данас све нешто философира.

Шпигељски (погледајући кришом у Ракитина). А, изгледа, не пате само живци, и жуч се малко разлила...

Наталија Петровна. Но, па и ви исто! Посматрајте, докторе, колико хоћете, само немојте гласно. Ми сви знамо да сте ви страшно оштроумни... Ви сте обојица врло оштроумни.

Шпигељски. Молим лепо.

Наталија Петровна. Причајте нам штогод смешно.

Шпигељски. Разумем. Ето, нисам ни мислио, ни сањао — кад цап-царап, причај... Допустите да узмем бурмута. (Шмрче бурмут).

Наталија Петровна. Какве припреме!

Шпигељски. Та, драга Наталија Петровна, изволите промислити: има смешно и смешно. Како за кога! Например, вашем суседу, господину Хлопушкину, ваља само овај прст показати, па да сместа прсне у смех, да се зацени и плаче... али ви... Него, ипак, допустите. Познајете ли ви Вереницина, Платона Васиљевића?

Наталија Петровна. Чини ми се да га познајем, или сам слушала о њему.

Шпигељски. Он има луду сестру. По моме мишљењу њих су обоје луди, или су обоје при здравој памети; јер међу братом и сестром нема апсолутно никакве разлике, али ствар није у томе. Судбина, молим вас, свуда судбина, и у свему судбина. Вереницин има кћер, таква нека зеленкаста, тако млада, знате; очице бледе, носић црвен, зубићи жути, дакле, једном речју, врло мила девојка; свира на фортепијану и још врска, дакле све је у реду. Има својих двеста душа, па још теткиних сто педесет. Тетка јој је још жива и дуго ће живети, луди сви дуго живе, али се свакој невољи може доскочити. Потписала завештање у корист нећакиње, а дан пре тога сам јој ја својеручно сипао на главу хладну воду. И, уосталом, потпуно узалуд сипао, јер је потпуно немогуће излечити је. И тако, дакле, Вереницин има кћер — удавачу не од последњих. Почео је изводити,

почеле се младожење јављати, међу осталим и неки Перекузов, анемичан младић, стидљив, али одличног понашања. И наш Перекузов допадне се оцу; допадне се и кћери. . . Па око чега је онда запело? У име Бога, на венчање! И доиста, све је ишло не може боље бити; г-н Вереницин, Платон Васиљевић, већ је почео г-на Перекузова пљескати по стомаку, овако, знате, и по рамену тапшати, кад одједном као из ведра неба наиђе официр, Ардалион Протобекасов! На балу код предводника племства спази Вереницинову кћер, одигра с њом три полке, рече јој, мора бити, онако, преврнувши очи: „о, како сам несрећан!" Моја ти госпођица одмах изгуби памет. Потекоше сузе, уздаси, кукање. . . На Перекузова не гледају, с Перекузовим не говоре, од саме речи „свадба" добијају се грчеви. Пих, господе Боже мој, каква чудеса! Па, мисли Вереницин, кад је Протобекасов, нека буде Протобекасов. Срећом, и он је човек имућан. Позивају Протобекасова, веле, учините нам част. . . Протобекасов чини част; Протобекасов долази, удвара се, заљубљује се, најзад нуди руку и срце. И шта мислите? Девојка Вереницина одмах радосно пристаје? Боже сачувај! Опет сузе, уздаси, напади. Отац не зна шта да ради. Ама шта је то сад? Шта хоћеш? А она, шта мислите да му је одговорила? Ја, вели, оче, не знам кога волим, онога или овога. „Како"? — Богами, не знам, и најбоље да не пођем ни за кога, а волим их! Вереницин, разуме се, да пукне од једа; просиоци такође не знају шта то сад значи, а она непрестано тера своје. Ето, изволите видети каква се чуда код нас дешавају.

Наталија Петровна. Ја у томе не налазим ништа чудновато... Као да се не могу у исто време два човека волети.

Ракитин. А! Ви мислите...

Наталија Петровна (полако). Ја мислим... а уосталом, не знам... може бити то доказује само да се не воли ни један ни други.

Шпигељски (шмрчући бурмут и погледајући час у Наталију Петровну, час у Ракитина). Тако дакле, тако дакле...

Наталија Петровна (живахно Шпигељском). Ваша прича је врло добра, али ви ме ипак нисте насмејали.

Шпигељски. Да, драга госпођо, ко да вас насмеје сад, забога! Вама сад није то потребно.

Наталија Петровна. Него шта ми је потребно?

Шпигељски (извештачено смиреног изгледа). А Бог би знао!

Наталија Петровна. Ах како сте досадни, ништа мање од Ракитина.

Шпигељски. Велика част, молим вас... (Наталија Петровна прави нестрпељив покрет).

Ана Семјоновна (устајући с места). Но, једва једном... (уздише). Сасвим су ми се ноге одузеле од седења (Лизавета Богдановна и Шаф такође устају). О — ох.

Наталија Петровна (устаје и иде к њима). Како можете тако дуго седети! (Шпигељски и Ракитин устају).

Ана Семјоновна (Шафу). Остајеш ми дужан седам гроша, баћушка. (Шаф се хладно клања). Нећеш ти нас непрестано кажњавати. (Наталији Петровној). Ти си данас као мало бледа, Наташа. Јеси ли здрава... Је ли она здрава, Шпигељски?

Шпигељски (који се о нечем сашаптавао с Ракитином). О, потпуно.

Ана Семјоновна. Тако... А ја идем мало да се одморим пред ручак, страшно сам уморна! Лизо, хајдемо... ох, ноге, ноге...

(Иде с Лизаветом Богдановном у салу. Наталија Петровна је испраћа до врата. Шпигељски, Ракитин и Шаф остају на предњем делу позорнице).

Шпигељски (Шафу, дајући му бурмутицу). Па, Адаме Иванићу, ви бефинден зи зих?

Шаф (шмрчући достојанствено). Топро. А фи како сте?

Шпигељски. Најлепше захваљујем, прилично. (Ракитину полугласно) Дакле ви доиста не знате шта је данас Наталији Петровној?

Ракитин. Богами, не знам.

Шпигељски. Па кад ви не знате... (окреће се и иде на сусрет Наталији Петровној која се враћа с врата). А ја имам мало посла до вас, Наталија Петровна.

Наталија Петровна (идући к прозору). Збиља? Каквог?

Шпигељски. Треба да говорим с вама насамо...

Наталија Петровна. Гле сад, ви ме плашите.

(Ракитин, међутим, узевши Шафа под руку, хода с њим горе доле и шапуће му нешто немачки. Шаф се смеје и говори полугласно: „Ja, ja, ja! Jawohl, jawohl, sehr gut").

Шпигељски (спустивши глас). Та ствар, управо, не тиче се само вас...

Наталија Петровна (гледајући у башту). Шта хоћете тим да кажете?

Шпигељски. Ево у чему је ствар. Један мој добар познаник молио ме је да дознам... то јест... ваше намере у погледу ваше васпитанице, Вере Александровне.

Наталија Петровна. Моје намере?

Шпигељски. То јест... да говорим без увијања, мој познаник...

Наталија Петровна. Да је неће да проси?

Шпигељски. Погодили сте.

Наталија Петровна. Ви се шалите.

Шпигељски. Ни најмање.

Наталија Петровна (смејући се). Та забога, она је још дете; каква чудна мисија!

Шпигељски. По чему чудна, Наталија Петровна? Мој познаник...

Наталија Петровна. Ви сте велики пословни човек, Шпигељски. А који је то ваш познаник?

Шпигељски (смешећи се). Допустите, допустите, ви ми још ништа нисте казали у погледу...

Наталија Петровна. Та оставите, докторе. Вера је још дете. Ви то и сами знате, господин дипломата. (Окрећући се) А ево и ње, баш као поручена. (Из сале истрчавају Вера и Коља).

Коља (трчи к Ракитину). Ракитин, реци да нам даду лепка, лепка...

Наталија Петровна (Вери). Откуд ви? (Милује је по образу). Како си се заруменела!

Вера. Из парка... (Шпигељски јој се клања). Добар дан, Игњатије Илићу.

Ракитин (Кољи). Зашто ће ти лепак?

Коља. Треба, треба... Алексије Николајевић нам прави змаја... Нареди...

Ракитин (хоће да звони). Причекај, сад ћу...

Шаф. Erlauben Sie... Каспадин Колија танас није прочитао сфој лекцион... (Узима Кољу за руку). Kommen Sie.

Коља (тужно). Morgen, Herr Schaaf, morgen...

Шаф (оштро). Morgen, morgen, nur nicht heute, sagen alle faule Leute... Kommen Sie... (Коља се опире).

Наталија Петровна (Вери). С ким си ти то тако дуго шетала? Нисам те од јутрос видела.

Вера. С Алексијем Николајевићем... с Кољом...

Наталија Петровна. А! (Окрећући се). Коља, шта то значи?

Коља (спустивши глас). Господин Шаф... Мамице...

Ракитин (Наталији Петровној). Они тамо праве змајеве, а овде, ето, хоће да му задају задатак.

Шаф (с осећањем достојанства). Gnädige Frau. . .

Наталија Петровна (строго Кољи). Изволите слушати, доста сте данас трчали. Идите с господином Шафом.

Шаф. (Одводећи Кољу у салу). Es ist unerhört!

Коља. (Одлазећи, шапатом Ракитину). А ти ипак нареди за лепак. . . (Ракитин одобрава главом).

Шаф (трзајући Кољу). Kommen Sie, mein Herr. . . (Одлази с њим у салу. Ракитин одлази одмах за њима).

Наталија Петровна (Вери). Седи. . . Ти мора да си се уморила. . . (Седа и сама).

Вера (седајући). Нисам ни мало.

Наталија Петровна. (С осмехом Шпигељском). Шпигељски, погледајте је, зар није уморна?

Шпигељски. Па то је здраво за Веру Александровну.

Наталија Петровна. Ја не велим. . . (Вери). Па шта сте радили у парку?

Вера. Играли смо се, трчали. Испочетка смо гледали како копају брану, а после се Алексије Николајевић успузао на дрво за веверицом, високо — високо, и почео љуљати врх. . . Било нам је свима страшно. Веверица је напослетку пала, и Трезор је умало није ухватио. Ипак је побегла.

Наталија Петровна (погледавши с осмехом у Шпигељског). А после?

Вера. А после је Алексије Николајевић направио Кољи лук. . . и то тако брзо. . . а затим се прикрао нашој крави на ливади и наједанпут јој скочио на ле-

ђа... Крава се уплашила и почела бежати и бацати се ногама... а он се смеје (и сама се смеје), а после Алексије Николајевић хтео да нам начини змаја, па смо, ето, за то и дошли овамо.

Наталија Петровна (тапше је по образу). Дете, дете, право си дете... а? како ви мислите, Шпигељски?

Шпигељски (полако и гледајући у Наталију Петровну). Ја се слажем с вама.

Наталија Петровна. Па дабогме.

Шпигељски. Али то ништа не смета... Напротив.

Наталија Петровна. Мислите? (Вери). Па, дакле, били сте много весели?

Вера. Да, молим вас, Алексије Николајевић је тако занимљив.

Наталија Петровна. Тако, дакле. (Поћутавши мало). Верочка, а колико је теби година? (Вера малко зачуђено гледа у њу). Дете... Дете... (Ракитин излази из сале).

Шпигељски (брижно). Ах, ја заборавио... ваш је кочијаш болестан... а ја га још нисам видео...

Наталија Петровна. Шта му је?

Шпигељски. Врућица; уосталом, нема никакве опасности.

Наталија Петровна (идући за њим). Ви ћете, докторе, ручати код нас?

Шпигељски. Ако допустите (одлази у салу).

Наталија Петровна. Mon enfant, vous feriez bien de mettre une autre robe pour le diner... (Вера устаје). Приђи к мени... (Љуби је у чело). Дете, дете! (Вера је љуби у руку и иде у кабинет).

Ракитин (тихо Вери, намигујући). А ја послао Алексију Николајевићу све што треба.

Вера (полугласно). Хвала вам, Михаило Александровићу. (Одлази).

Ракитин (прилази Наталији Петровној. Она му пружа руку. Он је одмах стиска). Најзад смо сами... Наталија Петровна, реците, шта је то с вама?

Наталија Петровна. Ништа, Michel, ништа. Ако је и било нешто, сад је прошло. Седите. (Ракитин седа поред ње). Коме се то не дешава? Не може небо бити без облака. Што ме тако гледате?

Ракитин. Гледам вас... Срећан сам.

Наталија Петровна (одговара му осмехом). Отворите прозор, Michel. Како је лепо у парку! (Ракитин устаје и отвара прозор). Здраво, ветре. (Смеје се). Он као да је само чекао прилику да упадне унутра... (Обзире се). Како је завладао целом собом... Сад га не истера...

Ракитин. Ви сте сад нежни и тихи, као вече после непогоде.

Наталија Петровна (замишљено понавља последње речи). После непогоде... А зар је било непогоде?

Ракитин (машући главом). Спремала се.

Наталија Петровна. Доиста? (Гледајући у њега, после кратког ћутања). А знате ли шта, Michel,

ја не могу замислити човека бољег од вас. Богами. (Ракитин хоће да је заустави). Не, немојте ми сметати да кажем шта мислим. Ви сте снисходљиви, умиљати, постојани. Ви се не мењате. Ја сам вам обавезна за много штошта.

Ракитин. Наталија Петровна, зашто ми ви то баш сад говорите?

Наталија Петровна. Не знам; осећам се весела, одмарам се; не забрањујте ми да брбљам...

Ракитин (стеже јој руку). Ви сте добри као анђео.

Наталија Петровна (смејући се). Јутрос рано не бисте то казали... Али чујте, Michel, ви ме знате, ви ме морате извинити. Наши односи су тако чисти, тако искрени... па ипак не сасвим природни. Ја и ви имамо право гледати право у очи не само Аркадију, већ целом свету... Да; али... (Замисли се). Ето због тога ми понекад и бива тешко, и нелагодно, ја се једим, готова сам, као дете, да свој јед искалим на другом, нарочито на вама... Вас то првенство не љути?

Ракитин (живахно). Напротив...

Наталија Петровна. Да, понекад је човеку пријатно да мало мучи онога кога воли... кога воли... Јер ја, као и Татјана, могу такође рећи: „нашто увијати?"

Ракитин. Наталија Петровна, ви...

Наталија Петровна (прекидајући га). Да... ја вас волим; али знате ли шта, Ракитин? Зна-

те ли да ми понекад изгледа чудно: ја вас волим... и то је осећање тако ведро, тако мирно... Оно ме не узбуђује... оно ми даје топлину, али... (Живахно). Ви ме никад нисте натерали да плачем... а ја бих, чини ми се, морала... (Прекидајући се). Шта то значи?

Ракитин (мало тужно). Таквом питању не треба одговор.

Наталија Петровна (замишљено). А нас двоје смо одавно познати.

Ракитин. Четири године. Да, ми смо стари пријатељи.

Наталија Петровна. Пријатељи... Не, ви сте ми више него пријатељ...

Ракитин. Наталија Петровна, не додирујте то питање... Бојим се за своју срећу, да вам некако не ишчезне под рукама.

Наталија Петровна. Не... не... не... Сва је ствар у томе што сте ви сувише добри... Ви ми и сувише повлађујете... Размазили сте ме... Сувише сте добри, чујете ли?

Ракитин (с осмехом). Разумем.

Наталија Петровна (гледајући у њега). Не знам како ви... Ја не желим друге среће... Многи ми могу позавидети. (Пружа му обе руке). Зар није тако?

Ракитин. Ја сам у вашој власти... Чините од мене што хоћете... (У сали се чује глас Ислајева: „Па сте послали по њега?").

Наталија Петровна (устајући брзо). Он! Не могу сад да га видим... Збогом! (Одлази у кабинет).

Ракитин (гледајући за њом). Шта је ово? Почетак краја или просто крај? (Поћутавши мало). Или почетак?

(Улази Ислајев забринута изгледа и скида шешир).

Ислајев. Здраво, Michel.

Ракитин. Ми смо се данас већ видели.

Ислајев. А! извини... Ја сам од послова сасвим главу изгубио. (Хода по соби). Чудна ствар! Руски сељак је врло разборит, врло бистар, ја ценим руског сељака... а међутим понекад му говориш, говориш, објашњаваш, објашњаваш... Изгледа јасно, а ништа не вреди. Руски сељак нема онога... онога...

Ракитин. А ти још петљаш око бране?

Ислајев. Онога... тако да кажем... нема оне љубави према послу... управо нема љубави. Он ти не да ни да искажеш лепо своју мисао. — „Разумем, баћушка..." Како „разумем" — просто ништа није разумео. А погледај Немца — ни налик! Рус нема стрпљења. — И при свем том ја га ценим... А где је Наташа? Не знаш?

Ракитин. Сад је овде била.

Ислајев. Него, колико је сати? Време је да серуча. Одјутрос сам на ногама — сто послова... А још нисам био данас на грађевини. Време просто лети. Мука једна! — просто никуд човек не може да стигне! (Ракитин се смеши). Ти ми се, видим, пот-

смеваш... Али шта да радим, брате? Како је коме суђено. Ја сам човек позитиван, рођен за домаћина — и ни за што више. Било је време кад сам о другом мислио; него сам насео, брате! Опекао сам себи прсте — ето како! — Што то Бељајев не долази?

Ракитин. Ко је то Бељајев?

Ислајев. Па наш нови учитељ, Рус. Још је прилично диваљ; него ће се привикнути. Младић није глуп. Замолио сам га данас да погледа како иде грађење... (Улази Бељајев). А, па ево и њега. — Дакле, шта је? Како је тамо? Мора да ништа не раде? А?

Бељајев. Не, молим вас, раде.

Ислајев. Јесу ли свршили други зид?

Бељајев. Почели су трећи.

Ислајев. А за венчанице сте казали?

Бељајев. Казао сам.

Ислајев. А они шта веле?

Бељајев. Они кажу да друкчије никад нису ни радили.

Ислајев. Хм... Је ли тамо Јермил дрводеља?

Бељајев. Тамо је.

Ислајев. А!... Е па хвала вам! (Улази Наталија). А! Наташа! Здраво!

Ракитин. Што се то ти данас са свима по двадесет пута поздрављаш?

Ислајев. Кажем ти, не знам где ми је глава. Ах, врло добро! Нисам ти показао нову вејалицу? Хајдемо, молим те, то је занимљиво. Замисли — оркан бије из ње, прави оркан. До ручка ћемо још стићи... Хоћеш ли?

Ракитин. Изволи.

Ислајев. А ти, Наташа, не идеш с нама?

Наталија Петровна. Као да се ја што разумем у вашим вејалицама! — Идите ви сами — само гледајте, немојте се забавити.

Ислајев (одлазећи с Ракитином). Ми ћемо одмах... (Бељајев се спрема да иде за њима).

Наталија Петровна (Бељајеву). А куда ћете ви, Алексије Николајевићу?

Бељајев. Ја, молим вас... ја...

Наталија Петровна. Уосталом, ако хоћете да шетате...

Бељајев. Нећу, молим вас; цело сам јутро био на ваздуху!

Наталија Петровна. А! Е онда, кад је тако, седите... Седите овде. (Показујућу му столицу). Ја и ви нисмо још ни разговарали ваљано, Алексије Николајевићу. Још се нисмо упознали. (Бељајев се поклони и седне). Ја желим да се с вама упознам.

Бељајев. Ја, молим... врло ми ласка.

Наталија Петровна (смешећи се). Ви ме се сад плашите... ја то видим... али причекајте, познаћете ме, па ћете престати да ме се плашите. Реците... Реците колико вам је година?

Бељајев. Двадесет једна година, молим.

Наталија Петровна. Ваши су родитељи живи?

Бељајев. Мати ми је умрла. Отац је жив.

Наталија Петровна. И одавно се ваша мама преставила?

Бељајев. Одавно, молим.

Наталија Петровна. Али ви је памтите?

Бељајев. Како да не... памтим, молим вас.

Наталија Петровна. А ваш тата живи у Москви?

Бељајев. А, не, молим, у селу.

Наталија Петровна. А! А имате ли браће... сестара?

Бељајев. Имам једну сестру.

Наталија Петровна. Ви је много волите?

Бељајев. Волим. Она је много млађа од мене.

Наталија Петровна. А како јој је име?

Бељајев. Наталија.

Наталија Петровна (живахно). Наталија? То је чудновато. Па и мени је име Наталија... (Застаје). И ви је јако волите?

Бељајев. Да, молим.

Наталија Петровна. Реците, како вам изгледа мој Коља?

Бељајев. Он је врло мио дечак.

Наталија Петровна. Зар не? И тако уме да воли! Он вас је већ заволео.

Бељајев. Ја ћу се трудити... Мило ми је...

Наталија Петровна. Ето, видите, Алексије Николајевићу, наравно, ја бих желела да начиним од њега ваљаног човека. Не знам да ли ће ми то поћи за руком, али, у сваком случају, хоћу да се он увек радо сећа свога детињства. Нека расте у слободи — то је главно. Ја сам друкчије васпитана, Алексије Николајевићу; мој отац није био зао, али

је био пргав и строг . . . сви су га се у кући бојали, почев од маме. Ја и брат би се сваки пут кришом крстили кад смо звати к њему. Понекад би ме отац узео миловати, али чак и у његову загрљају, сећам се, сва сам премирала од страха. Мој брат је одрастао, и ви сте, можда, чули како је прекинуо с оцем. . . Никад нећу заборавити тај страшни дан. . . Ја сам све до татине смрти остала покорна кћи . . . он ми је говорио да сам његова утеха, његова Антигона . . . (он је ослепео последњих година свога живота); али ни најнежнија његова пажња није могла изгладити у мени прве утиске моје младости . . . Бојала сам га се, њега, слепог старца, и никад се у његову присуству нисам осећала слободна . . . Трагови те плашње, те дуге стеге, можда и дан-дањи нису сасвим ишчезли . . . ја знам да на први поглед изгледам . . . како то да кажем?. . . хладна, како ли . . . Али ја примећујем да вам причам о самој себи, уместо да вам говорим о Кољи. Само сам то хтела рећи, да из свог рођеног искуства знам како је добро кад дете расте у слободи . . . Ето, вас, мислим, у детињству нису држали у стези, зар не?

Б е љ а ј е в. Како да вам кажем . . . Мене, наравно, нико није притешњавао . . . мноме се нико није занимао.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (бојажљиво). А зар ваш тата . . .

Б е љ а ј е в. Њему није било до тога. Он је непрестано више одлазио суседима . . . послом. Или ако

и није послом, оно . . . Он је преко њих, може се рећи, хлеб свој зарађивао. Својим услугама.

Наталија Петровна. А! И тако се, дакле, нико није бавио вашим васпитањем?

Бељајев. Истину да кажем, нико. Уосталом, то се, мора бити, и опажа. Ја одвећ добро осећам своје недостатке.

Наталија Петровна. Може бити . . . али зато . . . (Застаје и наставља мало збуњено). Ах, збиља, Алексије Николајевићу, јесте ли ви оно јуче певали у парку?

Бељајев. Када, молим?

Наталија Петровна. Увече, код рибњака, ви?

Бељајев. Ја, молим. (Брзо). Нисам мислио . . . Рибњак је одавде тако далеко . . . Нисам мислио да се овде може чути . . .

Наталија Петровна. Па то се ви као извињавате? Имате врло пријатан, звонак глас, и тако лепо певате. Јесте ли учили музику?

Бељајев. Нисам, молим. Певам по слуху . . . само просте песме.

Наталија Петровна. Ви их дивно певате. . . Једном ћу вас замолити . . . не сад, него кад се ја и ви боље упознамо, кад се нас двоје зближимо . . . јер, зар не, Алексије Николајевићу, ја и ви ћемо се зближити! Осећам поверење према вама, моје брбљање вам то може доказати . . . (Пружа му руку да је он стисне. Бељајев је неодлучно узима и, после малог двоумљења шта да ради с том руком, љуби је. Ната-

лија Петровна црвени и трза руку. У том тренутку из сале улази Шпигељски, застаје и коракне назад. Наталија Петровна брзо устаје, Бељајев такође).

Наталија Петровна (збуњено). А, то сте ви, докторе... а ја и Алексије Николајевић ето овде... (Застаје).

Шпигељски (гласно и неусиљено). Замислите само, Наталија Петровна, какве се ствари код вас дешавају. Улазим ја у собу за млађе, питам за болесног кочијаша; кад тамо а мој болесник седи за столом и кљука се бљином с луком. Па се после тога бави медицином, уздај се у болест и у безазлене приходе!

Наталија Петровна (смешећи се усиљено). А! доиста... (Бељајев хоће да иде). Алексије Николајевићу, ја заборавила да вам кажем...

Вера (утрчавајући из сале). Алексије Николајевићу! Алексије Николајевићу! (Она наједаред застаје спазивши Наталију Петровну).

Наталија Петровна (мало зачуђена). Шта је? Шта хоћеш?

Вера (црвенећи и обарајући очи, показује на Бељајева). Њега зову.

Наталија Петровна. Ко?

Вера. Коља... то јест, Коља ме молио односно змаја...

Наталија Петровна. А! (Полугласно Вери). On n'entre pas comme cela dans une chambre... Cela ne convient pas. (Обраћајући се Шпигељском). А колико је сати, докторе? Ваш сат увек тачно ради... Време је да се руча.

Шпигељски. А, ево, молим. (Вади сат из џепа). Сад, молим . . . сад, рећи ћу вам — четири и двадесет минута.

Наталија Петровна. Ето, видите. Време је! (Прилази огледалу и намешта косу. Међутим Вера нешто шапће Бељајеву. Обоје се смеју. Наталија Петровна их види у огледалу. Шпигељски искоса погледа у њих).

Бељајев (смејући се полугласно). Збиља?

Вера (климајући главом, такође полугласно). Да, да, баш пала.

Наталија Петровна (с извештаченом равнодушношћу обраћајући се Вери). Шта то? Ко је пао?

Вера (збуњено). Ништа, молим . . . Алексије Николајевић тамо наместио љуљашку, па дади пало на памет . . .

Наталија Петровна (не чекајући до краја одговор, Шпигељском). Ах, да, Шпигељски, ходите овамо . . . (Води га у страну и обраћа се Вери). Је ли се убила?

Вера. О, није, молим!

Наталија Петровна. Да . . . али ипак, Алексије Николајевићу, није требало . . .

Матвеј (улази из сале и јавља). Ручак је готов, молим.

Наталија Петровна. А! Него где је Аркадије Сергејевић? Ето он и Михаило Александровић ће опет задоцнити.

Матвеј. Они су већ у трпезарији, молим.

Наталија Петровна. А мамица?

Матвеј. И они су у трпезарији, молим.

Наталија Петровна. А! Е па онда хајдемо. (Показујући на Бељајева). Вера, allez en avant avec monsieur.

(Матвеј излази, за њим иду Бељајев и Вера).

Шпигељски (Наталији Петровној). Ви сте ми нешто хтели рећи?

Наталија Петровна. Ах, да! Тачно... Ево, видите ли... Ја и ви ћемо још разговарати о... о вашем предлогу.

Шпигељски. Односно... Вере Александровне?

Наталија Петровна. Да. Промислићу... промислићу.

(Обадвоје одлазе у салу).

ДРУГИ ЧИН

Позорница претставља парк. Десно и лево, испод дрвећа, клупе; право малињак. Улазе с десна Каћа и Матвеј. Каћа држи у рукама котарицу.

Матвеј. Дакле, шта је, Катарина Васиљевна? Изволите се, најзад, изјаснити, покорно вас молим.

Каћа. Матвеју Јегорићу, ја, богами...

Матвеј. Вама је, Катарина Васиљевна, и сувише добро познато како сам ја, то јест, према вама расположен. Наравно, ја сам од вас старији годинама: то се, дабогме, не може порицати; али, ипак, ја

ћу се бранити, ја сам још у пуној снази. А и нарави сам, као што и сами знате, благе; па шта бисте још хтели?

Каћа. Матвеју Јегорићу, верујте, ја јако осећам, врло сам захвална, Матвеју Јегорићу... Него ето... Мислим да треба причекати.

Матвеј. Ама шта да се чека, за име Бога, Катарина Васиљевна? Пре ви то, допустите да вам то приметим, нисте говорили. А што се тиче поштовања, мислим да могу за себе, то јест, јамчити. Тако ћете поштовање уживати, Катарина Васиљевна, да се боље не може пожелети. Притом ја не пијем, а и од господе нисам чуо рђаве речи.

Каћа. Богами, Матвеју Јегорићу, не знам шта да вам кажем...

Матвеј. Ех, Катарина Васиљевна, то сте ви отскора почели тако нешто...

Каћа (поцрвенивши малко). Како отскора? Зашто отскора?

Матвеј. Па не знам, овај... тек само сте пре... ви сте пре са мном друкчије поступали.

Каћа (загледавши у кулисе, ужурбано). Пазите... Иде Немац.

Матвеј (љутито). А нека иде до врага, дугоноси ждрал!... А с вама ћу, молим, још разговарати. (Одлази надесно. И Каћа хоће да иде у малињак. Улази с лева Шаф, с удицом на рамену).

Шаф (иде за Каћом). Кута̀, кута̀, Катерин?

Каћа (застаје). Наређено нам је да наберемо малине, Адаме Иванићу.

Шаф. Малина?... малине су прејатно фоће. Фи фолите малине?

Каћа. Да, волим.

Шаф. Хе, хе!... И ја... и ја такође. Ја сфе фолим што фи фолите. (Видећи да она хоће да иде). О, Катерин, бричекала мало.

Каћа. Та немам кад... Псоваће ме домаћица.

Шаф. Е! ништа. Ефо и ја итем... (Показује удицу). Како се то каже, рибити, фи расумете, рибити, то-ис рибе усимати. Фи фолите? рибе?

Каћа. Да, молим.

Шаф. Е, хе, хе, и ја, и ја. А знате ли шта ћу вам рећи, Катерин... Има немачка бесмица (пева): Cathrinchen, Cathrinchen, wie lieb' ich dich so sehr! то-ис, на руском: О, Катаринушка, Катаринушка, фи сте леп, ја тебе фолим. (Хоће да је загрли једном руком).

Каћа. Немојте, немојте, како вас није стид... Ено иду господа! (Бежи у малињак).

Шаф (прави строг изглед, полугласно). Das ist dumm...

(Улази с десна Наталија Петровна, под руку с Ракитином).

Наталија Петровна (Шафу). А! Адаме Иванићу! Идете да пецате рибу?

Шаф. Та, молим.

Наталија Петровна. А где је Коља?

Шаф. З Лизафета Богдановна... час на фортепијану...

Наталија Петровна. А! (Обазире се). Ви сте сами овде?

Шаф. Зам, молим.

Наталија Петровна. Нисте видели Алексија Николајевића?

Шаф. Низам, молим.

Наталија Петровна (поћутавши). Да пођемо с вама, Адаме Иванићу, хоћете ли? Да видимо како то ви хватате рибу.

Шаф. Фрло ми пуде мило.

Ракитин (полугласно Наталији Петровној). Куд вам је то пало на памет!

Наталија Петровна (Ракитину). Хајдемо-те, хајдемо-те, beau ténébreux . . . (Све троје одлазе надесно).

Каћа (промаљајући опрезно главу из малињака). Отишли су . . . (Излази, малко застаје и замисли се). Гле ти Немца! . . . (Уздише па опет почиње брати малину, певушећи полугласно)

Ватра не гори, смола не кључа,
Већ кључа-гори срце пламено . . .

А Матвеј Јегорић има право! (Наставља певушење)

Већ кључа-гори срце помамно
Нити за татом, нити за мамом . . .

Што је крупна малина . . . (Наставља певушење)

Нити за татом, нити за мамом,
Већ кључа-гори за красном девом . . .

(Одједном се осврне; умукне и упола се крије за жбун. Слева долазе Бељајев и Верочка; Бељајев држи у рукама змаја).

Б е љ а ј е в (Каћи, пролазећи поред малињака). Што си престала, Каћа? (Пева)

Већ кључа-гори за красном девом...

К а ћ а (црвенећи). Ми не певамо тако.

Б е љ а ј е в. Него како? (Каћа се смеје и не одговара). Шта то ти радиш, береш малине? Дај-де да поједем коју.

К а ћ а (пружајући му котарицу). Узмите све...

Б е љ а ј е в. Зашто све... Вера Александровна, хоћете ли? (Вера узима из котарице, и он узима). Но, ето, и доста. (Хоће да да котарицу Каћи).

К а ћ а (одгурује његову руку). Та узмите све, узмите.

Б е љ а ј е в. Не, хвала, Каћа. (Пружа јој котарицу). Хвала. (Вери). Вера Александровна, да седнемо на клупу. Ево (показује змаја), треба му реп привезати. Ви ћете ми помоћи. (Обоје иду и седају на клупу. Бељајев јој даје змаја у руке). Ето тако. Само пазите, држите право. (Почиње везати реп). Ама шта то ви?

В е р а. Па тако вас не видим.

Б е љ а ј е в. А шта ће вам да ме видите?

В е р а. То јест, хоћу да видим како привезујете реп.

Б е љ а ј е в. А! па причекајте. (Намести тако змаја да га она може видети). Каћа, зашто не певаш? Певај. (Мало после Каћа певуши полугласно).

В е р а. Реците, Алексије Николајевићу, јесте ли и у Москви понекад пуштали змаја?

Б е љ а ј е в. Није ми било до змајева у Москви!

Придржите канап... ето тако. Ви мислите да у Москви немамо другог посла?

Вера. Па шта ви радите у Москви?

Бељајев. Како шта? Учимо, слушамо професоре.

Вера. А шта вас уче?

Бељајев. Све.

Вера. Ви мора да се врло добро учите. Боље од свих других.

Бељајев. Не, не врло добро. Како боље од свих! Ја сам лењ.

Вера. А зашто сте лењи?

Бељајев. А Бог би га знао! Ваљда сам се такав родио.

Вера (поћутавши). А имате ли пријатеља у Москви?

Бељајев. Него како... Ех, овај канап није довољно јак.

Вера. И ви их волите?

Бељајев. Како да не!... Зар ви не волите своје пријатеље?

Вера. Пријатеље... Ја немам пријатеља.

Бељајев. Тојест, хтео сам рећи, своје пријатељице.

Вера (лагано). Да.

Бељајев. Па ви ваљда имате пријатељица?...

Вера. Да... само ја не знам зашто... од неког времена нешто мало о њима мислим... чак ни Лизи Мошниној нисам одговорила, а још како ме је молила у свом писму.

Бељајев. Како ви то говорите да немате пријатеља... а шта сам ја?

Вера (с осмехом). Е, ви... ви сте нешто друго (Поћутавши). Алексије Николајевићу!

Бељајев. Молим?

Вера. Ви пишете стихове?

Бељајев. Не пишем. А што питате?

Вера. Тако. (Поћутавши). У нашем пансиону је једна госпођица писала стихове.

Бељајев (затеже зубима чвор). Тако! и лепе?

Вера. Не знам. Она нам их је читала, а ми смо плакале.

Бељајев. А зашто сте плакале?

Вера. Од жалости. Тако нас је било жао ње!

Бељајев. Ви сте се васпитали у Москви?

Вера. У Москви, код г-ђе Бољус. Наталија Петровна ме је прошле године отуда извадила.

Бељајев. Ви волите Наталију Петровну?

Вера. Волим; она је тако добра; ја је много волим.

Бељајев (смешећи се). И, свакако, бојите је се?

Вера (такође смешећи се). Малко.

Бељајев (поћутавши). А ко вас је наместио у пансион?

Вера. Покојна мама Наталије Петровне. Ја сам у њеној кући одрасла. Ја сам сироче.

Бељајев (отпустивши руке). Ви сте сироче? И не памтите ни оца ни матер?

Вера. Не памтим.

Б е љ а ј е в. И мени је мати умрла. Ми смо обадвоје сирочад. Шта да радимо! Ипак не треба да очајавамо.

В е р а (полако). Кажу да се сирочад брзо спријатеље међу собом.

Б е љ а ј е в (гледајући јој у очи). Збиља? А како ви мислите?

В е р а (такође гледа њему у очи). Ја мислим брзо.

Б е љ а ј е в (смеје се и опет се прихвата змаја). Хтео бих знати колико већ има времена како сам у овом месту.

В е р а. Данас је двадесет осми дан.

Б е љ а ј е в. Како ви памтите! Но, змај је, ево, готов. Погледајте какав му је реп! Треба ићи по Кољу.

К а ћ а (прилазећи им с котарицом). Хоћете ли још малина?

Б е љ а ј е в. Не, хвала, Каћа. (Каћа ћутећи одлази).

В е р а. Коља је с Лизаветом Богдановном.

Б е љ а ј е в. Како је то на овако лепом времену држати дете у соби!

В е р а. Лизавета Богдановна би нам само сметала . . .

Б е љ а ј е в. Па ја не велим за њу . . .

В е р а (брзо). Коља без ње не би могао ићи с нама . . . Уосталом, она је јуче о вама врло похвално говорила.

Б е љ а ј е в. Збиља?

В е р а. Она се вама не допада?

Б е љ а ј е в. Та маните је! Нека шмрче бурмут до миле воље! . . . Зашто уздишете? (Ћутање). Вама је можда досадно?

В е р а. Мени досадно? Не! Ја ни сама никад не знам због чега уздишем . . . Мени нимало није досадно. Напротив . . . (Poћутавши). Не знам . . . мора бити да нисам сасвим здрава. Јуче сам ишла горе по књигу — и наједаред на степеницама, замислите, наједаред села на степеник и заплакала . . . Бог би знао зашто, и после су ми дуго сузе врцале . . . Шта то може да значи? А међутим се добро осећам . . .

Б е љ а ј е в. То је због рашћења. Ви растете. Бива то . . . Зато су вам јучс очи биле као надувене.

В е р а. А ви сте приметили?

Б е љ а ј е в. Како да не.

В е р а. Ви све примећујете.

Б е љ а ј е в. Та не. . . не све.

В е р а (замишљено). Алексије Николајевићу . . .

Б е љ а ј е в. Молим?

В е р а (поћутавши). Шта оно хтедох да вас питам? Богами сам заборавила шта сам хтела да вас питам.

Б е љ а ј е в. Ви сте тако расејани!

В е р а. Не . . . него . . . ах, да! Ево шта сам хтела да вас питам. Ви сте ми, чини ми се, причали да имате сестру.

Б е љ а ј е в. Имам.

В е р а. Реците — личим ли ја на њу?

Б е љ а ј е в. О, не. Ви сте куд и камо лепши од ње.

Вера. Како то може бити! Ваша сестра... ја бих желела бити на њеном месту.

Бељајев. Како? Ви бисте желели бити сад у нашој кућици?

Вера. Ја нисам то хтела рећи... Зар је ваша кућица мала?

Бељајев. Врло мала... Ни налик на ову.

Вера. А и шта ће толике собе?

Бељајев. Како шта ће? Па временом ћете видети за што су потребне собе.

Вера. Временом... Кад?

Бељајев. Кад сама постанете домаћица...

Вера (замишљено). Мислите?

Бељајев. Ето, видећете. (Поћутавши). Дакле, да ли да се иде по Кољу, Вера Александровна... а?

Вера. Зашто ме не зовете Верочка?

Бељајев. А зар ви мене можете звати Алексије?...

Вера. Зашто да не... (Одједном се стресе). Ах!

Бељајев. Шта вам је?

Вера (полугласно). Наталија Петровна иде овамо.

Бељајев (такође полугласно). Где је?

Вера (показујући главом). Ено је — на стази с Михаилом Александровићем.

Бељајев (устајући). Хајдемо Кољи... Он мора да је већ завршио свој час.

Вера. Хајдемо... иначе се бојим да ме не грди... (Обоје устају и брзо одлазе налево. Каћа се

опет крије у малињак. Здесна улазе Наталија Петровна и Ракитин).

Наталија Петровна (застајући). Оно, чини ми се, господин Бељајев одлази с Верочком?

Ракитин. Да, то су они...

Наталија Петровна. Они као да беже од нас.

Ракитин. Може бити.

Наталија Петровна (поћутавши). Ипак, мислим да не би требало да Верочка... тако, насамо с младим човеком, у парку... Дабогме, она је дете; али ипак се то не пристоји... Рећи ћу јој.

Ракитин. Колико је њој година?

Наталија Петровна. Седамнаест! Већ јој је седамнаест година... А данас врућина. Уморила сам се. Седимо. (Обоје седају на клупу на којој су седели Вера и Бељајев). Је ли Шпигељски отишао?

Ракитин. Отишао је.

Наталија Петровна. Штета што га не задржасте. Не знам откуд је томе човеку пало на памет да постане срески лекар... Он је врло занимљив. Он ме насмеје.

Ракитин. А ја сам тако уобразио да данас нисте расположени да се смејете.

Наталија Петровна. Откуд сте то мислили?

Ракитин. Тако!

Наталија Петровна. Је ли зато што ми се данас не допада ништа што је сентиментално? О, да! упозоравам вас да ме данас апсолутно ништа не

може ганути. — Али то ми не смета да се смејем; напротив. Притом, требало је да разговарам са Шпигељским.

Ракитин. Може ли се знати о чему?

Наталија Петровна. Не, не може. Ви и без тога знате све што ја мислим, што радим . . . То је досадно.

Ракитин. Извините ме . . . Нисам рачунао . . .

Наталија Петровна. Хтела бих бар што било да сакријем од вас.

Ракитин. Побогу! По вашим речима могло би се закључити да је мени све познато . . .

Наталија Петровна (прекидајући га). Као да није?

Ракитин. Чини вам задовољство да ми се потсмевате.

Наталија Петровна. Дакле, вама доиста није познато све што се у мени збива? У том случају не честитам вам. Како? Човек ме посматра од јутра до мрака . . .

Ракитин. Шта је то, прекор?

Наталија Петровна. Прекор? (Поћутавши). Не, ја сад, доиста, видим: ви нисте оштроумни.

Ракитин. Можда . . . али пошто вас посматрам од јутра до мрака, то ми допустите да вам кажем једну примедбу . . .

Наталија Петровна. На мој рачун? Изволите, молим вас.

Ракитин. Нећете се разљутити на мене?

Наталија Петровна. Ах, не! Хтела бих, али не могу.

Ракитин. Ви сте, Наталија Петровна, од неког времена у неком сталном раздражењу, и то раздражење у вама је невољно, унутрашње: ви као да се борите са самом собом, као да се двоумите. Пред мој одлазак ка Криницциним ја то нисам примећивао; то је код вас отскора. (Наталија Петровна шара сунцобраном пред собом). Ви понекад тако дубоко уздишете... баш као што уздише уморан, врло уморан човек, који никако не може да се одмори.

Наталија Петровна. Па шта ви из тога закључујете, господине посматрачу?

Ракитин. Ја? Ништа... Али ме то плаши.

Наталија Петровна. Врло сам вам захвална на симпатијама.

Ракитин. И притом...

Наталија Петровна (малко нестрпљиво). Молим вас, променимо разговор. (Ћутање).

Ракитин. Ви данас не мислите никуд ићи?

Наталија Петровна. Не.

Ракитин. Зашто да не? Време је лепо.

Наталија Петровна. Мрзи ме. (Ћутање). Реците ми... ви ваљда познајете Бољшинцова?

Ракитин. Нашега суседа, Афанасија Иванића?

Наталија Петровна. Да.

Ракитин. Какво је то питање? Нема ни три дана како смо ја и он код вас играли преферанса.

Наталија Петровна. Желела бих знати какав је то човек.

Ракитин. Бољшинцов?

Наталија Петровна. Да, да, Бољшинцов.

Ракитин. Е, то, признајем, никако нисам очекивао!

Наталија Петровна (нестрпљиво). Шта нисте очекивали?

Ракитин. Да ћете икад распитивати о Бољшинцову! Глуп, дебео, тежак човек — а иначе ништа се рђаво о њему не може рећи.

Наталија Петровна. Он нимало није тако глуп и тако тежак као што ви мислите.

Ракитин. Може бити. Ја, признајем, нисам одвећ пажљиво проучавао тога господина.

Наталија Петровна (иронично). Ви њега нисте посматрали?

Ракитин (смешећи се усиљено). И откуд вам пало на памет . . .

Наталија Петровна. Тако! (Опет ћутање).

Ракитин. Погледајте, Наталија Петровна, како је леп онај тамнозелени храст на тамноплавом небу. Он се сав купа у сунчаним зрацима, па каквих све боја нема . . . Колико је у њему несаломљивог живота и снаге, нарочито кад га упоредите с овом младом брезом . . . Она као да је готова да се изгуби у сјају; њени ситни листићи блистају неким житким блеском, као да их нестаје, а међутим је и она лепа . . .

Наталија Петровна. Знате ли шта, Ракитине? Ја сам већ одавно то опазила . . . Ви врло фино осећате такозване природне красоте, и врло лепо, врло паметно говорите о њима . . . тако лепо, тако

паметно да вам природа, ја то замишљам, мора бити неисказано захвална на вашим извештачено срећним изразима; ви јој се удварате као намирисани маркиз на црвеним потпетицама лепој сељанци... Само, ево, у чему је невоља: мени се покашто чини да она никако не би могла разумети, оценити ваше фине примедбе, исто као што сељанка не би разумела маркизове дворске учтивости; природа је далеко простија, чак грубља него што ви претпостављате, зато што је, хвала Богу, здрава... Брезе не малаксавају и не падају у несвест као нервозне даме.

Ракитин. Quelle tirade! Природа је здрава... то јест, другим речима, ја сам болесно створење.

Наталија Петровна. Нисте ви сами болесно створење, ни ја ни ви нисмо много здрави.

Ракитин. О, и мени је познат тај начин говорења другоме у најневинијем облику најнепријатнијих ствари... Место да му се каже, например, право у лице: ти си, брате, глуп, треба му само приметити с доброћудним осмехом: та ми смо обоје глупи.

Наталија Петровна. Ви сте се нашли увређени? Та оставите, каква бесмислица! Ја сам само хтела рећи да смо и ја и ви... реч „болесни" вам се не свиђа... да смо обоје стари, врло стари.

Ракитин. Зашто стари? Ја за себе то не мислим.

Наталија Петровна. Е, па онда слушајте; ето, ја и ви сад седимо овде... можда, на истој клупи, четврт сата пре нас су седела... два заиста млада бића.

Ракитин. Бељајев и Вера? Наравно, они су млађи од нас. . . међу нама је разлика у неколико година, то је све. Али ми зато нисмо још старци.

Наталија Петровна. Међу нама разлика није само у годинама.

Ракитин. А! разумем. . . Ви завидите њиховој... naïveté, њиховој свежини, невиности. . . једном речју, њиховој глупости. . .

Наталија Петровна. Мислите? А! ви мислите да су они глупи? Вама су, видим, данас сви глупи. Не, ви ме не схватате. А притом сте. . . глупи! Чудна ми чуда! Шта има лепо у памети ако не забавља! . . . Нема ништа досадније од невеселе памети.

Ракитин. Хм. . . Зашто не говорите право, без увијања? Ја вас не забављам — ето шта хоћете да кажете. . . Зашто ви уопште нагоните памет да се мучи због мене грешнога?

Наталија Петровна. Ви све нешто друго... (Каћа излази из малињака). Шта је то, Каћа, брала си малине?

Каћа. Да, молим.

Наталија Петровна. Покажи-де. . . (Каћа јој прилази). Дивне малине! Што су румене. . . а твоји образи су још руменији. (Каћа се смеши и обара очи). Но, иди. (Каћа одлази).

Ракитин. Ето још једног младог бића по вашем укусу.

Наталија Петровна. Наравно. (Устаје).

Ракитин. Куда ћете?

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Прво, хоћу да видим шта ради Верочка. . . Време је да иде кући. . . а друго, признајем, наш разговор ми се нешто не свиђа. Боље је да за неко време прекинемо наша расправљања о природи и младости.

Р а к и т и н. Вама је, можда, пријатно да сами шетате?

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Право да кажем, јесте. Видећемо се брзо. . . Уосталом, растајемо се као пријатељи? (Пружа му руку).

Р а к и т и н (устајући). Па разуме се! (Стеже јој руку).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. До виђења. (Она отвара сунцобран и одлази налево).

Р а к и т и н (хода неко време тамо амо). Шта је њој? (Poћутавши). Тако! Каприс. Каприс? Пре ја то код ње нисам примећивао. Напротив, не знам жене одмереније у понашању. Шта је узрок?. . . (Хода опет, па се наједаред зауставља). Ах, како су смешни људи који имају једну мисао у глави, један циљ, једно занимање у животу. . . Ето, као ја, например. Она је казала истину: од јутра до мрака посматраш ситнице, па и сам постанеш ситничар. . . Све је тако; али ја без ње не могу живети, у њеном присуству сам више него срећан, то осећање се не може назвати срећом, ја јој сав припадам, да се растанем с њом, било би ми, без икаквог претеривања, као кад бих се растао са животом. Шта је њој? Шта значи тај скривени немир, та нехотична јеткост у речима? Да јој нисам почео досађивати? Хм. . . (Седа).

Никад се нисам варао; врло добро знам како ме она воли; али сам се надао да ће то мирно осећање временом... Ја се надао! Зар сам ја у праву... зар се смем надати? Признајем, мој је положај доста смешан... скоро презрен. (Поћутавши). Но, нашто такве речи? Она је поштена жена, а ја нисам неспособан за љубав. (С горким осмехом). На жалост. (Брзо устаје). Но, којешта! Напоље сва та глупост из главе! (Ходајући). Како је данас диван дан! (Поћутавши). Како ме је вешто ујела... Моји „извештачено срећни" изрази... Она је врло паметна, особито кад је нерасположена. И какво изненадно клањање пред простотом и невиношћу?... Тај руски учитељ... Она ми често говори о њему. Право да кажем, ја у њему не видим ништа нарочито. Просто студент, као сви студенти. Није ваљда она... Не може бити! Она је рђаво расположена... Ни сама не зна шта би хтела, па ме ето гребе. Та деца бију своју дадиљу... Какво ласкаво упоређење! Али не треба јој сметати. Кад је прође тај наступ сетног немира, она ће се сама прва потсмевати том дугачком птићу, томе свежем јуноши... Ваше објашњење није лоше, Михаило Александровићу, пријатељу мој, али да ли је оно тачно? А Бог зна! Ето, видећемо. Већ више пута вам се дешавало, мој најљубазнији, после дугог петљања са самим собом, да наједаред одустанете од свих претпоставки и комбинација, скрстите мирно ручице и смирено чекате шта ће бити. А засад, признајте, вама самим је прилично незгодно и горко... Такав вам је занат... (Обзире се). А! па

ево и њега, нашег необичног јуноше. . . Дошао је баш као поручен. Да видимо какав је човек. (С лева улази Бељајев). А, Алексије Николајевићу! И ви изашли да се прошетате по свежем ваздуху?

Бељајев. Да, молим.

Ракитин. То јест, право да кажем, ваздух данас није сасвим свеж; страшна врућина, али овде, под овим липама, у хладу, доста је подношљиво. (Poћутавши). Јесте ли видели Наталију Петровну?

Бељајев. Сад сам је срео. . . Она је отишла кући с Вером Александровном.

Ракитин. А да ли сам ја то вас овде видео с Вером Александровном пре пола сата?

Бељајев. Да, молим. . . Ја сам се с њом шетао.

Ракитин. А! (Узима га под руку). Па како вам се свиђа живот у селу?

Бељајев. Ја волим село. Једна је само невоља: овде се рђаво лови.

Ракитин. А ви сте ловац?

Бељајев. Да, молим. . . А ви?

Ракитин. Ја? нисам; морам рећи да сам рђав стрелац. Сувише сам лењ.

Бељајев. Па и ја сам лењ. . . само да не морам ићи.

Ракитин. А! Јесте ли лењи и читати?

Бељајев. Не, читати волим. Мрзи ме да дуго радим; нарочито ме мрзи да се бавим све истим послом.

Ракитин (смешећи се). Но, а например, с дамама разговарати?

Б е љ а ј е в. Е! Та ви ми се потсмевате. . . Дама се више плашим.

Р а к и т и н (малко збуњено). Откуд вам је пало на памет. . . зашто бих вам се ја потсмевао?

Б е љ а ј е в. Па тако. . . чудна ми чуда! (Поћутавши). Реците, где се овде може набавити барута?

Р а к и т и н. Па у вароши, мислим; он се тамо продаје под именом мака. Треба ли вам доброг?

Б е љ а ј е в. Не; макар пушчаног. Не треба ми за пуцање, већ за прављење ватромета.

Р а к и т и н. А! ви умете. . .

Б е љ а ј е в. Умем. Већ сам изабрао место: иза рибњака. Чуо сам да ће кроз недељу дана бити рођендан Наталије Петровне; па бих том приликом хтео.

Р а к и т и н. Наталији Петровној ће бити врло пријатна таква пажња с ваше стране. . . Ви јој се свиђате, Алексије Николајевићу, то вам кажем.

Б е љ а ј е в. Мени то врлоласка. . . Ах, да, Михаило Александровићу, ви, чини ми се, примате лист. Можете ли ми дати да читам?

Р а к и т и н. Изволите, драге воље. . . Има тамо лепих песама.

Б е љ а ј е в. Нисам љубитељ песама.

Р а к и т и н. Зашто да не?

Б е љ а ј е в. Па тако. Смешне песме ми изгледају натегнуте, а притом их нема много; а осећајне песме. . . не знам. Нешто им не верујем.

Р а к и т и н. Ви више волите приповетке?

Бељајев. Да, молим вас, лепе приповетке волим... али критичарски чланци — е они ме заносе.

Ракитин. А зашто?

Бељајев. Ватрен човек их пише...

Ракитин. А ви — не бавите се књижевношћу?

Бељајев. О, не, молим вас! Куд да пишем, кад ме Бог није обдарио? Само да се смеју људи. А притом, ево шта је чудно, ево шта треба да ми објасните, молим вас: понеко изгледа паметан човек, а чим се прихвати пера — да Бог сачува. Не, куд бих ја писао — дај Боже да разумем оно што је написано!

Ракитин. Знате ли шта, Алексије Николајевићу? Мало младих људи имају толико здравог смисла као ви.

Бељајев. Најлепше вам захваљујем на комплименту. (Поћутавши). Изабрао сам место за ватромет иза рибњака, зато што умем правити римске свеће, које горе на води...

Ракитин. То мора бити да је лепо... Извините ме, Алексије Николајевићу, али допустите да вас упитам... Знате ли француски?

Бељајев. Не. Превео сам роман Пол де Кока: „Монфермелску млекарицу" — можда сте чули — за педесет папирних рубаља; али ни речи не знам француски. Замислите: „катр-вендис" ја сам рекао: „четири двадесет десет". Нужда ме, знате, натерала. А жао ми. Желео бих знати француски. Него проклета лењост. Желео бих да прочитам Жорж Санда на француском. Па изговор... како да изађем на крај с изговором? Ан, он, ен, јон... Мука!

Ракитин. Но, томе злу се може доскочити...

Бељајев. Допустите да вас упитам, колико је сати?

Ракитин (гледа у сат). Један и по.

Бељајев. Што ли то Лизавета Богдановна тако дуго држи Кољу за фортепијаном... Знам да би сад радо трчао.

Ракитин (љубазно). Па треба и учити, Алексије Николајевићу...

Бељајев (с уздахом). И да не кажете, Михаило Александровићу — ја то знам... Наравно, не могу сви бити такве лenштине као што сам ја.

Ракитин. Но, којешта...

Бељајев. Та ја то знам...

Ракитин. А ја, напротив, такође знам, и то поуздано, да баш то што ви код себе сматрате маном, та ваша неусиљеност, ваша слобода — да се баш то свиђа.

Бељајев. Коме например?

Ракитин. Па ето, рецимо, Наталији Петровној.

Бељајев. Наталији Петровној? Баш с њом се и не осећам, као што ви велите, слободан.

Ракитин. А! Збиља?

Бељајев. Па најзад, забога, Михаило Александровићу, зар образовање није прва ствар у човеку? Лако је вама говорити... Ја вас, богами, не разумем... (Наједаред застаје). Шта је то? Као да је птица у парку кликнула? (Хоће да иде).

Ракитин. Може бити... али куда ћете?

Б е љ а ј е в. По пушку... (Иде за кулисе на лево; на сусрет му излази Наталија Петровна).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (спазивши га, одједном се смеши). Куда ви, Алексије Николајевићу?

Б е љ а ј е в. Ја, молим...

Р а к и т и н. По пушку... Чуо је птицу у парку...

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Не, немојте, молим вас, пуцати у парку... Пустите ту сироту птицу да живи... Притом, можете уплашити баку.

Б е љ а ј е в. Разумем.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (смејући се). Ах, Алексије Николајевићу, како вас није срамота? „Разумем" — каква је то реч? Како можете... тако говорити? Та причекајте, ја и Михаило Александровић ћемо се прихватити вашег васпитања... Да, да... Ја и он смо више пута говорили о вама... Против вас је завера... упозоравам вас. Ви ћете ваљда допустити да се позабавим вашим васпитањем?

Б е љ а ј е в. Забога... Ја, молим...

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. На првом месту — немојте бити стидљиви, то вам никако не стоји лепо. Да, ми ћемо се позабавити вама. (Показујући на Ракитина). Та ја и он смо старци — а ви сте младић... Зар није истина? Видећете како ће то све лепо ићи. Ви ћете се занимати Кољом — а ја... а ми вама.

Б е љ а ј е в. Бићу вам врло захвалан.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Таман посла. О чему сте разговарали с Михаилом Александровићем?

Р а к и т и н (смешећи се). Он ми је причао како је превео француску књигу — не знајући ни речи француски.

Наталија Петровна. А! Е па ми ћемо вас и француски научити. Него, збиља, шта сте учинили с вашим змајем?

Бељајев. Однео сам га кући: учинило ми се да је вама... било непријатно.

Наталија Петровна (малко збуњена). Откуд вам се то учинило? Отуда што сам Верочки... што сам Верочку узела са собом? Не, то... Не, ви сте се преварили. (Живахно). Уосталом, знате ли шта? Сад је Коља, мора бити, свршио свој час. Хајдемо, узмимо њега, Верочку, змаја — хоћете ли? Па ћемо сви отићи у ливаду. А?

Бељајев. Драге воље, Наталија Петровна.

Наталија Петровна. Па врло добро. Дакле, хајдемо, хајдемо. (Пружа му руку). Та узмите ми руку, како сте неокретни! Хајдемо... брже. (Обоје брзо одлазе налево).

Ракитин (гледајући за њима). Каква живахност... Каква веселост... Ја никад код ње на лицу нисам видео такав израз. И каква изненадна промена! (Поћутавши). Souvent femme varie... Али ја... ја јој данас никако нисам у вољи. То је јасно. (Поћутавши). Па шта! Видећемо шта ће даље бити. (Полако). Та је ли могуће... (Маше руком). Не може бити!... Али тај осмех, тај љубазан, нежан, ведар поглед... Ах, не дао ми Бог да сазнам муке од љубоморе, нарочито бесмислене љубоморе! (Одједном се осврће). Ба, ба, ба... откуд ви? (Слева улазе Шпигељски и Бољшинцов. Ракитин им иде на сусрет).

Добар дан, господо... Верујте ми, Шпигељски, нисам вам се данас надао... (Стеже му руке).

Шпигељски. Па ни ја, овај... Ни ја нисам мислио... Али ето, свратио сам код њега (показује Бољшинцова), а он већ седи у колима, иде овамо. Те ти ја одмах рукунице назад, па се заједно с њим вратим.

Ракитин. Па добро дошли.

Бољшинцов. Ја се, доиста, спремао...

Шпигељски (забашурујући његов говор). Нама је послуга рекла да су сва господа у парку... Бар у салону није било никог...

Ракитин. Па зар нисте срели Наталију Петровну?

Шпигељски. Кад?

Ракитин. Па малочас.

Шпигељски. Нисмо. Ми нисмо дошли овамо право из куће. Афанасију Иванићу се прохтело да види има ли у шумици печурки.

Бољшинцов (зачуђено). Ја...

Шпигељски. Но, да, знамо ми да сте ви велики љубитељ брезовача. Дакле, Наталија Петровна је отишла кући? Па шта? И ми се можемо вратити.

Бољшинцов. Наравно.

Ракитин. Да, она је отишла кући да позове све у шетњу... Они се, канда, спремају да пуштају змаја.

Шпигељски. А! па одлично. По оваком времену треба шетати.

Ракитин. Ви можете остати овде... Ја идем, рећи ћу јој да сте ви дошли.

Шпигељски. Зашто да се ви узнемирујете... Забога, Михаило Александровићу...

Ракитин. Не... ја и без тога морам...

Шпигељски. А! Е па у том случају ми вас не задржавамо... Без цифрања, ви знате...

Ракитин. Довиђења, господо. (Одлази налево).

Шпигељски. Довиђења. (Бољшинцову). Дакле, Афанасије Иванићу...

Бољшинцов (прекидајући га). Откуд вам је оно, Игњатије Илићу, пало на памет што се тиче печурки... Ја се чудим, какве печурке?

Шпигељски. Па ваљда је, по вашем мишљењу, требало да кажем да се мој Афанасије Иванић уплашио, просто није хтео ићи, врднуо стазом?

Бољшинцов. Оно, јест... али ипак, печурке... Ја не знам, можда се варам...

Шпигељски. Сигурно се варате, драги пријатељу. Него ево о чему би било боље да мислите. Ето, ја и ви смо овамо дошли... учињено је по вашој вољи. Пазите дакле! немојте да се осрамотите.

Бољшинцов. Али, Игњатије Илићу, па ви... Ви сте ми казали, то јест... Ја бих желео позитивно сазнати какав одговор...

Шпигељски. Врло уважени мој Афанасије Иванићу! Од вашег села довде рачуна се нешто више од петнаест километара; ви сте ми на сваком километру бар трипут постављали то исто питање. Па

зар вам је то мало? Дакле, слушајте онда: само, ово вас последњи пут мазим. Ево шта ми је рекла Наталија Петровна: „Ја. . ."

Бољшинцов (климајући главом). Да.

Шпигељски (љутито). Да. . . Ама шта „да"? Па ја вам још ништа нисам рекао. . . „Ја, вели, мало познајем г. Бољшинцова, али он ми се чини добар човек; с друге стране, ја ни најмање не мислим приморавати Верочку; па зато нек нам долази, па ако заслужи. . ."

Бољшинцов. Заслужи? Она је рекла „заслужи"?

Шпигељски. „Ако он заслужи њено расположење, ја и Ана Семјоновна нећемо сметати. . ."

Бољшинцов. „Нећемо сметати"? Баш тако казала? Нећемо сметати?

Шпигељски. Па да, да, да. Што сте ви чудан човек! „Нећемо сметати њиховој срећи."

Бољшинцов. Хм. . .

Шпигељски. „Њиховој срећи." Да, али пазите, Афанасије Ивановићу, у чему се сад састоји срећа. . . Сад треба да уверите саму Веру Александровну да је за њу срећа да се уда за вас; ви треба да заслужите њену наклоност.

Бољшинцов (трепћући). Да, да, заслужити. . . тачно; слажем се с вама.

Шпигељски. Ви сте пошто пото хтели да вас још данас овамо доведем. . . Е, па видећемо како ћете се понашати.

Бољшинцов. Понашати? Да, да, треба радити, треба заслужити, доиста. Него ево шта, Игњатије Илићу... Допустите да вам као најбољем свом пријатељу признам једну своју слабост, ја сам ето, изволели сте рећи, желео да ме данас доведете овамо...

Шпигељски. Нисте желели, него сте тражили, непрекидно тражили.

Бољшинцов. Но да, рецимо... ја се с вама слажем. Али ето, видите ли: код куће... ја сам доиста... код куће сам, чини ми се, на све био готов; а сад, ето ме страх обузима.

Шпигељски. Та од чега се плашите?

Бољшинцов (погледавши у њега испод ока). Ризик, молим.

Шпигељски. Шта-а̀?

Бољшинцов. Ризик. Велики ризик, молим. Ја вам, Игњатије Илићу, морам признати као...

Шпигељски (прекидајући га). „Као најбољем вашем пријатељу'... Знамо, знамо... Даље?

Бољшинцов. Сасвим тако, молим вас; ја се слажем с вама. Морам вам признати, Игњатије Илићу, да ја... ја уопште с дамама, са женским полом, уопште мало, тако рећи, имам одношаја; ја, Игњатије Илићу, признајем вам отворено, просто не могу смислити о чему се може с особом женског пола разговарати — и притом, насамо... нарочито с девојком:

Шпигељски. Ја вам се чудим. Не знам о чему се не може говорити с особом женског пола, нарочито с девојком, и нарочито насамо.

Б о љ ш и н ц о в. Па да, ви... Забога, куд ћу се ја мерити с вама? Ето, поводом тога желео бих прибећи вашој помоћи, Игњатије Илићу. Кажу да је у тим пословима највећа невоља почети, па не би ли ваљало, ради отпочињања разговора — неку реч, шта ли, рећи, неку пријатну, као например примедбу — а већ после ћу терати. Некако ћу већ и сам.

Ш п и г е љ с к и. Реч вам никакву нећу рећи, Афанасије Иванићу, зато што вам никаква реч ни за што неће послужити... а савет вам могу дати, ако хоћете.

Б о љ ш и н ц о в. Па учините ми услугу, баћушка... А што се тиче моје захвалности... Ви знате...

Ш п и г е љ с к и. Којешта, којешта; шта, ваљда се ја с вама цењкам?

Б о љ ш и н ц о в (спустивши глас). За тројку се не бринитe.

Ш п и г е љ с к и. Та којешта, кажем вам! Ето, видите ли, Афанасије Иванићу... Ви сте неоспорно диван човек у сваком погледу... (Бољшинцов се малко клања) човек одличних особина...

Б о љ ш и н ц о в. О, молим!

Ш п и г е љ с к и. Притом, ви имате, чини ми се, триста душа?

Б о љ ш и н ц о в. Триста двадесет, молићу.

Ш п и г е љ с к и. Нису заложене?

Б о љ ш и н ц о в. Немам ни паре дуга.

Ш п и г е љ с к и. Па ето видите. Ја сам вам говорио да сте ви одличан човек и младожења каквог нема наблизу. Али ето, ви сами велите да с дамама имате мало односаја...

Бољшинцов (уздахнувши). Тако је, молим. Ја сам се, могу рећи, Игњатије Илићу, још измалена туђио женског пола.

Шпигељски (уздахнувши). Па ето видите. То код мужа није порок; напротив; али ипак, у неким случајевима, на пример при првој изјави љубави, потребно је што било рећи... Зар није тако?

Бољшинцов. Ја се потпуно слажем с вама.

Шпигељски. Јер иначе, богами, Вера Александровна може помислити да нисте здрави — и ништа више. Притом, ваша фигура, ма да је такође у сваком погледу лепа, не претставља ништа што онако, знате ли, пада у очи, а данас се то тражи.

Бољшинцов (уздахне). Данас се то тражи.

Шпигељски. Бар девојкама то се допада. Но, па и ваше године, напослетку... ја и ви нећемо моћи хватати на љубазност. Значи, немате шта да мислите о пријатним речима. То је рђав ослонац. Али ви имати други ослонац, далеко чвршћи и поузданији, а то су ваше добре особине, врло поштовани Афанасије Иванићу, и ваших триста двадесет душа. Ја бих на вашем месту просто рекао Вери Александровној...

Бољшинцов. Насамо?

Шпигељски. О, на сваки начин насамо! „Вера Александровна! (По мицању усана Бољшинцова види се да он шапатом понавља сваку реч за Шпигељским). Ја вас волим и просим вашу руку. Ја сам човек добар, прост, миран и нисам сиромашан; ви ћете са мном бити потпуно слободни; ја ћу се труди-

ти да вам на све могуће начине угађам. А ви се изволите распитати о мени, изволите обратити на мене мало више пажње него досада — и дајте ми одговор какав хоћете и кад год хоћете. Ја сам готов чекати, и чак ћу то сматрати за задовољство."

Бољшинцов (изговарајући гласно последњу реч). Сматраћу! Тако, тако, тако... ја сам с вама задовољан. Само, ево шта, Игњатије Илићу: ви сте, чини ми се, изволели употребити реч: миран... то јест да сам ја миран човек...

Шпигељски. Па шта, зар ви нисте миран човек?

Бољшинцов. Да-а-а, молим... али, ипак, чини ми се... Да ли ће то бити пристојно, Игњатије Илићу? Зар није лепше рећи, например...

Шпигељски. Например?

Бољшинцов. Например... например... (Poћутавши). Уосталом, може се, напослетку, рећи и миран.

Шпигељски. Ех, Афанасије Иваничу, послушајте ви мене: што се будете простије изражавали, што мање украса унесете у свој говор, тим боље ће ствар ићи, верујте ми. А што је главно, немојте наваљивати, немојте наваљивати, Афанасије Иваничу. Вера Александровна је још врло млада; можете је уплашити... Дајте јој времена да добро промисли о вашој просидби. И још нешто... Умало не заборавих; ви сте ми допустили да вам дајем савете... Вама се понекад дешава, љубазни мој Афанасије Иваничу, да говорите: „крухт" и „фост"... Оно, доду-

ше, зашто не... може се... али, знате, речи фрукт и хвост се некако више употребљавају. А сем тога, сећам се, ви сте једаред преда мном једног гостољубивог спахију назвали „бонжибан", рекли сте „какав је бонжибан!" И та реч је, наравно, лепа, али, нажалост, ништа не значи. Ви знате, ни ја сам нисам богзна како јак у француском језику, али толико знам. Избегавајте красноречивост, и ја вам јамчим за успех. (Обзире се). Него ево они сви баш као поручени иду овамо. (Бољшинцов хоће да се уклони). Та куда ћете? опет по печурке? (Бољшинцов се осмехује, црвени и остаје). Главна је ствар — не плашити се!

Бољшинцов (ужурбано). Па Вери Александровној још ништа није познато?

Шпигељски. Како да не!

Бољшинцов. Уосталом, ја се уздам у вас... (Брише нос. Слева улазе: Наталија Петровна, Вера, Бељајев са змајем, Коља, за њима Ракитин и Лизавета Богдановна. Наталија Петровна је врло расположена).

Наталија Петровна (Бољшинцову и Шпигељском). О, добар дан, господо; добар дан, Шпигељски; нисам вас данас очекивала, али сам вам увек рада. Добар дан, Афанасије Иванићу. (Бољшинцов се клања малко збуњен).

Шпигељски (Наталији Петровној, показујући на Бољшинцова). Ево овај господин је желео пошто пото да ме довезе овамо...

Наталија Петровна (смејући се). Ја сам

му врло захвална... Али зар вас треба нагонити да дођете до нас?

Шпигељски. Та молим вас! али... Ја сам тек јутрос... одавде. Забога...

Наталија Петровна. А! заплео се, заплео, господин дипломата!

Шпигељски. Мени је, Наталија Петровна, врло пријатно видети вас у таквом, колико могу приметити, веселом расположењу.

Наталија Петровна. А ви сматрате потребним да то приметите... Па зар се то мени тако ретко дешава?

Шпигељски. О, забога, не... али...

Наталија Петровна. M-r diplomate, ви се све више и више заплићете.

Коља (који се за све то време нестрпљиво вртео око Бељајева и Вере). Па шта је, maman, кад ћемо пуштати змаја?

Наталија Петровна. Кад хоћеш... Алексије Николајевићу, и ти, Вера, хајдемо на ливаду... (Обраћајући се осталим). Вас господо, мислим, то не може много занимати. Лизавета Богдановна, и ви, Ракитин, препоручујем вам нашег доброг Афанасија Иванића.

Ракитин. А по чему ви, Наталија Петровна, мислите да нас то неће занимати?

Наталија Петровна. Ви сте паметни људи... Вама то мора изгледати неозбиљно... Уосталом, како хоћете. Ми вам не сметамо да идете за нама... (Бељајеву и Верочки). Хајдемо. (Наталија Петровна, Вера, Бељајев и Коља одлазе надесно).

Шпигељски (погледавши малко зачуђено у Ракитина — Бољшинцову). Добри наш Афанасије Иванићу, па дајте руку Лизавети Богдановној.

Бољшинцов (ужурбано). С великим задовољством... (Узима Лизавету Богдановну под руку).

Шпигељски (Ракитину). А ја ћу поћи с вама, ако допустите, Михаило Александровићу. (Узима га под руку). Гле како трче по алеји! Хајдемо да видимо како ће пуштати змаја, ма да смо паметни људи... Афанасије Иванићу, је ли по вољи да идете напред?

Бољшинцов (идући, Лизавети Богдановној). Данас је време, може се рећи, пријатно.

Лизавета Богдановна (цифрајући се). Ах, врло!

Шпигељски (Ракитину). А ја треба да говорим с вама, Михаило Александровићу... (Ракитин се наједаред почиње смејати). Чему се смејете?

Ракитин. Тако... ничему... Смешно ми што смо запали у аријергарду.

Шпигељски. Ви знате да је авангарди врло лако постати аријергарда... Сва је ствар у промени правца. (Сви одлазе надесно).

ТРЕЋИ ЧИН

Иста декорација као у првом чину. На врата од сале улазе Ракитин и Шпигељски.

Шпигељски. Дакле, како ћемо, Михаило Александровићу, помозите ми, молим вас.

Ракитин. Па чим вам могу помоћи, Игњатије Илићу?

Шпигељски. Како чим, забога? Ви се, Михаило Александровићу, замислите у мом положају. Ја сам управо у овој ствари заинтересована страна, наравно; ја сам, може се рећи, радио више из жеље да угодим... Та мене ће упропастити моје добро срце!

Ракитин (смејући се). Но, до пропасти сте још далеко.

Шпигељски (смејући се такође). То се још не зна, тек мој положај је доиста незгодан. Ја сам Бољшинцова довео овамо по жељи Наталије Петровне, и одговор сам му саопштио опет с њеним допуштењем, а сад се с једне стране на мене буре, као да сам неку глупост учинио, а с друге ми Бољшинцов не да мира. Њега избегавају, са мном не говоре...

Ракитин. А шта вам је и требало, Игњатије Илићу да се примате тог посла. Та Бољшинцов је, међу нама буди речено, просто глупак.

Шпигељски. Ето ти на: међу нама! Баш сте нешто ново изволели казати! Али откад се то само паметни људи жене? Ако и у чему, а оно у женидби не треба будалама хлеб отимати. Велите: ја сам се примио тога посла... Ни најмање. Ево како је то испало: пријатељ ме моли да проговорим за њега добру реч... Шта сам могао? Зар да га одбијем? Ја сам човек добра срца: не умем одбијати. Ја извршујем пријатељеву поруку; одговарају ми: „најлеп-

ше захваљујемо; то јест, немојте се више узнемиравати"... Ја разумем и више не узнемиравам. Затим ми сами предлажу и такорећи ме ободравају... Ја се покоравам; на мене се љуте. Па шта сам ја ту крив?

Ракитин. Та ко вам каже да сте криви... Ја се само једном чудим: због чега се ви толико заузимате?

Шпигељски. Због чега... због чега... Човек ми не да мира.

Ракитин. Та којешта...

Шпигељски. Притом, он је мој давнашњи пријатељ.

Ракитин (с неповерљивим осмехом). Да? Е онда је то друга ствар.

Шпигељски (смешећи се такође). Уосталом, ја пред вама нећу увијати... Вас човек не може преварити. Но, да... он ми је обећао... мој логов је ослабио на ногама, па ми је обећао...

Ракитин. Другог логова?

Шпигељски. Не, признајем, целу тројку.

Ракитин. Па што то нисте одавно рекли!

Шпигељски (живо). Али ви, молим вас, немојте мислити... Ја нипошто не бих пристао да у таквој ствари будем посредник, то је сасвим противно мојој природи (Ракитин се смеши), кад не бих знао да је Бољшинцов врло поштен човек... Уосталом, ја и сад само једно желим: нека ми одговоре коначно — да или не?

Ракитин. Зар је ствар већ дотле дошла?

Шпигељски. Та шта ви замишљате?... Није реч о женидби, већ о допуштењу да долази, посећује...

Ракитин. Па ко то може забранити?

Шпигељски. Ала сте ви... забранити! Наравно, за сваког другог... али Бољшинцов је човек стидљив, невина душа, право из златног Астрејиног века, само што не сиса прст... Он се у себе мало узда, треба га мало ободрити. Притом, његове намере су најплеменитије.

Ракитин. А и коњи су добри.

Шпигељски. И коњи су добри. (Шмрче бурмут и нуди Ракитину бурмутицу). Је ли по вољи?

Ракитин. Не, хвала.

Шпигељски. Дакле, тако је, то, Михаило Александровићу. Ја вас, као што видите, нећу да варам. А и нашто? Ствар је јасна као дан. Човек поштених начела, имућан, миран... Ако је погодан — добро. Ако није — онда тако треба и рећи.

Ракитин. Све је то, рецимо, лепо и красно; али шта ја имам с тим? Ја, верујте ми, не видим, у чему могу помоћи.

Шпигељски. Ех, Михаило Александровићу! Ваљда ми не знамо да вас Наталија Петровна јако цени, па чак по неки пут и слуша... Збиља, Михаило Александровићу (обухвата га са стране), будите пријатељ, проговорите једну речцу...

Ракитин. И ви мислите да је то добар муж за Верочку?

Шпигељски (правећи озбиљан изглед). Ја сам уверен у то. Ви не верујете... Ето, видећете. Та у браку, ви то сами знате, главна је ствар — солидан карактер. А куд ћете солиднијег од Бољшинцова! (Обзире се). А ево, чини ми се, долази овамо и сама Наталија Петровна... Баћушка, оче, добротворе! Два риђана логова и рудни алат! Заузећете се?

Ракитин (смеши се). Па добро, добро...

Шпигељски. Али пазите, ја се ослањам на вас... (Склања се у салу).

Ракитин (гледајући за њим). Ала је препреден овај доктор! Верочка... и Бољшинцов! А, уосталом, зашто да не? Има и горих бракова. Извршићу његову поруку, а шта ће после бити — то није моја ствар! (Окреће се; из кабинета излази Наталија Петровна, па се, спазивши га, зауставља).

Наталија Петровна (неодлучно). То сте... ви ... ја сам мислила да сте у парку ...

Ракитин. Вама као да је непријатно ...

Наталија Петровна (прекидајући га). О, којешта! (Иде на предњи део позорнице). Ви сте овде сами?

Ракитин. Малочас је Шпигељски отишао одавде.

Наталија Петровна (намрштивши се малко). А! тај паланачки Таљеран ... Шта вам је то говорио? Он се још непрестано ту врти?

Ракитин. Тај паланачки Таљеран, како га зовете, види се да данас није код вас у милости ... а, чини ми се, јуче ...

Наталија Петровна. Он је смешан; он је занимљив, доиста; али... он се меша у туђе послове... То је непријатно... Притом, поред све своје понизности, он је дрзак и наметљив... Велики је циник.

Ракитин (прилазећи јој). Ви јуче нисте тако о њему говорили...

Наталија Петровна. Можда. (Живо). Па шта вам је то говорио?

Ракитин. Говорио ми је... о Бољшинцову.

Наталија Петровна. А! о том глупом човеку.

Ракитин. И о њему сте јуче друкчије говорили.

Наталија Петровна (смешећи се усиљено). Јуче није данас.

Ракитин. За све друге... али, изгледа, не и за мене.

Наталија Петровна (оборивши очи). Како то?

Ракитин. За мене је данас исто што и јуче.

Наталија Петровна (пруживши му руку). Разумем ваш прекор, али ви се варате. Јуче ја не бих признала да сам вам скривила... (Ракитин хоће да је заустави). Не одговарајте ми... Ја знам, и ви знате шта хоћу да вам кажем... а данас то признајем. Ја сам данас о многоме размишљала... Верујте ми, Мишел, ма каквим се глупим мислима занимала, ма шта говорила, ма шта радила, ја се ни у кога толико не уздам као у вас. (Спустивши очи).

Никога . . . тако не волим као што вас волим . . . (Краће ћутање). Ви ми не верујете?

Ракитин. Верујем вам . . . али ви данас као да сте тужни . . . шта је вама?

Наталија Петровна (не слуша га и наставља). Само сам се у једном уверила, Ракитин: никад не сме човек за себе одговарати, и ни за што не сме јамчити. Ми често не разумемо своју прошлост . . . па како да одговарамо за будућност! На будућност не можемо метнути окове.

Ракитин. То је истина.

Наталија Петровна (после дугог ћутања). Чујте ме; хоћу да будем с вама искрена, можда ћу вас малко наједити . . . али знам: вас би још више наједила моја скромност. Признајем вам, Мишел, тај млади студент . . . тај Бељајев учинио је на ме доста јак утисак . . .

Ракитин (полугласно). Ја сам то знао.

Наталија Петровна. А! Ви сте то опазили? Одавно?

Ракитин. Од јучерашњег дана.

Наталија Петровна. А!

Ракитин. Још прекјуче, сећате ли се, говорио сам вам о промени која се извршила у вама . . . Ја тада још нисам знао чему да је припишем. Али јуче, после нашег разговора . . . и на оној ливади . . . кад бисте могли себе видети! Нисам вас могао познати; као да сте друга постала. Смејали сте се; скакали сте, несташно сте јурили као девојчица; очи су вам блистале, образи су вам горели, и с каквом повер-

љивом радозналошћу, с каквом радосном пажњом сте гледали у њега, како сте се смешили. (Погледавши у њу). Ето, чак и сад вам је лице оживело од самог сећања . . . (Окреће се).

Наталија Петровна. Не, Ракитин, тако вам Бога, не окрећите се од мене . . . Чујте: нашто преувеличавати? Тај човек ме је заразио својом младошћу — и то је све. Ја нисам никад била млада, Мишел, од самог детињства па досад . . . Та ви познајете цео мој живот . . . Ненавиклој, то ми је све ударило у главу, као вино, али то ће, знам, исто тако брзо проћи као што је и дошло . . . О томе чак не вреди ни говорити. (Поћутавши). Само се ви немојте окретати од мене, немојте ми отимати своје руке . . . Помозите ми . . .

Ракитин (полугласно). Да вам помогнем . . . сурова реч! (Гласно). Ви ни сами не знате, Наталија Петровна, шта се дешава с вама . . . Ви сте уверени да о томе не вреди говорити, а молите за помоћ . . . Очевидно осећате да вам је потребна!

Наталија Петровна. То јест . . . да . . . Ја вам се обраћам као пријатељу.

Ракитин (горко). Да, молим . . . Ја сам, Наталија Петровна, готов оправдати ваше поверење . . . али ми допустите да се мало приберем . . .

Наталија Петровна. Да се приберете? Па зар вам прети некаква . . . опасност? Зар се нешто променило?

Ракитин (горко). О, не! све је по старом.

Наталија Петровна. Та шта ви мислите, Мишел? Зар можете претпоставити...

Ракитин. Ја ништа не претпостављам.

Наталија Петровна. Је ли могуће да ме толико презирете?...

Ракитин. Престаните, тако вам Бога. Боље поразговарајмо о Бољшинцову. Доктор чека одговор односно Верочке, ви знате.

Наталија Петровна (сетно). Ви се на мене љутите?

Ракитин. Ја? О, не. Али ме вас је жао.

Наталија Петровна. Богами, то је већ досадно. Мишел, како вас није срамота... (Ракитин ћути. Она слеже раменима и наставља мрзовољно). Велите да доктор чека одговор? А ко га је молио да се меша?...

Ракитин. Он ме је уверавао да сте ви сами...

Наталија Петровна (прекидајући га). Може бити, може бити... Ма да му, канда, нисам ништа позитивно рекла... Усто, ја могу променити своје намере. А напослетку, Боже мој, чудна ми чуда! Шпигељски се бави свакојаким пословима, па зар му у његовом занату мора све испадати за руком?

Ракитин. Он само жели знати какав одговор...

Наталија Петровна. Какав одговор... (Поћутавши). Мишел, забога, дајте ми руку... на што тај равнодушни поглед, та хладна уљудност?... Шта сам ја крива? Промислите, зар је то моја кривица? Ја сам дошла к вама у нади да ћу чути добар

савет, ја се ниједног тренутка нисам колебала, нисам мислила да се кријем од вас, а ви . . . Видим да сам узалуд била искрена с вама . . . Вама ни на крај памети не би било . . . Ви ништа нисте сумњали, ви сте ме преварили. А сад ви богзна шта мислите.

Ракитин. Ја? Бог с вама!

Наталија Петровна. Та дајте ми руку . . . (Он се не миче; она наставља, унеколико увређена). Ви ми баш окрећете леђа? Онда пазите, тим горе по вас. Уосталом, ја вам не приговарам . . . (Горко). Ви сте љубоморни!

Ракитин. Ја немам права бити љубоморан, Наталија Петровна . . . Бог с вама, шта говорите?

Наталија Петровна (поћутавши). Како хоћете. А што се тиче Бољшинцова, ја још нисам разговарала с Верочком.

Ракитин. Могу вам је сад одмах послати.

Наталија Петровна. А зашто сад одмах? Уосталом, како хоћете.

Ракитин (идући вратима кабинета). Дакле хоћете ли да је пошаљем?

Наталија Петровна. Мишел, последњи пут . . . Ви сте ми малочас говорили да вас ме је жао . . . Дакле, жао вас ме је? Па је ли могуће . . .

Ракитин (хладно). Хоћете?

Наталија Петровна (љутито). Да. (Ракитин иде у кабинет. Наталија Петровна неко време остаје непомична, седа, узима са стола књигу, отвара је и испушта у крило). И овај! Ама шта је то? Он . . . и он! А ја сам се још у њега уздала. А

Аркадије? Боже мој! Ја се њега нисам ни сетила! (Исправивши се). Видим, време је да прекинем све то... (Из кабинета улази Вера). Да... време је.

Вера (бојажљиво). Ви сте питали за мене, Наталија Петровна?

Наталија Петровна (обазревши се брзо). А! Верочка! Да, питала сам за тебе.

Вера (прилази јој). Јесте ли здрави?

Наталија Петровна. Ја? Да. А што питаш?

Вера. Учинило ми се...

Наталија Петровна. Не, то је онако. Малко ми је врућина... То је све. Седи. (Вера седа). Слушај, Вера, ти сад ниси ничим заузета?

Вера. Нисам, молим.

Наталија Петровна. Питам те то зато што треба с тобом да поразговарам... озбиљно поразговарам. Видиш, душо моја, ти си досада била још дете; али теби је седамнаест година; ти си паметна... Време је да почнеш мислити о својој будућности. Ти знаш, ја те волим као своју кћер; моја кућа увек ће бити и твоја кућа... али, ипак, ти си у очима других људи — сироче; ти ниси богата. Теби временом може досадити да живиш код туђих људи; чуј ме — хоћеш ли да будеш домаћица, потпуна домаћица у својој кући?

Вера (полако). Ја вас не разумем, Наталија Петровна.

Наталија Петровна (поћутавша). Од мене просе твоју руку. (Вера зачуђено гледа у Наталију Петровну). Ти то ниси очекивала; признајем, и

мени самој то изгледа малко чудно. Ти си још тако млада... Није потребно да ти говорим да ни најмање не намеравам да те приморавам... по моме мишљењу, теби је још рано да се удајеш; само сам сматрала за своју дужност да ти кажем... (Вера наједаред покрива лице рукама). Вера... шта је то? Ти плачеш? (Узима је за руку). Ти сва дрхтиш?... Не бојиш ме се ваљда, Вера?

Вера (пригушено). Ја сам у вашој власти, Наталија Петровна...

Наталија Петровна (уклањајући Верине руке с лица). Вера, како те није стид да плачеш? Како те није стид рећи да си у мојој власти? За кога ме држиш? Ја говорим с тобом као с кћерју, а ти... (Вера је љуби у руку). А? Ви сте у мојој власти? Онда изволите се одмах насмејати... Наређујем вам... (Вера се смеши кроз сузе). Ето тако. (Наталија Петровна је обухвата једном руком и привлачи себи). Вера, дете моје, буди са мном као што би била са својом матером, или не, боље замисли да сам ја твоја старија сестра, па дела да поразговарамо заједно, о свима тим чудесима... Хоћеш ли?

Вера. Ја сам готова, молим.

Наталија Петровна. Дакле, слушај... Помакни се ближе. Ето тако. Прво: пошто си ти моја сестра, онда, мислим, немам шта да те уверавам да си овде у својој кући: такве очице су увек код своје куће. Значи, не треба ни на крај памети да ти је као да си некоме у свету на терет и да хоће да те се отресу... Чујеш ли? Дакле, једног лепог дана твоја

сестра долази ти и каже: замисли Вера, тебе просе. . . А? Шта ћеш јој ти на то одговорити? Да си још млада, да и не мислиш на удадбу?

Вера. Да, молим.

Наталија Петровна. Та не говори ми: да, молим. Зар се тако говори сестри?

Вера (смешећи се). Па... да.

Наталија Петровна. Твоја сестра ће се с тобом сложити, просиоца ће одбити, па крај. Али ако је просилац добар човек, имућан, ако је готов да чека, ако моли за допуштење да те само покашто види, у нади да ти се временом допадне?

Вера. А ко је тај просилац?

Наталија Петровна. А! Ти си радознала. Не досећаш се?

Вера. Не.

Наталија Петровна. Данас си га видела... (Вера се сва зарумени). Он, истина, није много леп и није одвећ млад... Бољшинцов.

Вера. Афанасије Иванић?

Наталија Петровна. Да... Афанасије Иванић.

Вера (гледа неко време у Наталију Петровну, одједном се почне смејати, па се заустави). Ви се шалите?

Наталија Петровна (смешећи се). Не... али ја видим да Бољшинцов овде нема више посла. Да си заплакала кад си чула његово име, он би се могао још и надати, али ти си се насмејала. Остаје му само једно: да иде с милим Богом.

В е р а. Извините ме... али богами, никако се нисам надала... Зар се људи његових година још жене?

Наталија Петровна. Него шта мислиш? Колико је њему година? Нема на педесет година. Он је баш у напун.

В е р а. Може бити... али он има тако чудно лице...

Наталија Петровна. Та нећемо више о њему говорити. Он је умро, сарањен је... Нек иде с милим Богом! Уосталом, то је и разумљиво: девојчици у твојим годинама човек као што је Бољшинцов не може се допасти... Ви све хоћете да се удате из љубави, не по разуму, зар не?

В е р а. Па зар ви, Наталија Петровна, зар се и ви... нисте из љубави удали за Аркадија Сергејевића?

Наталија Петровна (поћутавши). Наравно, из љубави. (Поћутавши опет и стиснувши руку Вери). Да, Вера... ја сам те малочас назвала девојчицом... али девојчице имају право. (Вера обара очи). И тако дакле, та је ствар свршена. Бољшинцов иде у оставку. Признајем, и мени самој не би било сасвим пријатно видети његово поднадуло, старачко лице поред твога свежег лишца, ма да је он иначе добар човек. Ето, видиш ли сад како си ме се узалуд бојала? Како се све брзо удесило... (Прекорно). Богами, ти си се понашала према мени као да сам ја била твоја добротворка! Ти знаш како ја мрзим ту реч...

Вера (грлећи је). Опростите ми, Наталија Петровна.

Наталија Петровна. Тако. Је ли истина, ти ме се не плашиш?

Вера. Не. Ја вас волим; не плашим вас се.

Наталија Петровна. Е, па хвала ти. Значи, сад смо велике пријатељице и ништа једна од друге нећемо сакрити. Е, па ако бих те упитала: Верочка, кажи ми да ухо: ти нећеш да се удаш за Бољшинцова само зато што је далеко старији од тебе и што није леп?

Вера. Па зар то није довољно, Наталија Петровна?

Наталија Петровна. Ја не спорим . . . али да нема каквог другог узрока?

Вера. Ја га никако не познајем . . .

Наталија Петровна. Све исто; али ти на моје питање не одговараш.

Вера. Другог узрока нема.

Наталија Петровна. Збиља? У том случају ја бих ти саветовала да још промислиш. Ја знам да је тешко заљубити се у Бољшинцова . . . али он је, понављам ти, он је добар човек. Ето, кад би неког другог заволела . . . е, онда је друга ствар. А твоје срце ваљда сад још ћути?

Вера (плашљиво). Како, молим?

Наталија Петровна. Ти још никога не волиш?

Вера. Волим вас . . . Кољу; Ану Семјоновну такође волим.

Наталија Петровна. Не, ја не говорим о тој љубави, ти ме не разумеш... Например — зар ти се не допада ниједан од младих људи које си могла видети овде или у гостима?

Вера. Не... неки ми се допадају, али...

Наталија Петровна. Например, спазила сам да си на вечерњем поселу код Криницинових трипут играла с оним високим официром... како се оно зваше?

Вера. С официром?

Наталија Петровна. Да, с оним што има велике бркове.

Вера. Ах, тај!... Не, он ми се не допада.

Наталија Петровна. Добро, а Шалански?

Вера. Шалански је добар човек; али он... Ја мислим, њему није до мене.

Наталија Петровна. А зашто?

Вера. Он... он, изгледа, више мисли о Лизи Вељској.

Наталија Петровна (погледавши у њу). А!... ти си то приметила?... (Ћутање). Но, а Ракитин?

Вера. Ја Михаила Александровића јако волим...

Наталија Петровна. Да, као брата. А, јест, а Бељајева?

Вера (поцрвенивши). Алексије Николајевић? Алексије Николајевић ми се свиђа.

Наталија Петровна (посматрајући Веру). Да, он је добар човек. Само он се од свих туђи...

В е р а (невино). Не, молићу... Он се мене не туђи.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. А!

В е р а. Он се са мном разговара, молићу. Вама се можда због тога чини што он... Он вас се плаши. Још није успео да вас упозна.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. А откуд ти знаш да се он мене плаши?

В е р а. Он ми је говорио.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. А! он ти је говорио... Он је дакле с тобом искренији него с другим?

В е р а. Ја не знам како је с другим, али са мном... можда зато што смо обадвоје сирочад. Притом... ја сам у његовим очима... дете.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Мислиш? Уосталом, он се и мени јако допада. Он мора бити да има врло добро срце.

В е р а. А, предобро, молим! Кад бисте знали... сви га у кући воле. Он је тако умиљат. Са свима разговара, свима је готов помоћи. Прекјуче је једну старицу просјакињу с друма на рукама однео до болнице... Он је мени једаред узабрао цвет са таког обронка да сам од страха чак очи затворила; све сам мислила да ће пасти и разбити се... али он је тако окретан! И ви сами сте, јуче, на ливади, могли видети како је окретан.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Да, то је истина.

В е р а. Сећате ли се, кад је трчао за змајем, преко каквог је рова прескочио? Али њему све то није ништа.

Наталија Петровна. И збиља је за тебе узабрао цвет с опасног места? — Он те, очевидно, воли.

Вера (поћутавши). И увек је весео... увек расположен...

Наталија Петровна. То је ипак чудно. Па зашто он преда мном...

Вера (прекидајући је). Па рекох ли вам да вас не познаје добро. Али причекајте, ја ћу му рећи... Рећи ћу му да нема шта да вас се боји — зар не? — да сте ви тако добри...

Наталија Петровна (смејући се усиљено). Хвала.

Вера. Ето, видећете... А он ме слуша, иако сам млађа од њега.

Наталија Петровна. Нисам знала да си ти с њим у таком пријатељству... Пази ипак, Вера, буди опрезна. Он је, наравно, красан младић... али знаш, у твојим годинама... Незгодно је. Могу помислити... Ја сам ти то још јуче напоменула — сећаш ли се? — у парку. (Вера обара очи). С друге стране, ја нећу да сметам твојим наклоностима, ја сам и сувише уверена у тебе и у њега... али ипак... Ти се немој љутити на мене, душо моја, због моје педантности... то је наш, старачки посао, да досађујемо младежи придикама. Уосталом, ја то све узалуд говорим; јер он се теби допада, зар не — и ништа више?

Вера (бојажљиво подиже очи). Он...

Наталија Петровна. Ето, ти опет гледаш у мене као пре? Зар се тако гледа у сестру? Вера, чуј ме, нагни се према мени... (Милује је). Шта, кад би те сестра, права твоја сестра, упитала сад на ухо: Верочка, ти доиста никога не волиш? а? Шта би јој ти одговорила? (Вера неодлучно погледа у Наталију Петровну). Ове очице хоће нешто да ми кажу... (Вера одједном притискује своје лице на њене груди. Наталија Петровна бледи, па, поћутавши, наставља). Ти волиш? Реци, волиш ли?

Вера (не подижући главу). Ах! ни сама не знам шта ми је...

Наталија Петровна. Сиротице! Ти си заљубљена... (Вера се још јаче приљубљује грудима Наталије Петровне). Ти си заљубљена... а он? Вера, он?

Вера (још никако не дижући главу). Зашто ме питате?... Ја не знам... Може бити... Ја не знам, не знам... (Наталија Петровна наједном се стреса и остаје непомична. Вера подиже главу и одједном опажа промену на њеном лицу). Наталија Петровна, шта је вама?

Наталија Петровна (долазећи к себи). Са мном... ништа. Што... ништа.

Вера. Ви сте тако бледи, Наталија Петровна... Шта вам је? Допустите, ја ћу звонити... (Устаје).

Наталија Петровна. Не, не... немој звонити. Није то ништа... То ће проћи. Ето, већ је прошло.

Вера. Допустите ми да бар позовем кога...

Наталија Петровна. Напротив ... ја ... ја хоћу да останем сама. Остави ме; чујеш ли? Ми ћемо још разговарати. Иди.

Вера. Ви се не љутите на ме, Наталија Петровна?

Наталија Петровна. Ја? Зашто? Ни најмање. Ја сам ти, напротив, захвална на твојој поверљивости ... Само ме остави сад, молим те. (Вера хоће да је узме за руку, али се Наталија Петровна окреће од ње, као да види Верине покрете).

Вера (са сузама у очима). Наталија Петровна ...

Наталија Петровна. Оставите ме, молим вас. (Вера лагано одлази у кабинет).

Наталија Петровна (остаје сама неко време, непомична). Сад ми је све јасно... Та деца воле једно друго ... (Зауставља се и прелази руком преко лица). Па шта? Тим боље ... Нека им Бог да среће! (Смејући се). И ја ... ја сам могла помислити ... (Зауставља се опет). Она се брзо избрбљала ... Признајем да нисам ни сањала ... Али причекајте, није још све свршено. Боже мој ... шта ја говорим? Шта је мени? Не могу саму себе да познам. До чега сам дошла! (Поћутавши). Шта то ја радим? Хоћу сироту девојчицу да удам ... за старца! ... Тајно шаљем доктора ... он се досећа, алудира ... Аркадије, Ракитин ... Та ја ... (Стреса се и наједаред подиже главу). Ама шта је ово на крају крајева? Ја сам љубоморна на Веру. Ја ... ја сам заљубљена у њега, шта ли? (Поћутавши). И ти још сумњаш? Ти си заљубљена, несрећнице! Како се то десило ... не знам. Као да ми је дато отрова ... Одједном је све разби-

јено, развејано... Он ме се плаши... Сви ме се плаше. Шта он има у мени?... На што му овако створење, као што сам ја? Он је млад, а и она је млада. А ја? (Горко). Куд ће он мене оценити? Они су обоје глупи, као што вели Ракитин... Ах, мрзим тога мудрицу! А Аркадије, поверљиви, добри мој Аркадије! Боже мој, Боже мој! Смрт ми је! (Устаје). Него, чини ми се да сам почела губити памет. На што преувеличавати? Па да... ја сам поражена... то ми је необично, то је први пут... ја... да, први пут! Ја први пут сад волим! (Седа опет). Он треба да отпутује. Да. И Ракитин такође. Време је да дођем к себи. Допустила сам себи да отступим један корак — па ето! Ето до чега сам дошла. И шта ми се код њега допало? (Замисли се). Дакле, то ли је то страшно осећање... Аркадије! Да, ја ћу му отићи у загрљај, преклињаћу га да ми опрости, да ме одбрани, спасе. — Он... и нико више! Сви други су ми туђи и треба да ми остану туђи... Али зар... зар нема другог средства? Та девојчица је дете. Она се могла преварити. То је, на крају крајева, све детињарија... На основу чега сам... Ја ћу се сама с њим објаснити, питаћу га... (Прекорно). А, а? Ти се још надаш? Ти још хоћеш да се надаш? И у што се надам! Боже мој, не дај ми да презирем саму себе! (Наслања главу на руке. Из кабинета излази Ракитин, блед и сентименталан).

Ракитин (прилазећи Наталији Петровној). Наталија Петровна... (Она се не миче. Самом себи)

Шта је то могла имати с Вером? (Гласно). Наталија Петровна...

Наталија Петровна (подижући главу). Ко је то? А! ви сте!

Ракитин. Мени је Вера Александровна рекла да вам није добро... ја...

Наталија Петровна (окрећући се). Ја сам здрава... Откуд је она нашла...

Ракитин. Не, Наталија Петровна, вама није добро, погледајте се.

Наталија Петровна. Па, може бити... а шта се то вас тиче? Шта хоћете? Зашто сте дошли?

Ракитин (ганутим гласом). Рећи ћу вам зашто сам дошао. Дошао сам да вас замолим да ми опростите. Пре пола сата био сам неисказано глуп и груб према вама... Опростите ми. Видите ли, Наталија Петровна, ма како скромне биле жеље и... и наде, човеку је тешко да се не смете, макар и за тренутак, кад му их изненадно отимају; али ја сам се сад освестио, схватио сам свој положај и своју кривицу, па желим само једно: да ми опростите. (Он лагано седа поред ње). Погледајте ме... немојте се и ви окретати од мене. Пред вама је ваш ранији Ракитин, ваш пријатељ, човек који не тражи ништа, сем допуштења да вам служи као ослонац, као што сте говорили... Немојте ме лишавати вашег поверења, располажите мноме и заборавите да сам некад... Заборавите све што вас је могло увредити...

Наталија Петровна (која све време непомично гледа у под). Да, да... (Застајући). Ах, из-

вините, Ракитин, ја нисам ништа чула шта сте ми говорили.

Ракитин (тужно). Ја сам говорио... ја сам молио да ми опростите, Наталија Петровна. Питао сам вас, хоћете ли ми допустити да останем ваш пријатељ.

Наталија Петровна (окрећући се лагано к њему и мећући му обе руке на рамена). Ракитин, шта је то са мном?

Ракитин (поћутавши). Ви сте заљубљени.

Наталија Петровна (понављајући лагано за њим). Ја сам заљубљена... Али то је лудост, Ракитин. То је немогуће. Зар то може тако изненада... Ви велите да сам заљубљена... (Ућути).

Ракитин. Да, ви сте заљубљени, јадна жено... Не варајте се.

Наталија Петровна (не гледајући у њега). Па шта ми је остало сад да радим?

Ракитин. Ја сам готов да вам то кажем, Наталија Петровна, ако ми обећате...

Наталија Петровна (прекидајући га и још једнако не гледајући у њега). Ви знате да га та девојчица, Вера, воли... Они су једно у друго заљубљени.

Ракитин. У том случају још један узрок више...

Наталија Петровна (опет га прекида). Ја сам то одавно подозревала, али је она сама све признала... малочас.

Ракитин. Јадна женска!

Наталија Петровна (прелазећи руком преко лица). Но ипак... време је да се освестим. Ви сте ми, канда, хтели нешто рећи... Саветујте ми, Ракитин, тако вам Бога, шта да радим...

Ракитин. Готов сам да вас саветујем, Наталија Петровна, само под једним условом.

Наталија Петровна. Говорите, шта је то?

Ракитин. Обећајте ми да нећете сумњати у моје намере. Кажите ми да верујете у моју несебичну жељу да вам помогнем; помозите и ви мени; ваше поверење даће ми снаге, иначе боље допустите ми да ћутим.

Наталија Петровна. Говорите, говорите.

Ракитин. Ви не сумњате у мене!

Наталија Петровна. Говорите.

Ракитин. Е па онда слушајте: он треба да отпутује. (Наталија Петровна гледа га ћутећи). Да, он треба да отпутује. Нећу вам говорити о... вашем мужу, вашој дужности. У мојим устима те речи... су неумесне... Али се та деца воле. Ви сами сте ми то малочас рекли; е па замислите се сад међу њима... Та ви ћете пропасти!

Наталија Петровна. Он мора отпутовати... (Поћутавши). А ви? Ви ћете остати?

Ракитин (збуњено). Ја?... ја?... (Поћутавши). И ја треба да отпутујем. Ради вашег мира, ради ваше среће, ради Верочкине среће, и он... и ја... обојица морамо отпутовати заувек.

Наталија Петровна. Ракитин... ја сам дотле дошла да сам... скоро била готова да ту јадну

девојчицу, сироче које ми је мати поверила — удам за једног глупог, смешног старца! . . . Нисам имала снаге, Ракитин; речи су ми замрле на уснама кад се она насмејала у место одговора на мој предлог . . . али ја сам правила заверу с тим доктором, допуштала сам му да се значајно смеши; подносила сам тај осмех, његове љубазности, његове алузије . . . О, ја осећам да сам на ивици провалије, спасите ме!

Ракитин. Наталија Петровна, ви видите да сам имао право . . . (Она ћути; он брзо наставља). Он мора отпутовати . . . ми обојица морамо отпутовати . . . Другог спаса нема.

Наталија Петровна (сетно). Али ради чега после да живим?

Ракитин. Боже мој, па зар је дотле дошло . . . Наталија Петровна, ви ћете оздравити, верујте ми . . . Све ће то проћи. Како, ради чега да живите?

Наталија Петровна. Да, да, ради чега да живим кад ме сви остављају?

Ракитин. Али . . . ваша породица . . . (Наталија Петровна обара очи). Чујте, ако ви хоћете, после његова одласка ја могу још неколико дана остати . . . зато да . . .

Наталија Петровна (мрачно). А! Разумем вас. Рачунате на навику, на старо пријатељство . . . Ви се надате да ћу ја доћи к себи, да ћу се вратити вама, зар не? Разумем вас.

Ракитин (црвенећи). Наталија Петровна! Зашто ме вређате?

Наталија Петровна (горко). Ја вас разумем . . . али ви се варате.

Ракитин. Како? После ваших обећања, пошто сам ради вас, једино ради вас, ради ваше среће, ради вашег положаја у свету, најзад . . .

Наталија Петровна. А! Откад се ви о њему тако бринете? А зашто ми раније никад нисте говорили о томе?

Ракитин (устајући). Наталија Петровна, ја ћу још данас, ја ћу сад одмах отићи одавде, и ви ме више никад нећете видети . . . (Хоће да иде).

Наталија Петровна (пружајући му руке). Мишел, опростите ми; ја ни сама не знам шта говорим . . . Видите у каквом сам положају. Опростите ми.

Ракитин (брзо јој се враћа и узима је за руку). Наталија Петровна . . .

Наталија Петровна. Ах, Мишел, мени је неисказано тешко . . . (Наслања се на његово раме и притискује марамицу на очи). Помозите ми, без вас сам пропала . . . (У том тренутку улазе Ислајев и Ана Семјоновна).

Ислајев (гласно). Ја сам увек био тога мишљења . . . (Застаје зачуђено, видећи Ракитина и Наталију Петровну. Наталија Петровна се осврће и брзо одлази. Ракитин остаје на свом месту, јако збуњен).

Ислајев (Ракитину). Шта то значи? Каква је то сцена?

Ракитин. Тако... ништа... то...

Ислајев. Наталији Петровној није добро, шта ли?

Ракитин. Не... него...

Ислајев. И зашто је одједном побегла? О чему сте с њом разговарали? Она као да је плакала... Ти си је тешио... Шта је то?

Ракитин. Богами, ништа.

Ана Семјоновна. Ипак, како то ништа, Михаило Александровићу? (Поћутавши). Идем да видим... (Хоће да иде у кабинет).

Ракитин (заустављајући је). Не, боље оставите је сад на миру, молим вас.

Ислајев. Али шта то све значи? Реци једаред!

Ракитин. Ништа, кунем ти се... Чујте ме, обећавам да ћу вам обома још данас све објаснити. Дајем вам реч. Али сад, молим вас, ако ми верујете, не питајте ме ништа — и немојте узнемиравати Наталију Петровну.

Ислајев. Па добро... само то је чудновато. То се Наталији раније није дешавало. То је нешто необично.

Ана Семјоновна. Главно је: шта је могло натерати Наташу да плаче? И зашто је отишла?... Зар смо ми туђинци?

Ракитин. Шта то ви говорите! Како можете! — Али чујте — морам рећи да нисмо завршили наш разговор... Морам вас замолити... обоје — оставите нас неко време саме.

Ислајев. Гле сад! Значи, ви имате неку тајну међу собом?

Ракитин. Тајна ... али ти ћеш је сазнати.

Ислајев (промисливши). Хајдемо, мамице ... оставимо их. Нека довршe свој тајанствени разговор.

Ана Семјоновна. Али ...

Ислајев. Хајдемо, хајдемо. — Чујете, он обећава да ће све објаснити.

Ракитин. Можеш бити миран ...

Ислајев (хладно). О, ја сам потпуно миран! (Ани Семјоновној). Хајдемо. (Одлазе обоје).

Ракитин (гледа за њима па брзо прилази вратима). Наталија Петровна ... Наталија Петровна, изађите, молим вас.

Наталија Петровна (излази из кабинета. Она је врло бледа). Шта су рекли?

Ракитин. Ништа, умирите се ... Они су се, заиста, мало зачудили. Ваш муж је помислио да вам није добро ... Приметио је ваше узбуђење ... Седите, једва се држите на ногама ... (Наталија Петровна седа). Ја сам му рекао ... молио сам га да вас не узнемирава ... да нас остави насамо.

Наталија Петровна. И он је пристао?

Ракитин. Да. Ја сам му, признајем, морао обећати да ћу сутра све објаснити ... Зашто сте отишли?

Наталија Петровна (горко). Зашто! ... Па шта ћете рећи?

Ракитин. Ја ... ја ћу смислити што ... Није ствар у томе ... Треба да се користимо тим одла-

гањем. Ви видите да се тако не може продужити ... Ви не можете поднети такву узрујаност ... они нису достојни вас ... ни ја сам. Али није о томе реч. Будите ви само чврсти, а ја ћу већ! Слушајте, слажете се ваљда са мном?...

Наталија Петровна. У чему?

Ракитин. Да је преко потребно ... да ми отпутујемо? Слажете се? У том случају, нема се шта оклевати. Ако ми допустите, ја ћу сад сам разговарати с Бељајевим ... Он је племенит човек, он ће разумети ...

Наталија Петровна. Ви хоћете с њим да разговарате? Ви? Па шта му ви можете рећи?

Ракитин (збуњено). Ја ...

Наталија Петровна (poћутавши). Ракитин, слушајте; не изгледа ли вам као да смо обоје полудели?... Ја сам се уплашила, уплашила вас, и све то, можда, због бесмислица.

Ракитин. Како?

Наталија Петровна. Збиља. Шта ово ја и ви радимо? Одавна је, чини ми се, било тако тихо, тако мирно у овој кући ... и одједном ... однекуд нешто наишло! Богами, ми смо сви полудели. Маните, доста смо правили лудорије ... Почнимо живети као пре ... А Аркадију немате шта да објашњавате; ја ћу му сама испричати наше будалаштине, па ћемо им се обоје смејати. Није ми потребан посредник између мене и мога мужа!

Ракитин. Наталија Петровна, ви ме сад плашите. Ви се смејете, а бледи сте као смрт ... Та се-

тите се бар онога што сте ми пре четврт сата говорили...

Наталија Петровна. Чудна ми чуда! А уосталом, видим у чему је ствар... Ви сами подижете ту буру... зато да бар сами не потонете.

Ракитин. Опет, опет сумња, опет прекор, Наталија Петровна... Нека вам је Богом просто, али ви ме кињите. Или се кајете због своје искрености?

Наталија Петровна. Ја се ни за што не кајем.

Ракитин. Па како да вас разумем?

Наталија Петровна (живахно). Ракитин, ако макар једну реч кажете од моје стране или о мени Бељајеву, ја вам то никад нећу опростити.

Ракитин. А! Тако ли!... Не брините се, Наталија Петровна. Ја не само што ништа нећу рећи г. Бељајеву, већ се чак нећу ни поздравити с њим, одлазећи одавде. Не мислим наметати своје услуге.

Наталија Петровна (малко збуњена). Па ви, можда, мислите да сам ја променила своје мишљење о... његову одласку?

Ракитин. Ја ништа не мислим.

Наталија Петровна. Напротив, ја сам тако уверена у то да је, као што ви кажете, преко потребно да он отпутује, да намеравам да му сама откажем. (Поћутавши). Да, ја ћу му сама отказати.

Ракитин. Ви?

Наталија Петровна. Да, ја. И то сад одмах. Молим вас да ми га пошаљете.

Ракитин. Како? Сад одмах?

Наталија Петровна. Сад одмах. Молим вас за то, Ракитин. Ви видите, ја сам сад мирна. Притом, сад ми нико неће сметати. Треба се тим користити . . . Бићу вам врло захвална. Ја ћу га испитати.

Ракитин. Па он вам, забога, неће ништа рећи. Он ми је сам признао да му је у вашем присуству незгодно.

Наталија Петровна (подозриво). А! Ви сте већ говорили с њим о мени? (Ракитин слеже раменима). Па добро, извините, извините ме, Мишел, и пошаљите ми га. Видећете, ја ћу му отказати, и све ће се свршити. Све ће проћи и заборавити се као ружан сан. Молим вас, пошаљите ми га. Ја неизоставно морам с њим коначно поразговарати. Ви ћете бити задовољни мноме. Молим вас.

Ракитин (који све време није скидао с ње погледа, хладно и тужно). Молим. Ваша жеља ће бити испуњена. (Иде к вратима).

Наталија Петровна (за њим), Хвала вам, Мишел.

Ракитин (окрећући се). О, не захваљујте ми барем . . . (Брзо одлази у салу).

Наталија Петровна (сама, поћутавши). Он је племенит човек . . . Али зар сам га доиста некад волела? (Устаје). Он има право. Онај мора отпутовати. Али како да му откажем? Само бих желела знати да ли му се доиста допада та девојчица? Можда су то све будалаштине. Како сам се могла тако узбудити . . . на што сви ти изливи? А сад немам

шта радити. Желим ли знати шта ће он сад рећи? Али он мора отпутовати ... Неизоставно ... неизоставно ... Он ми, можда, неће хтети одговарати ... Јер он ме се плаши ... Па шта је с тим? Утолико боље. Немам шта много с њим разговарати ... (Притискује руку на чело). А мене глава боли. Да ли да одложим до сутра? Доиста. Данас ми се све чини да ме прате ... Далеко сам отерала! Не, боље је да свршим отпуст ... Још један, последњи напор, па сам слободна! ... О, да! Ја сам жедна слободе и одмора. (Из сале улази Бељајев). То је он ...

Бељајев (прилазећи јој). Наталија Петровна, мени је Михаило Александровић рекао да сте желели да ме видите ...

Наталија Петровна (с нешто напора). Да, тачно ... Треба да се с вама ... објасним.

Бељајев. Да се објасните?

Наталија Петровна (не гледајући у њега). Да... да се објасним. (Поћутавши). Допустите да вам кажем, Алексије Николајевићу, ја ... ја сам незадовољна вама.

Бељајев. Могу ли сазнати због чега?

Наталија Петровна. Саслушајте ме... Ја... ја управо не знам откуд да почнем. Уосталом, морам вас упозорити да моје незадовољство не долази због неке неуредности ... у вашем послу ... Напротив, ваше опхођење с Кољом мени се свиђа.

Бељајев. Па шта то може бити?

Наталија Петровна (погледавши у њега). Ви се бадава узрујавате ... Ваша кривица још није

тако велика. Ви сте млади, вероватно никад нисте живели у туђој кући. Нисте могли предвидети . . .

Бељајев. Али, Наталија Петровна . . .

Наталија Петровна. Ви желите знати у чему је ствар на крају крајева? Ја разумем ваше нестрпљење. Дакле, морам вам казати да Верочка . . . (Погледавши у њега). Верочка ми је све признала.

Бељајев (у чуду).. Вера Александровна? Шта вам је могла признати Вера Александровна? И какве то има везе са мном?

Наталија Петровна. И ви заиста не знате шта је она могла признати? Ви се не досећате?

Бељајев. Ја? Ни најмање.

Наталија Петровна. Кад је тако, извините ме. Ако се ви доиста не сећате — морам вас замолити да ми опростите. Ја сам мислила . . . преварила сам се. Али, допустите да вам приметим: не верујем вам. Разумем шта вас нагони да тако говорите . . . Ја јако ценим вашу скромност.

Бељајев. Ја вас апсолутно не разумем, Наталија Петровна.

Наталија Петровна. Збиља? Зар ви мислите да ћете ме уверити као да нисте приметили расположење тога детета, Вере, према вама?

Бељајев. Расположење Вере Александровне према мени? Ја чак не знам шта да вам кажем на то . . . Та забога, чини ми се да сам увек био с Вером Александровном као . . .

Наталија Петровна. Као са свима, зар не? (Поћутавши мало). Било како било, да ли ви заиста

то не знате, правите ли се да не знате, ево у чему је ствар: то девојче вас воли. Она ми је то сама признала. Е па сад вас, као поштеног човека, питам: шта мислите чинити?

Б е љ а ј е в (збуњено). Шта мислим чинити?

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (скрстивши руке). Да.

Б е љ а ј е в. Све је то тако неочекивано, Наталија Петровна . . .

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Алексије Николајевићу, ја видим . . . рђаво сам почела ову ствар. Ви ме не разумете. Ви мислите да се ја љутим на вас . . . а ја . . . ја сам само мало узбуђена. И то је сасвим природно. Умирите се. Седимо. (Обоје седају). Бићу искрена с вама, Алексије Николајевићу, па будите и ви бар нешто поверљивији према мени. Богами, ви се забадава мене туђите. Вера вас воли . . . наравно, ви за то нисте криви; готова сам претпоставити да ви за то нисте криви . . . Али, видите ли, Алексије Николајевићу, она је сирота, моја васпитаница; ја одговарам за њу, за њену будућност, за њену срећу. Она је још млада, и ја сам уверена да осећање које сте ви код ње изазвали може брзо ишчезнути . . . у њеним годинама љубав не траје дуго. Али ви разумете да је моја дужност била да вас упозорим. Ипак је опасно играти се ватром. . . и ја не сумњам да ћете, знајући сад њено расположење према вама, променити своје понашање према њој, да ћете избегавати састанке, шетње у парку . . . Зар не? Ја се могу ослонити на вас . . . С другим бих се бојала да се овако непосредно објашњавам.

Б е љ а ј е в. Наталија Петровна, верујте, ја умем ценити . . .

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Ја вам кажем да не сумњам у вас . . . притом, ово све остаје тајна међу нама.

Б е љ а ј е в. Право да вам кажем, Наталија Петровна, све што сте ми казали, чини ми се тако чудно . . . наравно, не смем да вам не верујем, али . . .

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Слушајте, Алексије Николајевићу. Све што сам вам сад рекла . . . рекла сам с претпоставком да с ваше стране — нема ништа . . . (прекида саму себе), јер у противном случају . . . наравно, ја вас још мало познајем, али вас већ познајем толико да не видим узрока да се противим вашим намерама. Ви нисте богати . . . али сте млади, имате будућност, а кад се двоје воле . . . Понављам вам, сматрала сам да ми је дужност да вас упозорим, као поштена човека, односно последица вашег познанства с Вером; али ако ви . . .

Б е љ а ј е в (у недоумици). Ја, управо, не знам, Наталија Петровна, шта хоћете да кажете . . .

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (брзо). О, верујте ми, ја не тражим од вас признање, ја и без тога . . . ја ћу из вашег држања видети у чему је ствар . . . (Погледавши га). Уосталом, морам вам рећи да се Вери учинило као да и ви према њој нисте сасвим равнодушни.

Б е љ а ј е в (поћутавши, устаје). Наталија Петровна, видим: ја не могу даље остати у вашој кући.

Наталија Петровна (планувши). Ви бисте, чини ми се, могли причекати да ја вама откажем . . . (Устаје).

Бељајев. Ви сте према мени били искрени . . . Па допустите да и ја будем према вама искрен. Ја не волим Веру Александровну, бар је не волим тако као што ви мислите.

Наталија Петровна. Па зар ја . . . (Застаје).

Бељајев. И ако сам се допао Вери Александровној, ако јој се учинило да и ја према њој, као што ви велите, нисам равнодушан, ја нећу да је варам; ја ћу њој самој казати све, сву истину. Али после таког објашњења, ви ћете сами појмити, Наталија Петровна, мени ће бити тешко остати овде: мој положај био би одвећ незгодан. Не треба да вам говорим како ће ми бити тешко оставити вашу кућу . . . друго ми ништа не остаје. Увек ћу вас се са захвалношћу сећати . . . Допустите ми да се удаљим . . . Ја ћу још имати част да се опростим с вама.

Наталија Петровна (с извештаченом равнодушношћу). Како хоћете . . . али, признајем, ја то нисам очекивала . . . Нисам се ја због тога хтела с вама објаснити . . . Само сам хтела да вас упозорим. . . Вера је још дете. . . Ја сам, може бити, придала свему томе одвећ много значења. Ја не видим преку потребу да ви путујете. Уосталом, како хоћете.

Бељајев. Наталија Петровна . . . верујте, мени је немогуће остати више овде.

Наталија Петровна. Вама је, изгледа, врло лако растати се с нама!

Бељајев. Не, Наталија Петровна, није лако.

Наталија Петровна. Нисам навикла да задржавам људе противно њиховој вољи... али, признајем, то ми је врло непријатно.

Бељајев (после мале неодлучности). Наталија Петровна... не бих желео да вам причиним ни најмању непријатност... Остајем.

Наталија Петровна (подозриво). А!... (Поћутавши). Нисам очекивала да ћете тако брзо променити своју одлуку... Хвала вам, али... Допустите ми да промислим. Можда сте ви у праву; можда доиста треба да отпутујете. Промислићу, па ћу вам јавити... Допустићете ми да вас до сутра увече оставим у неизвесности?

Бељајев. Ја сам готов чекати колико год хоћете. (Клања се и хоће да оде).

Наталија Петровна. Ви ми обећавате...

Бељајев (заустављајући се). Шта, молићу?

Наталија Петровна. Ви сте, изгледа, хтели да се објасните с Вером... Не знам да ли ће то бити пристојно. Уосталом, ја ћу вам јавити своју одлуку. Почињем мислити да доиста треба да отпутујете. Довиђења. (Бељајев се по други пут клања и одлази у салу. Наталија Петровна гледа за њим). Ја сам мирна! Он је не воли... (Хода по соби). И тако, место да му откажем, сама сам га задржала? Он остаје... Али шта ћу рећи Ракитину? Шта сам урадила? (Поћутавши). И како сам право имала да раз-

гласим љубав те јадне девојчице?... Како? Сама сам јој извукла признање ... полупризнање, и после сам ја сама онако немилосрдно, онако грубо ... (Покрива лице рукама). Може бити да је он почињао да је воли ... С каквим правом сам ја згазила тај цвет у клици... Него збиља, да ли сам га згазила? Можда је он мене преварио ... Па ја сам њега хтела преварити! ... О, не! Он је за то одвећ племенит ... Он није оно што сам ја! И због чега сам се тако журила? одмах све избрбљала? (Уздахнувши). Није него! Да сам могла предвидети ... Како сам увијала, како сам лагала пред њим ... а он! Како је смело и слободно говорио ... Ја сам се склањала пред њим ... То је човек! Ја га дотле нисам познавала ... Он мора отпутовати. Ако остане ... Осећам, отићи ћу тако далеко да ћу изгубити свако поштовање према самој себи ... Он мора отпутовати, или сам пропала! Писаћу му пре него што стигне да се види с Вером ... Он мора отпутовати! (Брзо одлази у кабинет).

ЧЕТВРТИ ЧИН

Позорница претставља велико, празно претсобље. Зидови су голи, под нераван, од камена; шест окречених и огуљених стубова од цигаља, по три са сваке стране, придржавају таваницу. Налево два отворена прозора и врата за парк. Надесно врата у ходник којим се иде у главну кућу; право гвоздена врата у собу за оставу. Поред првог стуба надесно зелена баштенска клупа; у једном углу неколико ашова, канта за поливање и саксија. Црвени сунчани зраци падају кроз прозоре на под.

Каћа (улази на врата десно, журно иде к прозору и гледа неко време у парк). Не, не види се. А рекли су ми да је отишао у стаклену башту. Значи, још није отуда изашао. Па ништа, причекаћу док не прође овуда. Другог му пута нема... (Уздише и наслања се уз прозор). Он, кажу, одлази. (Уздише опет). Како ли ћемо бити без њега... Јадна госпођица! Како ме је молила... Па зашто да је не услужим? Нек поразговара с њим последњи пут. Што је врућина данас! А, чини ми се да кишица промиче... (Опет погледа кроз прозор, па наједаред стукне назад). Да они неће овамо?... Баш овамо. Ах, Боже... (Хоће да побегне, али пре него што дође до врата на ходнику, из парка улази Шпигељски с Лизаветом Богдановном. Каћа се крије за стуб).

Шпигељски (отресајући шешир). Можемо овде причекати да кишица престане... Она ће скоро престати.

Лизавета Богдановна. Па добро.

Шпигељски (обазирући се). Каква је ово зграда? Соба за оставу, шта ли?

Лизавета Богдановна (показујући на гвоздена врата). Не, ено где је соба за оставу. Ово претсобље је, кажу, дозидао отац Аркадија Сергејића, кад се вратио из туђих крајева.

Шпигељски. А! видим у чему је ствар: Венеција, господине мој. (Седа на клупу). Седнимо мало. (Лизавета Богдановна седа). Признајте, Лизавета Богдановна, ова кишица није кад треба почела пада-

ти. Она је прекинула наша објашњења на најосетљивијем месту.

Лизавета Богдановна (оборивши очи). Игњатије Илићу...

Шпигељски. Али нам нико не смета да обновимо наш разговор... Да, збиља, ви велите да Ана Семјоновна данас није расположена?

Лизавета Богдановна. Да, није расположена. Чак је и ручала у својој соби.

Шпигељски. Гле сад! Каква несрећа, молим вас!

Лизавета Богдановна. Она је јутрос застала Наталију Петровну у сузама... С Михаилом Александровићем... Он је, наравно, свој човек, али ипак... Уосталом, Михаило Александровић је обећао све објаснити.

Шпигељски. А! Но, бадава се она узрујава. Михаило Александровић, по моме мишљењу, није никад био опасан човек, а већ сад мање него икад.

Лизавета Богдановна. А зашто?

Шпигељски. Па зато. Одвећ паметно говори. Код неког на оспе, а код тих паметњаковића излази све на језик, брбљањем. Ви се, Лизавета Богдановна, и убудуће не бојте брбљиваца: они нису опасни; али они што више ћуте, па су ћудљиви, и имају много темперамента, и широк потиљак, ето ти су опасни.

Лизавета Богдановна (поћутавши). Реците, Наталија Петровна доиста је слаба?

Шпигељски. Тако је слаба, као ја и ви.

Лизавета Богдановна. Она за ручком није ништа јела.

Шпигељски. Не одузима само болест апетит.

Лизавета Богдановна. Ви сте ручали код Бољшинцова?

Шпигељски. Да, код њега... Ишао сам до њега. И само сам се због вас вратио, богами.

Лизавета Богдановна. Та маните. А знате ли шта, Игњатије Илићу? Наталија Петровна се због нечега љути на вас... Она за столом није баш најповољније говорила о вама.

Шпигељски. Збиља? Види се, госпођама није по вољи кад ми имамо очи. Треба да радимо по њиховој памети, да их помажемо — па још да се правимо као да их не разумемо. Гле ти њих! Него, видећемо. И Ракитин је ваљда обесио нос на квинту?

Лизавета Богдановна. Да, и њему данас као да нису све козе на број...

Шпигељски. Хм! А Вера Александровна? Бељајев?

Лизавета Богдановна. Сви су, апсолутно сви нерасположени. Ја богами не могу да будем паметна, шта им је свима данас?

Шпигељски. Много ћете знати, у своје време ћете се потрудити да сазнате, Лизавета Богдановна... Али, уосталом, нека иду с милим Богом. Боље поразговарајмо о нашем послу. Гле, кишица још никако не престаје... Хоћете ли?

Лизавета Богдановна (оборивши очи пренемажући се). Шта ви тражите од мене, Игњатије Илићу?

Шпигељски. Ех, Лизавета Богдановна, допустите да вам приметим: каква вам је то страст да се пренемажете, да одједаред тако обарате очи? Та ја и ви нисмо више млади! Те церемоније, нежности, уздаси — све нам то не приличи. Говоримо мирно, разумно, као што и приличи људима наших година. Дакле, ево у чему је питање: ми се једно другоме свиђамо... ја бар претпостављам да вам се свиђам...

Лизавета Богдановна (пренемажући се малко). Игњатије Илићу, богами...

Шпигељски. Но, да, да, добро. Вама, као жени, то чак и следује... тако... (показује руком) то јест увијати се. Значи, ми се једно другоме свиђамо. И у другом погледу ми смо као створени једно за друго. Ја, наравно, морам за себе рећи да нисам човек високог рода: али и ви нисте знатног порекла. Ја нисам богат човек; у противном случају ја не бих ваљда, овај... (Смешка се). Али имам приличну праксу, моји болесници не умиру сви; ви, како кажете, имате у готову петнаест хиљада; све то, видите ли, није лоше. Притом, вама је, мислим, досадило вечито живети као гувернанта, па још петљати с бабом, играти с њом преферанса и само јој одобравати — такође мора да није пријатно. Што се мене тиче, није да ми је досадио живот нежење, већ старим, па и куварице ме пљачкају; дакле, као што видите, све то долази као наручено. Али ево у чему је тешкоћа, Лизавета Богдановна: ми једно друго никако не познајемо, то јест, ако хоћемо право да кажемо, ви мене не познајете... А ја вас познајем.

Мени је ваша нарав позната. Не кажем да сте ви без мана. Ви сте, оставши девојка, малко кисели, али то није ништа. Код доброг мужа жена је као восак мека. Али ја желим да и ви мене познате пре свадбе; иначе ће вам, бојим се, после бити криво на мене... Нећу да вас варам...

Лизавета Богдановна (достојанствено). Па, Игњатије Илићу, чини ми се да сам и ја имала прилике да упознам вашу нарав...

Шпигељски. Ви? Е, којешта... То није женски посао. Ви можда мислите да сам ја, например, човек веселе нарави — шаљивчина, а?

Лизавета Богдановна. Мени се увек чинило да сте ви врло љубазан човек...

Шпигељски. Ето, видите! Видите како се човек може лако преварити. Зато што се пред туђинима лудачим, причам им анегдоте, дворим их, ви сте већ помислили да сам заиста весео човек. Да ми нису потребни ти туђини, не бих ни погледао на њих... Ја и овако, где год се може, без велике опасности, знате, исте те излажем потсмеху... Ја се, уосталом, не варам: знам, нека господа, којима сам ја и потребан на сваком кораку и којима је досадно без мене, сматрају да имају право да ме презиру; али и ја њима не остајем дужан. Ето, рецимо, Наталија Петровна... Ви мислите да ја њу не видим скроз? (Подражавајући јој). „Љубазни докторе, ја вас, богами, много волим... ви имате пакостан језик..." хе, хе, гучи, голубице, гучи. Ух, те госпође! И смеше вам се, и очицама тако жмиркају; а на лицу им исписано

гађење . . . Гаде нас се, шта да радимо! Разумем зашто она данас о мени рђаво говори. Богами су те госпође чудан свет! Зато што се сваки дан умивају колоњском водом и говоре тако немарно као да упуштају речи — као да веле: скупљај их ти! — оне већ замишљају да их човек не може ухватити за реп. Али варају се! Оне су исто тако смртне као и сви ми грешници!

Лизавета Богдановна. Игњатије Илићу... Ви ме изненађујете.

Шпигељски. Знао сам да вас изненађујем. Ви, дакле, видите да ја нисам уопште весео човек, можда нисам чак ни одвећ добар. . . Али ни ја нећу да код вас важим за оно што никад нисам био. Ма како да се кривим пред господом, нико ме није видео као пајаца, по носу ме још нико није зврцнуо. Они се мене, могу рећи, чак и прибојавају; знају да ја уједам. Једаред, пре три године, један господин, тако неки из области црнице, за столом, из лудости, тури ми у косу ротккву. Шта мислите? Ја сам га истог тренутка, и не падајући у ватру, знате, најуљудније позвао на двобој. Црноземца од страха умало није капља погодила; домаћин га натерао да се извини — ефекат је био необичан! . . . Право да кажем, ја сам унапред знао да се он неће тући. Ето, видите ли, Лизавета Богдановна, ја имам пуно самољубља; али такав му је живот. Способности нису велике. . . учио сам се свакојако. Лекар сам рђав, немам шта пред вама да кријем, и ако се код мене кадгод разболите, ја вас нећу лечити. Да имам способности и образо-

вања, ја бих отишао у престоницу. А за овдашњи свет и не треба бољи лекар. А што се тиче специјално моје нарави, морам вас упозорити, Лизавета Богдановна: ја сам код куће натмурен, ћутљив, закерало; не љутим се кад ми се угађа и кад ме служе; волим да се пази на моје навике и да ме укусно хране; а иначе нисам љубоморан ни тврдица, и у мом отсуству можете радити што год вам је воља. О некој романтичној љубави међу нама, разуме се, не може бити ни говора; а иначе ја замишљам да се са мном може још живети под једним кровом... Само да ми угађате и да не плачете преда мном, то не могу да трпим! А ја нисам свађалица. То вам је моја исповест. Дакле, молим, шта ћете ви сад рећи?

Лизавета Богдановна. Шта да вам кажем, Игњатије Илићу... Ако нисте намерно сами себе оцрнили...

Шпигељски. Па чим сам се оцрнио? Не заборавите да би други на мом месту сасвим мирно прећутао своје недостатке, главно је да нисте ништа приметили, а после венчања, беше му! после венчања је доцкан. Али ја сам за то одвећ поносит. (Лизавета Богдановна погледа у њега). Да, да, поносит... па ма како ви гледали у мене. Ја нећу да се притварам и лажем пред својом будућом женом, не за петнаест, ни за сто хиљада; а туђину ћу се за џак брашна најдубље поклонити. Таква ми је нарав... Туђинцу се смешим, а у себи мислим: што си будала, брате, на какву се удицу хваташ; а вама кажем што мислим. То јест, допустите, и вама не кажем све

што мислим; бар вас не лажем. Ја вам доиста мора да изгледам велики особењак; него причекајте, испричаћу вам некад свој живот: зачудићете се како сам и оволико остао читав. Па и ви, свакако, у детињству нисте јели из златног посуђа, али ви ипак, голубице, не можете ни замислити шта је то права, правцата сиротиња... Него ја ћу вам све то други пут кадгод испричати. А сад боље ће бити да промислите о томе што сам имао част да вам кажем... Промислите добро, насамо, о тој ствари, па ми саопштите своју одлуку. Ви сте, колико сам могао опазити, разборита женска. Ви... Збиља, колико вам је година?

Лизавета Богдановна. Мени... мени је тридесет година.

Шпигељски (мирно). Е то није истина: вама је свих четрдесет.

Лизавета Богдановна (планувши). Баш није четрдесет, већ тридесет шест.

Шпигељски. Ипак није тридесет. Ето, и од тога, Лизавета Богдановна, треба да се одвикнете... тим пре што удата жена од тридесет шест година никако није стара. Бурмут такође не треба да шмрчете. (Устајући). А кишица је, изгледа, престала.

Лизавета Богдановна. Да, престала је.

Шпигељски. Тако дакле, ових дана ћете ми дати одговор?

Лизавета Богдановна. Ја ћу вам још сутра рећи своју одлуку.

Шпигељски. Тако вас волим!... Ето, кад је паметно, паметно! Браво, Лизавета Богдановна! Но, дајте ми вашу руку! Хајдемо кући.

Лизавета Богдановна (дајући му своју руку). Хајдемо.

Шпигељски. А збиља: нисам вам је пољубио... а то се, чини ми се, ваља... Но, овога пута куд пукло да пукло. (Љуби је у руку. Лизавета Богдановна се зарумени). Ето, тако. (Иде вратима парка).

Лизавета Богдановна (застајући). Дакле, ви мислите, Игњатије Илићу, да Михаило Александровић доиста није опасан човек?

Шпигељски. Ја мислим.

Лизавета Богдановна. Знате ли шта, Игњатије Илићу? Чини ми се да Наталија Петровна од неког времена... чини ми се да г-н Бељајев... Она обраћа на њега пажњу... а? Па и Верочка, како ви мислите? Да није због тога данас...

Шпигељски (прекидајући је). Заборавио сам вам још једно рећи, Лизавета Богдановна. И ја сам страшно радознао, а радознале жене не могу да трпим. То јест, да се објасним: по моме мишљењу, жена мора бити радознала и с посматрачким даром (то је чак врло корисно за њеног мужа), само према другим. Уосталом, ако баш хоћете да знате моје мишљење о Наталији Петровној, Вери Александровној, г-ну Бељајеву и уопште о овдашњим житељима, онда слушајте, испеваћу вам песмицу. Глас ми је врло ружан, али немојте ми замерити.

Лизавета Богдановна (зачуђено). Песмицу!

Шпигељски. Слушајте! Први куплет:

Имала баба зеленог јарчића,
Имала баба зеленог јарчића,
Ето тако! зеленог јарчића!
Ето тако! зеленог јарчића!

Други куплет:

Зажели јарчић да шета по шуми,
Зажели јарчић да шета по шуми,
Ето тако! да шета по шуми!
Ето тако! да шета по шуми!

Лизавета Богдановна. Е ја богами не разумем...

Шпигељски. Та слушајте! Трећи куплет:

Сури ву-ци јарчића појели,
Сури ву-ци јарчића појели, (поскакујући).
Ето тако! јарчића појели!
Ето тако! јарчића појели!

А сад хајдемо. Ја иначе морам разговарати с Наталијом Петровном. Ваљда ме неће ујести. Ако се не варам, још сам јој потребан. Хајдемо. (Одлазе у парк).

Каћа (излазећи опрезно иза стуба). Једва једном одоше! Што је пакостан овај доктор... говорио, говорио, шта је наговорио! А већ што пева! Бојим се да се за ово време Алексије Николајевић није вратио кући... И откуд баш овамо да дођу! (Прилази прозору). А Лизавета Богдановна ће бити докторка... (Смејући се). Гле ти ње... Ну, та ја јој не за-

видим... (Погледа кроз прозор). Трава као умивена... Како лепо мирише... То тако мирише од цремже. А, да, ево га иде. (Причекавши). Алексије Николајевићу!... Алексије Николајевићу!

Глас Бељајева (иза кулиса). Ко ме зове? А, то си ти, Каћа? (Прилази прозору). Шта желиш?

Каћа. Уђите овамо... треба нешто да вам кажем.

Бељајев. А! Молим. (Уклања се од прозора и за тренутак улази на врата). Ево ме.

Каћа. Није вас кишица поквасила?

Бељајев. Није... седео сам у стакленој башти с Потапом... шта ти он пада, чика, шта ли?

Каћа. Да, молим. Они су мени чика.

Бељајев. Што си данас лепа! (Каћа се смеши и обара очи. Он вади из џепа брескву). Хоћеш ли?

Каћа (одбија). Најлепша хвала... поједите ви.

Бељајев. А зар сам ја одбио кад си ми јуче понудила малине? Узми, ја сам то за тебе узабрао... богами.

Каћа. Па добро, хвала. (Узима брескву).

Бељајев. Тако. Дакле шта си хтела да ми кажеш?

Каћа. Госпођица... Вера Александровна замолила ме... Они желе да вас виде.

Бељајев. А! Добро, сад идем к њој.

Каћа. Не, молим... они сами ће овде бити. Треба да говоре с вама.

Бељајев (мало зачуђено). Она хоће овамо да дође?

Каћа. Да, молим. Овде, знате ли... Овамо нико не долази. Овде не могу сметати... (Уздише). Она вас много воли, Алексије Николајевићу... Она је тако добра. Ја сад идем по њу, хоћете ли? А ви ћете причекати?

Бељајев. Наравно, наравно.

Каћа. Одмах... (Иде па застаје). Алексије Николајевићу, је ли истина што кажу да ви одлазите од нас?

Бељајев. Ја? Не... Ко ти је рекао?

Каћа. Дакле не одлазите? Е хвала Богу! (Збуњено). Ми ћемо се сад вратити. (Одлази кроз врата што воде у кућу).

Бељајев (остаје неко време непомичан). Ово је чудо! Са мном се дешавају чудеса. Право да кажем, све ово нисам очекивао... Вера ме воли... Наталија Петровна то зна... Вера јој је то сама признала... чудо! Вера је тако љупко, добро дете; али... шта значи, например, ово писамце? (Вади из џепа мали комадић хартије). Од Наталије Петровне... оловком. „Немојте путовати, не одлучујте се ни на што, док с вама не будем говорила". О чему она хоће да говори са мном? (Поћутавши). Какве ми глупе мисли долазе у главу! Признајем, све ме то необично збуњује. Да ми је ко пре месец дана рекао да ја... ја... Никако не могу да дођем себи после оног разговора с Наталијом Петровном. Зашто ми срце овако бије? А сад ево Вера хоће да ме види... Шта ћу јој рећи! Бар ћу сазнати у чему је ствар... Може бити да се Наталија Петровна љути на мене...

Али зашто? (Разгледа опет писамце). Ово је све чудновато, врло чудновато. (Врата се лагано отварају. Он брзо крије писамце. На прагу се појављују Вера и Каћа. Он им прилази. Вера је врло бледа, не подиже очију и не миче се с места).

Каћа. Не бојте се, госпођице, приђите му; ја ћу чувати стражу... Не бојте се. (Бељајеву). Ах, Алексије Николајевићу! (Она затвара прозор, одлази у парк и затвара за собом врата).

Бељајев. Вера Александровна... ви сте желели да ме видите. Приђите овамо, седите ево овде. (Узима је за руку и води клупи. Вера седа). Ето тако. (Гледајући зачуђено у њу). Ви сте плакали?

Вера (не подижући очију). Није то ништа... Дошла сам да вас молим, Алексије Николајевићу, да ми опростите.

Бељајев. Зашто?

Вера. Чула сам... имали сте непријатно објашњење с Наталијом Петровном... Ви одлазите... Вама је отказано.

Бељајев. Ко вам је то рекао?

Вера. Сама Наталија Петровна... Срела сам се с њом после вашег објашњења с њом... Она ми је рекла да ви сами нећете више да останете код нас. Али ја мислим да је вама отказано.

Бељајев. Реците: зна ли се о томе у кући?

Вера. Не... Само Каћа... Морала сам јој рећи... Хтела сам да говорим с вама, да вас замолим за опроштај. Замислите како ми сад мора бити

тешко... Јер ја сам свему узрок, Алексије Николајевићу, само сам ја крива.

Бељајев. Ви, Вера Александровна?

Вера. Ја никако нисам могла очекивати... Наталија Петровна... Уосталом, ја је извињавам. Извините и ви мене... Јутрос сам била глупо дете, а сад... (Застаје).

Бељајев. Још ништа није одлучено, Вера Александровна... Ја ћу, можда, остати.

Вера (тужно). Ви велите — ништа није одлучено, Алексије Николајевићу... Не, све је решено, све је свршено. Ето, како ви са мном сад; а сећате ли се, још јуче, у парку... (Поћутавши). Ах, видим, Наталија Петровна вам је све казала.

Бељајев (збуњено). Вера Александровна...

Вера. Она вам је све рекла, видим ја то... Она је хтела да ме ухвати и ја, глупача, полетела сам јој право у мрежу... Али је и она себе издала... Ја, ипак, нисам баш такво дете. (Спустивши глас). О, не!

Бељајев. Шта хоћете да кажете?

Вера (погледавши у њега). Алексије Николајевићу, је ли истина да сте ви сами хтели да нас оставите?

Бељајев. Да.

Вера. Зашто? (Бељајев ћути). Ви ми не одговарате?

Бељајев. Вера Александровна, нисте се преварили... Наталија Петровна ми је све казала.

Вера (слабим гласом). Шта, например?

Бељајев. Вера Александровна... Мени је, верујте, немогуће... Ви ме разумете.

Вера. Она вам је, можда, рекла да вас ја волим?

Бељајев (колебљиво). Да.

Вера (брзо). Али то није истина...

Бељајев (збуњено). Како!

Вера (покрива лице рукама и пригушено шапће кроз прсте). Ја јој то бар нисам рекла, ја се не сећам... (Дижући главу). О, како је она сурово поступила са мном! И ви... ви због тога хоћете да отпутујете?

Бељајев. Вера Александровна, промислите сами...

Вера (погледавши у њега). Он ме не воли! (Опет покрива лице).

Бељајев (седа поред ње и узима је за руке). Вера Александровна, дајте ми вашу руку... Слушајте, међу нама не треба да има неспоразума. Волим вас као сестру; волим вас зато што је немогуће не волети вас. Извините ме, ако сам... Откако знам за себе, нисам био у оваквом положају... Не бих желео да вас увредим... Нећу се претварати пред вама; знам да сам вам се допао, да сте ме заволели... Али промислите сами: шта из тога може бити? Мени је свега двадесет година, немам ни гроша. Молим вас, немојте се љутити на мене. Ја, заиста, не знам шта да вам кажем.

Вера (уклањајући руке с лица и гледајући га). И као да сам ја нешто тражила, Боже мој! Али зашто тако сурово, тако немилосрдно... (Застаје).

Б е љ а ј е в. Вера Александровна, ја вас нисам хтео огорчити.

В е р а. Ја вас не кривим, Алексије Николајевићу. Шта сте ви криви? Крива сам само ја... Зато сам и кажњена! Ја ни њу не кривим; ја знам, она је добра жена, али она није могла сломити саму себе... Она се изгубила.

Б е љ а ј е в (зачуђено). Изгубила се?

В е р а (окрећући му се). Наталија Петровна вас воли, Бељајев.

Б е љ а ј е в. Како?

В е р а. Она је заљубљена у вас.

Б е љ а ј е в. Шта то ви говорите?

В е р а. Ја знам шта говорим. Данашњи дан ме је начинио старом... Нисам више дете, верујте. Пало јој на памет да буде љубоморна... на мене! (С горким осмехом). Како вам се то чини?

Б е љ а ј е в. Та то не може бити!

В е р а. Не може бити... Па зашто је онда одједаред намислила да ме уда за оног господина, како се зваше, Бољшинцова? Зашто ми је кришом послала доктора, зашто ме је сама наговарала? О, знам ја шта говорим! Да сте могли видети, Бељајев, како се сва променила у лицу кад сам јој рекла... О, ви не можете замислити како је она вешто, како лукаво измамљивала од мене то признање... Да, она вас воли, то је и сувише јасно...

Б е љ а ј е в. Вера Александровна, ви се варате, уверавам вас.

Вера. Не, ја се не варам. Верујте ми: ја се не варам. Ако вас не воли, зашто ме је онда тако намучила? Шта сам јој учинила? (Горко). Љубомора све извињава. Та шта и да говорим!... И сад, ето, зашто вам отказује? Она мисли да ви... да ја и ви... О, она може бити мирна! Ви можете остати! (Покрива лице рукама).

Бељајев. Она ми досад још није отказала, Вера Александровна... Већ сам вам говорио да још ништа није одлучено...

Вера (одједном подиже главу и гледа у њега). Збиља?

Бељајев. Да... али зашто ви тако гледате у мене?

Вера (као за се). А! разумем... Да, да... она се још нада... (Врата на ходнику се брзо отварају и на прагу се појављује Наталија Петровна. Она застаје спазивши Веру и Бељајева).

Бељајев. Шта ви то говорите?

Вера. Да, сад ми је све јасно... Она се освестила, разумела је да јој ја нисам опасна! и доиста, шта сам ја? Глупа девојчица, а она!

Бељајев. Вера Александровна, како можете мислити...

Вера. А најзад, ко зна? Можда је она у праву... можда је ви волите...

Бељајев. Ја?

Вера (устајући). Да, ви; зашто црвените.

Бељајев. Ја, Вера Александровна?

В е р а. Ви је волите, можете је заволети?. . . Ви не одговарате на моје питање?

Б е љ а ј е в. Та забога, шта бисте хтели да вам одговорим? Вера Александровна, ви сте тако узбуђени. . . Умирите се, тако вам Бога. . .

В е р а (окрећући се од њега). О, ви се понашате са мном као с дететом. . . Ви ме чак не удостојавате озбиљног одговора. . . Ви просто желите да ме се отресете. . . Ви мене тешите! (Хоће да оде, али наједанред застаје спазивши Наталију Петровну). Наталија Петровна. . . (Бељајев се брзо обзире).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (начинивши неколико корака напред). Да, ја сам. (Она говори мало усиљено). Дошла сам по тебе, Верочка.

В е р а (лагано и хладно). Откуд вам је пало на памет да баш сад овамо дођете? Ви сте ме, значи, тражили?

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Да, тражила сам те. Ти си неопрезна, Верочка. . . Колико пута сам ти говорила. . . И ви, Алексије Николајевићу, и ви сте заборавили своје обећање. . . Ви сте ме преварили.

В е р а. Та оставите се једаред, Наталија Петровна, престаните! (Наталија Петровна запрепашћено гледа у њу). Докле ћете говорити са мном као с дететом. . . (Спустивши глас). Од данас сам ја жена. . . Ја сам исто тако жена као и ви.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (зачуђена, збуњено). Вера. . .

В е р а (скоро шапатом). Он вас није преварио. . . Није он тражио овај састанак са мном. Та он мене не

воли, ви то знате, немате због чега да будете љубоморни.

Наталија Петровна (са све већим чуђењем). Вера!

Вера. Верујте ми... Немојте више извијати. Та лукавства више не служе ни чему... Ја их сад скроз провидим. Верујте. Ја, Наталија Петровна, за вас нисам васпитаница, коју ви надгледате, (с иронијом) као старија сестра... (Примиче се к њој.) Ја сам за вас супарница.

Наталија Петровна. Вера, ви се заборављате...

Вера. Може бити... али ко ме је дотле довео? Ја ни сама не разумем откуд ми толика смелост да тако говорим с вама... Може бити да говорим тако зато што се више ни у шта не уздам, зато што вам је било по вољи да ме згазите... И то вам је пошло за руком... потпуно. Али слушајте: ја немам намеру да лисичим с вама као ви са мном... знајте: ја сам му (показујући на Бељајева) све казала.

Наталија Петровна. Шта сте му могли казати?

Вера. Шта? (Иронично). Па све што сам могла приметити. Ви сте се надали да ћете од мене сазнати све, не издавши саму себе. Преварили сте се, Наталија Петровна. И сувише сте рачунали на своју моћ.

Наталија Петровна. Вера, Вера, дођи к себи...

Вера (шапатом и још ближе примакнувши јој се). Па реците ми да се ја варам... Реците ми да га

не волите... Та он ми је рекао да ме не воли! (Наталија Петровна збуњено ћути. Вера остаје неко време непомична, па наједаред притискује руку на чело). Наталија Петровна, опростите ми... ја... ни сама не знам... шта је ово са мном, опростите ми, будите милостиви... (Бризне у плач и брзо одлази на врата од ходника. Ћутање).

Бељајев (прилазећи Наталији Петровној). Могу вас уверити, Наталија Петровна...

Наталија Петровна (гледа непомично у под, пружа руку према њему). Станите, Алексије Николајевићу. Доиста... Вера има право... Време је... време је да престанем с лукавствима. Скривила сам и њој и вама — имате право да ме презирете. (Бељајев чини нехотичан покрет). Понизила сам се у својим рођеним очима. Остаје ми једно средство да опет заслужим ваше поштовање: искреност, потпуна искреност, па ма какве биле последице. Притом, ја вас видим последњи пут, последњи пут говорим с вама. Ја вас волим. (Она непрестано гледа у њега).

Бељајев. Ви, Наталија Петровна!..

Наталија Петровна. Да, ја. Ја вас волим. Вера се није преварила нити је вас преварила. Ја сам вас заволела још чим сте дошли, али сам то сазнала тек јуче. Немам намеру да правдам своје понашање... Оно је било недостојно мене... али сад ме бар можете разумети, можете ме извинити. Да, ја сам била љубоморна на Веру; да, ја сам је у мислима удавала за Бољшинцова, да бих је удаљила од

себе и од вас; да, ја сам се користила преимућством својих година, свога положаја, да сазнам њену тајну, па сам — наравно, ја то нисам очекивала — и себе саму издала. Ја вас волим, Бељајев; али знајте: само ме понос нагони на то признање... комедија коју сам досад играла напослетку ме је узбунила. Ви не можете остати овде... Уосталом, после тога што сам вам малочас рекла, вама ће, вероватно, бити врло незгодно у мом присуству, па ћете и сами зажелети да се што пре удаљите одавде. Ја сам у то уверена. Та увереност ми је дала смелости. Признајем да нисам хтела да ви однесете рђаву успомену о мени. Сад све знате... Ја сам вас, можда, омела... можда бисте заволели Верочку, да се све то није десило... Ја имам само једно оправдање, Алексије Николајевићу... Све то није било у мојој власти. (Она ућути. Све то говори доста уједначеним и мирним гласом, не гледајући у Бељајева. Он ћути. Она наставља мало узбуђена, још никако не гледајући у њега). Ви ми не одговарате?... Уосталом, ја то разумем. Немате шта да ми кажете. Врло је тежак положај човека који не воли, а коме се изјављује љубав. Хвала вам на вашем ћутању. Верујте ми, кад сам вам рекла... да вас волим, нисам... као раније; нисам ни на шта рачунала; напротив: хтела сам најзад да збацим са себе маску на коју, можете ми веровати, нисам навикла... А најзад, нашто још да се пренемажем и лисичим, кад је све јасно; нашто још да се притварам, кад немам чак више кога да варам? Све је сад свршено међу нама. Више вас

не задржавам. Можете отићи одавде не рекавши ми ни речи, чак и не опроставивши се са мном. Ја не само што то нећу сматрати за неуљудност, напротив, бићу вам захвална. Има случајева кад је деликатност неумесна... гора од грубости. Види се да нам није било суђено да познамо једно друго. Збогом. Да, није нам било суђено да се међусобно познамо... али се бар надам да сам сад у вашим очима престала бити оно несносно, неискрено и лукаво створење... Збогом насвагда. (Бељајев у узбуђењу хоће да каже нешто, али не може). Ви не одлазите?

Бељајев (клања се, хоће да иде и, после краће борбе са самим собом, враћа се). Не, ја не могу отићи... (Наталија Петровна први пут погледа у њега). Ја не могу тако отићи!... Слушајте, Наталија Петровна, ви сте ми ето малочас рекли... ви не желите да ја однесем неповољно сећање на вас, али и ја нећу да се ви мене сећате као човека који... Боже мој! Не знам како да се изразим... Наталија Петровна, извините ме... Ја не умем говорити с дамама... Ја сам досад познавао... сасвим друкчије жене. Ви велите да нам није било суђено да се познамо; али забога, зар сам могао ја, прост, скоро необразован дечак, зар сам могао чак и помислити на зближење с вама? Помислите ко сте ви, а ко сам ја! Помислите, да ли сам могао и помислити... С вашим васпитањем... Та шта ја говорим о васпитању... Погледајте ме... овај студентски капут и ваше миришљаве хаљине... Бог с вама! Па да! ја сам вас се плашио, ја вас се и сад плашим...

Ја сам, без претеривања, гледао у вас као у више биће, а међутим... ви, ви кажете да ме волите... ви, Наталија Петровна! Мене!... Осећам како ми срце бије као што није било од рођења; оно бије не само због изненађења, није ми самољубљу поласкано... како!... није ми сад до самољубља... Али ја, ја не могу отићи тек тако!...

Наталија Петровна (поћутавши, као самој себи). Шта сам учинила!

Бељајев. Наталија Петровна, тако вам Бога, верујте...

Наталија Петровна (промењеним гласом). Алексије Николајевићу, кад вас не бих познавала као племенита човека, коме је лаж недоступна, могла бих Бог зна шта помислити. Ја бих се можда покајала због своје искрености. Али ја вам верујем. Нећу да кријем од вас своја осећања: хвала вам на томе што сте ми малочас казали. Сад знам због чега се нисмо зближили... Значи, нешто нарочито у мени није вас одбијало... Једино мој положај... (Застаје). Утолико боље, наравно... али сад ће ми бити лакше да се растанем с вама... Збогом... (Хоће да иде).

Бељајев (поћутавши). Наталија Петровна, ја знам да не могу овде остати... али ја вам не могу исказати све што се у мени збива. Ви ме волите... страшно ми је чак и да изговорим те речи... све је то за мене тако ново... чини ми се да вас видим, чујем први пут, али осећам само једно: преко је потребно да отпутујем... осећам да ни за шта не могу одговарати...

Наталија Петровна (слабим гласом). Да, Бељајев, ви морате отпутовати... Сад, после овог објашњења, можете путовати... И зар збиља, после свега што сам учинила... О, верујте ми, да сам могла бар издалека наслутити све ово што сте ми сад казали — то признање, Бељајев, оно би умрло у мени... Хтела сам само да прекинем све неспоразуме, хтела сам да се покажем, хтела сам једним махом да прекинем последњу нит. Да сам могла замислити... (Покрива своје лице).

Бељајев. Ја вам верујем, Наталија Петровна, верујем вам. Па и ја сам, пре четврт сата... зар сам могао помислити... Тек данас, за време нашег последњег састанка пред ручак, први пут сам осетио нешто необично, нечувено, као да ми је нечија рука стиснула срце, па ми је било тако топло у грудима... Раније, збиља, као да сам вас се туђио, као да вас чак нисам волео; али кад сте ми данас рекли да се Вери Александровној учинило... (Застаје).

Наталија Петровна (с нехотичним срећним осмехом на уснама). Оставите, оставите, Бељајев; не треба о томе да мислимо. Нас двоје не треба да заборављамо да једно с другим говоримо последњи пут... да ви сутра путујете...

Бељајев. О, да! ја ћу већ сутра отпутовати! Сад још могу отпутовати... Све ће то проћи... Ви видите, ја нећу преувеличавати... Ја путујем... а после што Бог да! Понећу са собом једну успомену, вечито ћу се сећати да сте ме заволели... Али како вас то досада нисам познао? Ето, ви сад гледате у

мене... Је ли могуће да сам се некад трудио да избегнем ваш поглед?... Је ли могуће да сам се некад плашио у вашем присуству?

Наталија Петровна (с осмехом). Ви сте ми малочас рекли да ме се плашите.

Бељајев. Ја? (Поћутавши). Тачно. Сам се себи чудим... Ја, ја тако слободно говорим с вама? Не могу сам себе да познам.

Наталија Петровна. И ви се не варате?...

Бељајев. У чему?

Наталија Петровна. У томе да ме... (Стреса се). О, Боже, шта чиним... Слушајте Бељајев... Притеците ми у помоћ... Ни једна жена није била у оваком положају. Ја више немам снаге, богами... Можда је тако и боље, све је једним махом прекинуто, али смо ми барем познали једно друго... Дајте ми руку — и збогом насвагда!

Бељајев (хвата је за руку). Наталија Петровна... ја не знам шта да вам кажем на растанку... срце ми је тако пуно... Нека вам Бог да... (Застаје и притискује њену руку на усне). Збогом. (Хоће да оде на врата што воде у парк).

Наталија Петровна (гледајући за њим). Бељајев...

Бељајев (окреће се). Наталија Петровна...

Наталија Петровна (поћутавши неко време, слабим гласом). Останите...

Бељајев. Како?...

Наталија Петровна. Останите, и нека нас Бог уразуми! (Она крије главу у руке).

Б е љ а ј е в (брзо јој прилази и пружа јој руке). Наталија Петровна... (У том тренутку врата од парка се отварају и на прагу се појављује Ракитин. Он неко време гледа у обоје, па им одједном прилази).

Р а к и т и н (гласно). А вас свуда траже, Наталија Петровна... (Наталија Петровна и Бељајев се осврћу).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (уклањајући руке с лица и као освешћујући се). А, то сте ви... Ко ме тражи? (Бељајев, збуњен, клања се Наталији Петровној и хоће да иде). Ви одлазите, Алексије Николајевићу... па немојте заборавити, ви знате... (Он се поново клања и одлази у парк).

Р а к и т и н. Аркадије вас тражи... Истину да кажем, нисам се надао да ћу вас наћи овде... али, пролазећи овуда...

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (смешећи се). Чули сте наше гласове... Срела сам овде Алексија Николајевића... и имала сам с њим велико објашњење... Данас је, изгледа, дан објашњења; сад можемо ићи кући... (Хоће да изађе на врата од ходника).

Р а к и т и н (малко узбуђен). Могу ли знати... каква је одлука...

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (правећи се зачуђена). Каква одлука?... Не разумем вас.

Р а к и т и н (после дужег ћутања, тужно). У том случају, ја све разумем.

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. Па, тако и јесте... Опет тајанствене алузије! Ну, да, ја сам се објасни-

ла с њим, и сад је опет све у реду... То су биле лудорије, претераности... Све о чему смо ја и ви говорили, све су то детињарије. То сад треба заборавити.

Ракитин. Ја вас не испитујем, Наталија Петровна.

Наталија Петровна (с усиљеном природношћу). Шта сам вам оно хтела да кажем... Не сећам се. Све једно. Хајдемо. Све је то свршено... све је прошло.

Ракитин (погледавши оштро у њу). Да, све је свршено. Како се, мора бити, сад љутите на саму себе... због ваше данашње искрености... (Она се окреће од њега).

Наталија Петровна. Ракитин... (Он опет погледа у њу; она очевидно не зна шта да каже). Ви још нисте говорили с Аркадијем?

Ракитин. Нисам, молим вас... Још нисам стигао да се спремим... Ви разумете, треба нешто смислити...

Наталија Петровна. Како је то досадно! Шта хоће они од мене? Прате ме на сваком кораку. Ракитин, мене је, верујте ми, срамота од вас...

Ракитин. О, Наталија Петровна, немојте се, молим вас, узнемиравати... Нашто? Све је то у природи ствари. Али како се види да је г-н Бељајев још новајлија! И зашто се он онако збунио, побегао... Уосталом, временом... (полугласно и брзо) обоје ћете се научити на притварање... (Гласно). Хајдемо. (Наталија Петровна хоће да му приђе, па

застаје. У том тренутку иза врата што воде у парк чује се глас Ислајева: „Он је овамо отишао, велите?" а одмах затим улазе Ислајев и Шпигељски.).

Ислајев. Тачно... ево га. Ба, ба, ба! Па и Наталија Петровна је овде! (Прилазећи јој). Шта је то? наставак јучерашњег објашњавања? Види се да је предмет важан.

Ракитин. Ја сам срео овде Наталију Петровну....

Ислајев. Срео? (Обазире се). Видиш, молим те, какво пролазно место!

Наталија Петровна. Па и ти си свратио овамо...

Ислајев. Ја сам свратио овамо зато... (Застаје).

Наталија Петровна. Ти си ме тражио?

Ислајев (поћутавши). Да, тражио сам те. Хоћеш ли да се вратиш кући? Чај је већ готов. Скоро ће се смркнути.

Наталија Петровна (узима га за руку). Хајдемо.

Ислајев (обазирући се). А из ове зграде могу се начинити две лепе собе за баштоване и једна за послугу — како ви мислите, Шпигељски?

Шпигељски. Разуме се.

Ислајев. Хајдемо кроз парк, Наташа. (Иде на врата што воде у парк. У току целог тог призора он ниједанпут није погледао у Ракитина. На прагу се упола окреће). Господо, а ви? Хајдемо на чај. (Одлази с Наталијом Петровном).

Шпигељски (Ракитину). Па, Михаило Александровићу, хајдемо . . . дајте ми руку . . . Види се да је вама и мени суђено да будемо у аријергарди . . .

Ракитин (срдито). Ах, господине докторе, ви сте ми, допустите да вам кажем, много досадили . . .

Шпигељски (с притворном добродушношћу). А већ што сам самом себи досадио, Михаило Александровићу, кад бисте знали! (Ракитин се преко срца смеши). Хајдемо, хајдемо . . . (Обоје одлазе на врата у парк).

ПЕТИ ЧИН

Исти декор као у првом и трећем чину. Јутро. За столом седи Ислајев и разгледа хартије. Одједном устаје.

Ислајев. Не! данас баш никако не могу да радим. Као да ми је ексер забоден у главу. (Шета). Право да кажем, ово нисам очекивао; нисам очекивао да ћу се једити . . . као што се сад једим. Како овде да урадим?. . . Ево у чему је задатак. (Замисли се па наједаред виче). Матвеј!

Матвеј (улазећи). Шта заповедате?

Ислајев. Позови ми кмета. . . А копачима на брани кажи да ме причекају . . . Одлази!

Матвеј. Разумем. (Одлази).

Ислајев (прилазећи опет столу и прелиставајући хартије). Да . . . задатак!

Ана Семјоновна (улази и приближује се Ислајеву). Аркаша . . .

Ислајев. А! то сте ви, мамице. Како сте са здрављем?

Ана Семјоновна (седајући на диван). Ја сам, хвала Богу, здрава. (Уздише). Ја сам здрава. (Уздише још јаче). Хвала Богу. (Видећи да је Ислајев не слуша, уздише врло јако, с лаким јецајем).

Ислајев. Ви уздишете... шта вам је?

Ана Семјоновна (опет уздише, али већ лакше). Ах, Аркаша, као да не знаш због чега уздишем!

Ислајев. Шта хоћете да кажете?

Ана Семјоновна (поћутавши). Ја сам твоја мати, Аркаша. Наравно, ти си већ одрастао човек, паметан; па ипак — ја сам твоја мати. Велика је реч: мати!

Ислајев. Изјасните се, молим вас.

Ана Семјоновна (поћутавши). Ти знаш на шта ја циљам, мили мој. Твоја жена, Наташа... наравно, она је красна жена — и њено владање досад је било најпримерније... али она је још тако млада, Аркаша! А младост...

Ислајев. Разумем шта хоћете да кажете... Вама се чини да њени односи с Ракитином...

Ана Семјоновна. Сачувај Боже! Уопште нисам ни помислила.

Ислајев. Нисте ми дали да кажем до краја... Вама се чини да њени односи с Ракитином нису сасвим... јасни. Ти тајанствени разговори, те сузе — то вам изгледа чудновато.

Ана Семјоновна. А шта, Аркаша, је ли ти он најзад рекао какви су им оно били разговори?... Мени није ништа рекао.

Ислајев. Ја га, мамице, нисам распитивао, а он се, по свему судећи, не жури много да задовољи моју радозналост.

Ана Семјоновна. Па шта сад мислиш да чиниш?

Ислајев. Ја, мамице? Па ништа.

Ана Семјоновна. Како ништа?

Ислајев. Па тако, ништа.

Ана Семјоновна (устајући). Морам рећи да ме то чуди. Наравно, ти си у својој кући домаћин и знаш боље од мене шта је добро, а шта рђаво. Па ипак, помисли какве последице...

Ислајев. Мамице, богами сте се забадава изволели узнемиравати.

Ана Семјоновна. Мили мој, та ја сам мати... а уосталом, како знаш. (Поћутавши). Ја сам, признајем, дошла код тебе с намером да ти понудим своје посредништво...

Ислајев (живахно). Е, већ што се тога тиче, морам вас молити, мамице, да се не узнемиравате... Учините ми услугу!

Ана Семјоновна. Како хоћеш, Аркаша, како хоћеш. Ја убудуће нећу казати ни речи. Ја сам те упозорила, дужност своју испунила, а сад — као да сам узела воде у уста. (Краће ћутање).

Ислајев. Ви данас нећете никуд ићи?

Ана Семјоновна. Само те морам упозорити: ти си одвећ поверљив, синко; о свакоме по себи судиш! Веруј ми: прави пријатељи су одвећ ретки у наше време!

Ислајев (нестрпљиво). Мамице...

Ана Семјоновна. Па добро — ћутим, ћутим! А и куд ћу ја, баба! Мора да сам излапела! — А и васпитана сам била по другим начелима — и трудила се да ти улијем... Де, де, ради, нећу сметати... Идем. (Иде к вратима па се зауставља). Дакле?... Па добро, како знаш, како знаш! (Одлази).

Ислајев (гледајући за њом). Каква је то страст код људи који вас доиста воле да један за другим турају све своје прсте у вашу рану? Па су још уверени да је вама због тога лакше, — ето то је занимљиво! — Уосталом, ја мамицу не кривим; њене намере су заиста најбоље — а како и да не да савета? — Али није ствар у томе... (Седајући). Како да урадим? (Промисливши, устаје). — Е! што простије то боље! — Дипломатске финесе ми не пристају... Ја ћу се први у њих заплести. (Звони. Улази Матвеј). Је ли Михаило Александровић код куће — не знаш?

Матвеј. Код куће су, молим. Сад сам их видео у билијарској соби.

Ислајев. А! Е онда га замоли да дође.

Матвеј. Разумем. (Одлази).

Ислајев (ходајући тамо амо). Нисам навикао на овакав немир... Надам се да се он неће често понављати... Иако сам снажног састава, ипак ово не

могу издржати. (Meће руку на груди). Фу! . . . (Из сале излази Ракитин, збуњен).

Ракитин. Ти си ме звао?

Ислајев. Да. . . (Поћутавши). Michel, па ти ми дугујеш.

Ракитин. Ја?

Ислајев. Него како? Зар си заборавио своје обећање? Што се тиче. . . Наташиних суза. . . и уопште. . . Оно кад смо вас ја и мама затекли, сећаш ли се — ти си ми рекао да међу вама има тајна коју си ми хтео да објасниш?

Ракитин. Ја рекао: тајна?

Ислајев. Рекао си.

Ракитин. Та каква међу нама може бити тајна? — Имали смо разговор.

Ислајев. О чему? — И због чега је она плакала?

Ракитин. Ти знаш, Аркадије. . . наилазе такви минути у женином животу. . . најсрећнијем. . .

Ислајев. Ракитин, чекај, тако не може. — Ја те не могу видети у таквом положају. . . Твоја забуна мене мучи више него и самог тебе. (Узима га за руку). Та ми смо стари пријатељи — ти ме познајеш из детињства: не умем увијати — а и ти си према мени увек био искрен. Допусти да ти поставим једно питање. . . Дајем ти поштену реч да нећу сумњати у искреност твога одговора. . . Ти зацело волиш моју жену? (Ракитин погледа у Ислајева). Ти ме разумеш, волиш ли је тако. . . Ну, једном речју,

волиш ли ти моју жену таквом љубављу коју је. . . тешко признати мужу?

Ракитин (поћутавши, пригушеним гласом). Да — ја волим твоју жену. . . таквом љубављу.

Ислајев (поћутавши такође). Мишел, хвала ти на искрености. Ти си племенит човек. — Па ипак, шта сад да се ради? Седи, размислимо о тој ствари заједно. (Ракитин седа. Ислајев хода по соби). Ја Наташу знам, знам шта вреди. . . Али знам шта и ја вредим. Ја нисам тебе вредан, Michel. . . немој ме прекидати, молим те, — нисам тебе вредан. Ти си паметнији, бољи, најзад, пријатнији од мене. Ја сам прост човек. Наташа ме воли — ја мислим, али она има очи. . . дакле, једном речју, ти јој се мораш допадати. И ево шта ћу ти још рећи: ја сам одавно приметио ваше међусобно расположење. . . Али ја сам у вас обадвоје увек имао поверења — и док се ништа није показивало. . . Ех! не умем ти ја говорити! (Застаје). Али после јучерашњег призора, после вашег поновног састанка увече — шта ћемо сад? И да сам вас само ја затекао — него се умешали сведоци: мамица, онај лупеж Шпигељски. . . Дакле, шта ти кажеш, Michel — а?

Ракитин. Ти имаш потпуно право, Аркадије.

Ислајев. Није у томе питање. . . него шта да се ради? Морам ти рећи, Michel, да, иако сам прост човек — ипак толико разумем да није у реду нагризати туђи живот — и да има случајева кад је грехота бранити своја права. То ја, брате, нисам прочитао из књига. . . савест ми каже. Да дам слободу. . . па

добро, да дам слободу! — Само то треба промислити. То је одвећ важно.

Ракитин (устајући). Та ја сам о свему промислио.

Ислајев. Како?

Ракитин. Ја морам отпутовати... ја путујем.

Ислајев (поћутавши). Ти мислиш?... Сасвим одавде?

Ракитин. Да.

Ислајев (опет почиње ходати тамо амо). То... то си ти рекао крупну реч! А можда имаш право. Биће нам тешко без тебе... Бог зна, можда то и неће довести до циља... Али теби је јасније, ти можеш боље знати. Мислим да си то добро смислио. Ти си ми, брате, опасан... (С тужним осмехом). Да... ти си ми опасан. Ето, мало час сам рекао... оно о слободи... А ја можда не бих могао преживети! Ја да будем без Наташе... (Маше руком). И ево шта још, брате: од неког времена, нарочито ових последњих дана, ја код ње видим велику промену. Код ње се појавило некакво дубоко, стално узбуђење које ме плаши. Зар није тако, ја се не варам?

Ракитин (горко). О, не, ти се не вараш!

Ислајев. Но, ето видиш! Значи, путујеш?

Ракитин. Да.

Ислајев. Хм! И како се то наједаред десило! И откуд да се онако збуниш кад смо вас ја и мама застали...

Матвеј (улазећи). Дошао је кмет, молим.

Ислајев. Нека причека! (Матвеј одлази). Mi-

chel, ти ипак не одлазиш надуго? Та то су, брате, глупости.

Ракитин. Не знам, управо. Мислим... надуго.

Ислајев. Да ме ти већ не држиш за некаквог Отела? Богами, откад је света и века, ја мислим да оваког разговора није било међу пријатељима! Та не могу се ја с тобом тако растати...

Ракитин (стежући му руку). Ти ћеш ми јавити кад ћу се моћи вратити.

Ислајев. Та тебе овде нико не може заменити! Неће ваљда Бољшинцов!

Ракитин. Има ту других...

Ислајев. Ко? Криницин? Та луда? Бељајев је, наравно, ваљан човек, али он је према теби као од неба до земље!

Ракитин (заједљиво). Ти мислиш? Ти њега не познајеш, Аркадије... Обрати ти на њега пажњу... Саветујем ти... Чујеш ли? Он је врло... врло необичан човек!

Ислајев. Ба! Зато сте ти и Наташа хтели да се позабавите његовим васпитањем! (Погледавши на врата). А! па ево и он, изгледа, иде овамо... (Брзо). И тако, мили мој, то је одлучено — ти путујеш... на кратко време... ових дана... Не треба да журиш — треба припремити Наташу... Мамицу ћу ја умирити... И нека ти Бог да среће! Камен си ми свалио са срца... Загрли ме, драги мој! (Брзо га грли, па се обраћа Бељајеву, који улази). А, то сте ви! Но... па како сте?

Б е љ а ј е в. Хвала Богу, Аркадије Сергејићу.

И с л а ј е в. А где је Коља?

Б е љ а ј е в. Он је с господином Шафом.

И с л а ј е в. А... врло добро! (Узима шешир). Е па, господо, збогом. Ја данас још нигде нисам био — ни на брани, ни на грађевини... Ето, нисам прегледао ни хартије. (Узима их под пазухо). Довиђења! Матвеј! Матвеј! хајде са мном! (Одлази. Ракитин остаје замишљен на предњем делу позорнице).

Б е љ а ј е в (прилазећи Ракитину). Како се данас осећате, Михаило Александровићу?

Р а к и т и н. Хвала на питању, као обично. А ви како сте?

Б е љ а ј е в. Ја сам здрав.

Р а к и т и н. То се види!

Б е љ а ј е в. А што питате?

Р а к и т и н. Па тако... по вашем лицу... Е! па ви сте обукли нов капут... И шта видим! цвет у рупици. (Бељајев га вади, црвенећи). Та зашто... зашто, забога... То је врло пријатно... (Поћутавши). Да, збиља, Алексије Николајевићу, ако вам што треба... Ја сутра идем у варош.

Б е љ а ј е в. Сутра?

Р а к и т и н. Да... а отуда можда у Москву.

Б е љ а ј е в (зачуђено). У Москву? Па ви сте ми, чини ми се, јуче рекли да мислите овде пробавити око месец дана...

Р а к и т и н. Да... али послови... тако му испало...

Б е љ а ј е в. А одлазите ли надуго?

Ракитин. Не знам... можда надуго.

Бељајев. Допустите да вас упитам — је ли ваша намера позната Наталији Петровној?

Ракитин. Није. А зашто ме ви питате баш о њој?

Бељајев. Ја? (Малко збуњен). Тако.

Ракитин (поћутавши и обазревши се око себе). Алексије Николајевићу, чини ми се да сем вас нема никог више у соби; зар није чудно што ми један пред другим изигравамо комедију, а? како ви мислите?

Бељајев. Ја вас не разумем, Михаило Александровићу.

Ракитин. Збиља? Ви доиста не разумете зашто ја одлазим?

Бељајев. Не разумем.

Ракитин. То је чудновато... Уосталом, готов сам да вам верујем. Можда ви доиста не знате разлог... Хоћете да вам кажем зашто одлазим?

Бељајев. Молим вас.

Ракитин. Ево, видите ли, Алексије Николајевићу — уосталом, рачунам на вашу скромност — ви сте ме малочас застали с Аркадијем Сергејићем... Имали смо доста важан разговор. Баш после тога разговора одлучио сам се да путујем. И знате ли зашто? Ја вам све ово говорим зато што вас сматрам за племенита човека... Он је уобразио да ја... па да, да ја волим Наталију Петровну. Како вам то изгледа, а? Зар не, каква чудна мисао? Али сам му зато захвалан што није хтео лисичити, мотрити на нас, шта ли, већ се просто и непосредно обратио мени.

Е па, реците, шта бисте ви учинили на мом месту? Наравно, његове сумње немају никаквог основа, али га оне муче... Ради спокојства свога пријатеља поштен човек уме понекад и да жртвује... своја задовољства. Ето, због тога путујем... Уверен сам да ћете одобрити моју одлуку, зар не? Зар не, ви... ви бисте тако исто урадили на мом месту? Ви бисте такође отпутовали?

Бељајев (поћутавши). Може бити.

Ракитин. Мени је врло пријатно да то чујем... наравно, не поричем, у мојој одлуци да се удаљим има смешна страна, као да и сам себе сматрам опасним; али, видите ли, Алексије Николајевићу, женина част је тако важна ствар... А притом, — ја, разуме се, то не велим за Наталију Петровну — али ја сам познавао поштене жене и невине по срцу, праву децу по своjем разуму, које су, баш због те чистоте и невиности, више него друге биле способне да се предаду изненадном заносу... А после, ко зна? Сувишна опрезност у таквим случајевима не смета, тим пре што... Збиља, Алексије Николајевићу, ви можда још замишљате да је љубав највиша срећа на земљи?

Бељајев (хладно). Ја то још нисам искусио, али мислим да је велика срећа за човека ако га воли жена коју он воли.

Ракитин. Дај Боже да задржите дуго тако пријатно уверење! По моме мишљењу, Алексије Николајевићу, свака љубав, срећна као и несрећна, права је беда, кад јој се човек сав преда... Причекајте! Можда ћете још сазнати како те женске ручице уме-

ју мучити, с каквом љупком брижљивошћу раздиру срце на комаде... Причекајте! Сазнаћете колико се жестоке мржње крије под најватренијом љубави! Ви ћете ме се сетити кад, као што болник жуди за здрављем, будете жудели за миром, најбезначајнијим, најбљутавијим миром, кад будете завидели свачком безбрижном и слободном човеку... Причекајте! Дознаћете шта значи припадати сукњи, шта значи бити заробљен, заражен љубављу — и како је стидно и мучно то ропство!... Сазнаћете, најзад, какве се бесмислице купују тако скупом ценом... Али зашто вам ја то све говорим, ви ми сад нећете поверовати. Ствар је у томе што ми је врло пријатно ваше одобравање... да, да, ... у таквим случајевима треба бити опрезан.

Бељајев (који за све време није спуштао очију с Ракитина). Хвала на лекцији, Михаило Александровићу, иако ми она није требала.

Ракитин (узима га за руку). Ви ме извините, молим вас, нисам имао намеру... није моје да икоме дајем лекције... Ја сам се само онако распричао...

Бељајев (с лаком иронијом). Без икаквог повода.

Ракитин (збунивши се малко). Управо без икаквог повода. Хтео сам само... Ви досада, Алексије Николајевићу, нисте имали прилике да проучавате жене. Жене су врло чудан свет.

Бељајев. А о коме ви то говорите?

Ракитин. Тако... ни о ком нарочито.

Б е љ а ј е в. О свима уопште, зар не?

Р а к и т и н (смешећи се усиљено). Да, можда. Ја ни сам не знам откуд сам запао у овај наставнички тон, али допустите ми да вам на растанку дам један добар савет. (Заустављајући се и махнувши руком). Е! Него уосталом, какав сам ја саветодавац! Извините ме, молим вас, због мога брбљања...

Б е љ а ј е в. Напротив, напротив...

Р а к и т и н. Дакле, ништа вам не треба из вароши?

Б е љ а ј е в. Ништа, хвала. Али ми је жао што одлазите.

Р а к и т и н. Најлепша хвала... Верујте, и мени такође... (На врата од кабинета улазе Наталија Петровна и Вера. Вера је врло тужна и бледа). Врло ми је мило што сам се упознао с вама... (Опет му стеже руку).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (гледа неко време у обоје па им прилази). Добар дан, господо...

Р а к и т и н (окрећући се брзо). Добар дан, Наталија Петровна... Добар дан, Вера Александровна... (Бељајев се ћутећи клања Наталији Петровној и Вери. Он је збуњен).

Н а т а л и ј а П е т р о в н а (Ракитину). Шта има код вас добро?

Р а к и т и н. Ништа...

Н а т а л и ј а П е т р о в н а. А ја и Вера смо се већ прошетале по парку... Данас је тако лепо на ваздуху... Липе тако слатко миришу... Све смо испод липа шетале... Пријатно је слушати у хладу

зујање пчела над главом... (Бојажљиво Бељајеву). Надали смо се да ћемо вас тамо срести. (Бељајев ћути).

Ракитин (Наталији Петровној). А! и ви данас обраћате пажњу на лепоте природе... (Поћутавши) Алексије Николајевић није могао ићи у парк... Он је данас обукао нов капут...

Бељајев (планувши малко). Наравно, јер имам само један, а у парку се богами може поцепати... То сте ваљда хтели казати?

Ракитин (поцрвеневши). О, не... ја сасвим друго нешто... (Вера иде ћутећи к дивану надесно, седа и прихвата се посла. Наталија Петровна се усиљено смеши Бељајеву. Краће, доста мучно ћутање. Ракитин настравља са заједљивом немарношћу). Ах, па ја вам и заборавио казати, Наталија Петровна, ја данас путујем...

Наталија Петровна (нешто узбуђена). Ви путујете? Куда?

Ракитин. У варош... Послом.

Наталија Петровна. Надам се, не надуго?

Ракитин. Зависи од послова.

Наталија Петровна. Гледајте да се што пре вратите. (Бељајеву, не гледајући у њега). Алексије Николајевићу, јесу ли оно ваши цртежи што ми их је Коља показивао? Јесте ли ви оно цртали?

Бељајев. Да, молим... ја... беспослице...

Наталија Петровна. Напротив, врло је лепо. Ви имате дара.

Ракитин. Ја видим да ви код господина Бељајева сваким даном проналазите нове вредности...

Наталија Петровна (хладно). Може бити... Тим боље за њега. (Бељајеву). Ви, вероватно, имате и друге цртеже, покажите ми их. (Бељајев се клања).

Ракитин (који непрестано стоји као на иглама). Него, ја сам се сетио да је време да се пакујем... До виђења. (Иде к вратима од сале).

Наталија Петровна (за њим). Па ви ћете се још поздравити с нама...

Ракитин. Дабогме.

Бељајев (после краће неодлучности). Михаило Александровићу, причекајте, и ја идем с вама. Имам да вам кажем две речи...

Ракитин. А! (Обојица одлазе у салу. Наталија Петровна остаје на средини позорнице; мало после она седа налево).

Наталија Петровна (после кратког ћутања). Вера!

Вера (не дижући главе). Шта желите?

Наталија Петровна. Вера, тако ти Бога, немој бити така према мени... тако ти Бога, Вера... Верочка... (Вера ништа не говори. Наталија Петровна устаје, иде преко целе позорнице и тихо клекне пред њом). Вера, опрости ми: не плачи, Вера. Скривила сам ти, скривила. Па зар ми не можеш опростити?

Вера (кроз сузе). Устаните, устаните...

Наталија Петровна. Нећу устати, Вера,

док ми не опростиш. Теби је тешко . . . али сети се, зар је мени лакше.. . сети се, Вера. . . Та ти све знаш. . . Међу нама је само у томе разлика што ти мени ниси ништа крива, а ја. . .

Вера (горко). Само та разлика! Не, Наталија Петровна, међу нама има друга разлика. . . Ви сте данас тако нежни, тако добри, тако умиљати. . .

Наталија Петровна (прекидајући је). Зато што осећам своју кривицу. . .

Вера. Збиља? Само због тога?. . .

Наталија Петровна (устаје и седа поред ње). А какав други узрок може бити?

Вера. Наталија Петровна, немојте ме више мучити, не испитујте ме. . .

Наталија Петровна (уздахнувши). Вера! ти ми, видим, не можеш опростити.

Вера. Ви сте данас тако добри, тако нежни зато што осећате да сте вољени.

Наталија Петровна (збуњено). Вера?

Вера (окрећући јој се). Шта, зар то није истина?

Наталија Петровна (тужно). Веруј ми, ја и ти смо подједнако несрећне.

Вера. Он вас воли!

Наталија Петровна. Вера, шта нам је наспело да једна другу мучимо? Време је да се и једна и друга освестимо. Помисли у каквом сам ја положају, у каквом смо положају обе. Помисли да о нашој тајни, мојом кривицом, наравно, овде већ знају два човека. . . (Застаје). Вера, место да мучимо једна

другу сумњама и прекорима, зар не би било боље да заједно промислимо о томе како да изађемо из овог тешког положаја... како да се спасемо! Или ти мислиш да ја могу подносити ова узбуђења, ове трзавице? Или си заборавила ко сам ја? Али ти ме не слушаш.

Вера (замишљено гледа у под). Он вас воли...

Наталија Петровна. Вера, он ће отпутовати...

Вера (обрћући се). Ах, оставите ме... (Наталија Петровна гледа у њу неодлучно. У том тренутку зачује се глас Ислајева: „Наташа, о Наташа, где си?").

Наталија Петровна (брзо устаје и прилази вратима кабинета). Ја сам овде... Шта желиш?

Глас Ислајева. Оди овамо, треба нешто да ти кажем...

Наталија Петровна. Одмах. (Она се враћа Вери, пружа јој руку. Вера се не миче. Наталија Петровна уздише и одлази у кабинет.

Вера. (Сама, после ћутања). Он је воли!.. И ја морам остати код ње у кући... О, то је и сувише... (Она покрива лице рукама и остаје непомична. На вратима што воде у салу показује се глава Шпигељског. Он се опрезно осврће и прилази на прстима Вери, која га не примећује).

Шпигељски (постојавши пред њом, скрштених руку и са заједљивим осмехом на лицу). Вера Александровна!.. О Вера Александровна...

В е р а (подигавши главу). Ко је то? Ви, докторе?...

Ш п и г е љ с к и. Шта је вама, драга госпођице, јесте ли болесни, шта ли?

В е р а. Не, није ми ништа.

Ш п и г е љ с к и. Дајдете да вам опипам пулс! (Пипа јој пулс). Хм! Зашто је тако брз? Ах, ви, драга госпођице, госпођице... Не слушате ме... А већ, ако ико, то вам ја желим добра.

В е р а (погледавши одлучно у њега). Игњатије Илићу...

Ш п и г е љ с к и (хитро). Слушам, Вера Александровна... Какав је то поглед, за име Бога... Слушам.

В е р а. Онај господин... Бољшинцов, ваш познаник, доиста је добар човек?

Ш п и г е љ с к и. Мој пријатељ Бољшинцов? Најодлучнији, најпоштенији човек... Узор и пример врлине.

В е р а. Он није зао?

Ш п и г е љ с к и. Не може бољи бити, забога. То није човек, то је тесто. Треба само узети па месити. Још један такав добричина не може се наћи дању ни са свећом. Голуб, а не човек.

В е р а. Ви јамчите за њега?

Ш п и г е љ с к и (меће једну руку на срце, а другу диже увис). Као за самог себе!

В е р а. У том случају, можете му рећи... да сам готова да се удам за њега.

Шпигељски (с радосним чуђењем). Та је ли могуће?

Вера. Само што може пре — чујете ли? — што пре може...

Шпигељски. Сутра, ако хоћете... Него шта! Браво, Вера Александровна! Јунак девојка! Овај час грчим к њему. Ала ћу га обрадовати!... Гле како је то испало неочекивано! Та он вас безгранично воли, Вера Александровна...

Вера (нетрпљиво). Ја вас то не питам, Игњатије Илићу...

Шпигељски. Како знате, Вера Александровна, како знате. Тек, с њим ћете бити срећни, па ћете ми захваљивати, видећете... (Вера прави опет нестрпљив покрет). Ну, ћутим, ћутим... Дакле, могу му рећи...

Вера. Можете, можете.

Шпигељски. Врло добро. Дакле, ја сад идем. До виђења. (Ослушкује). Баш неко овамо иде. (Иде у кабинет и на путу прави за свој рачун зачуђену гримасу). До виђења. (Одлази).

Вера (гледајући за њим). Све на свету радије него да овде останем... (Устаје). Да, одлучила сам се. Нећу остати у овој кући... ни за што. Не могу подносити њен кротки поглед, њен осмех, не могу видети како она сва ужива, сва се мази у својој срећи... Та она је срећна, па ма колико се пренемагала као да је тужна и жалосна... Њена нежност ми је неподношљива... (На вратима од сале показује се Бељајев. Он се обзире, па прилази Вери).

Б е љ а ј е в (полугласно). Вера Александровна, ви сте сами?

В е р а (осврће се, стреса се, па poћутавши мало, говори). Да.

Б е љ а ј е в. Мило ми је што сте сами... Иначе не бих дошао овамо. Вера Александровна, дошао сам да се опростим с вама.

В е р а. Да се опростите?

Б е љ а ј е в. Да, ја путујем.

В е р а. Ви путујете? И ви путујете?

Б е љ а ј е в. Да... и ја. (Са јаким унутрашњим узбуђењем). Ето, видите ли, Вера Александровна, ја не могу овде остати. Моје присуство је већ и онако починило овде много невоља. Сем тога што сам, ни сам не знајући како, узбунио ваш мир и мир Наталије Петровне, ја сам још и покварио старинске, пријатељске везе. Због мене г. Ракитин одлази одавде, ви сте се посвађали са својом добротворком... Време је да се све то прекине. После мога одласка надам се да ће се опет све умирити и уредити... Није мој посао да заврћем памет богатим госпођама и младим девојкама... Ви ћете ме заборавити и временом ћете се можда чудити како се то све могло десити... мене то чак и сад чуди... Нећу да вас варам, Вера Александровна: мени је страшно, мене је страх остати овде... Ја не могу ни за што одговарати... Ја, знате, нисам навикао на све то. Мени је нелагодно... све ми се чини да сви гледају у мене... А напослетку, мени ће бити немогуће... сад... с вама обема...

Вера. О, што се мене тиче, не брините се! Ја нећу дуго овде остати.

Бељајев. Како?

Вера. То је моја тајна. Али ја вам нећу сметати, верујте.

Бељајев. Е па ето видите, како да не путујем? Промислите сами. Као да сам чуму донео у ову кућу; сви беже одавде. . . Није ли боље да се ја сам изгубим док још има времена? Малочас сам имао дуг разговор с г. Ракитином. . . Не можете замислити колико је било горчине у његовим речима. . . А он се с правом шалио на рачун мога новог капута. . . Он има право. Да, ја морам путовати. Хоћете ли ми веровати, Вера Александровна, једва чекам тај тренутак кад ћу јурити у колима друмом. . . Мени је овде загушљиво, хтео бих ваздуха. Не могу издржати, тако ми је горко и у исто време тако лако, као човеку који се спрема на далеки пут, преко мора! Мучно му је растати се с пријатељима, тешко му је, а међутим море тако весело шуми, ветар му тако свеже дува у лице, да му крв и нехотице игра у жилама, ма колико да му је тешко у срцу. . . Да, ја коначно одлазим. Вратићу се у Москву, својим друговима, па ћу почети радити. . .

Вера. Ви је, значи, волите, Алексије Николајевићу; ви је волите, а међутим одлазите.

Бељајев. Та оставите, Вера Александровна, на што то? Зар ви не видите да је све свршено? Све је букнуло и угасило се као варница. Растанимо се као пријатељи. Време је. Ја сам се освестио. Остајте

здраво, будите срећни, видећемо се кадгод... Ја вас никад нећу заборавити, Вера Александровна... Ја сам вас много заволео, верујте... (Стеже јој руку и додаје брзо). Дајте од моје стране ово писамце Наталији Петровној...

Вера (погледавши збуњено у њега). Писамце?

Бељајев. Да... ја се не могу с њом опростити.

Вера. Па зар ви сад одмах путујете?

Бељајев. Сад одмах... Ја никоме нисам ништа о томе рекао... изузев једино Михаила Александровића. Он ми одобрава. Ја ћу сад одавде поћи пешке до Петровског. У Петровском ћу причекати Михаила Александровића, па ћемо заједно ићи у варош. Из вароши ћу се јавити писмом. Моје ствари ће ми се послати. Као што видите, све је већ удешено... Уосталом, можете прочитати то писмо. У њему су свега две речи.

Вера (узимајући од њега писамце). И ви доиста одлазите?...

Бељајев. Да, да... Предајте то писамце и реците... Не, немојте јој ништа говорити. Нашто? (Ослушкујући). Овамо неко иде. Збогом... (Појури вратима, зауставља се за тренутак на прагу, па трчи напоље. Вера остаје с писамцетом у руци. Из салона излази Наталија Петровна).

Наталија Петровна (прилазећи Вери). Верочка... (Загледа се у њу па застаје). Шта је теби? (Вера јој ћутећи пружа писамце). Писамце?... Од кога?

Вера (пригушено). Прочитајте.

Наталија Петровна. Ти ме плашиш. (Чита у себи писамце па наједаред притискује обе руке на лице и пада у фотељу. Дуго ћутање).

Вера (приближујући јој се). Наталија Петровна...

Наталија Петровна (не скидајући руку с лица). Он одлази! ... Он се није хтео чак ни опростити са мном... О! с вама се бар опростио!

Вера (тужно). Он мене није волео.

Наталија Петровна (уклања руку и устаје). Али он нема права да тако отпутује... Ја хоћу... Он не може тако... Ко му је допустио да тако глупо прекине... То је, напослетку, презирање... Ја... откуд он зна да се ја никад не бих одлучила... (Клоне у фотељу). Боже мој, Боже мој!... Боже мој!...

Вера. Наталија Петровна, ви сте ми сами малочас говорили да он мора путовати... Сетите се.

Наталија Петровна. Вама је сад лако... Он одлази... Сад смо ми обадве равне... (Глас јој се прекида).

Вера. Наталија Петровна, ви сте ми малочас говорили... ево ваших сопствених речи; место да мучимо једна другу, зар није боље да заједно промислимо о томе како да изађемо из овог положаја, како да се спасемо... Сад смо спасене.

Наталија Петровна (окрећући се скоро с мржњом од ње). Ах...

Вера. Ја вас разумем, Наталија Петровна... Не узнемирујте се... Нећу вас дуго мучити својим присуством. Ми заједно не можемо живети.

Наталија Петровна (хоће да јој пружи руку, која јој пада на колена). Зашто тако говориш, Верочка?... Нећеш ме ваљда и ти оставити? Да, имаш право, ми смо сад спасене. Све је свршено... све је опет у реду...

Вера (хладно). Не узрујавајте се, Наталија Петровна. (Вера ћутећи гледа у њу. Из кабинета излази Ислајев.)

Ислајев (гледајући неко време у Наталију Петровну, полугласно Вери). Зар она зна да он одлази?

Вера (двоумећи се). Да... зна.

Ислајев (за себе). Па зашто је он то тако брзо... (Гласно). Наташа!... (Узима је за руку. Она подиже главу). То сам ја, Наташа. (Она се упиње да се осмехне). Ти си болесна, душо моја? Ја бих ти саветовао да прилегнеш, богами...

Наталија Петровна. Ја сам здрава, Аркадије... Није то ништа.

Ислајев. Ипак, ти си бледа... Збиља, послушај ме... Одмори се мало.

Наталија Петровна. Па добро. (Хоће да устане, а не може).

Ислајев (помажући јој). Ето, видиш... (Она се наслања на његову руку). Хоћеш да те одведем?

Наталија Петровна. О! ја још нисам тако

слаба! Хајдемо, Вера... (Полази у кабинет. Из сале излази Ракитин. Наталија Петровна застаје).

Ракитин. Дошао сам, Наталија Петровна...

Ислајев. (Прекидајући га). А, Michel! Ходи-де овамо! (Одводи га у страну — па полугласно, љутито). Зашто си јој одмах све рекао? Па ја сам те, канда, молио! Шта си имао да се журиш?... Застао сам је овде тако узбуђену...

Ракитин (зачуђено). Ја те не разумем.

Ислајев. Ти си рекао Наташи да одлазиш...

Ракитин. Ти дакле рачунаш да се она због тога узбудила?

Ислајев. Тссс! — Она нас гледа. (Гласно). Ти идеш у своју собу, Наташа?

Наталија Петровна. Да... идем...

Ракитин. Збогом, Наталија Петровна! (Наталија Петровна хвата за кваку од врата — и ништа не одговара).

Ислајев (мећући руку на Ракитиново раме). Наташа, знаш ли да је ово један од најбољих људи...

Наталија Петровна (с изненадном жестином). Да — знам, он је диван човек — сви сте ви дивни људи... сви, сви, а међутим... (Она наједном крије лице рукама, гура врата коленом и брзо одлази. Вера излази за њом. Ислајев седа ћутећи за сто, налактивши се).

Ракитин (гледа неко време у њега, па с горким осмехом слеже раменима). Какав је мој положај! Диван, нема се шта рећи! Богами, чак ме освежава. И какав растанак после четири године љубави? Ле-

по, врло лепо, како и треба брбљивцу. Па хвала Богу, све иде на боље. Било је време да се прекину ти болесни, ти јектичави односи. (Гласно Аркадију). Е па, Аркадије, збогом!

Ислајев (подиже главу. У очима му сузе). Збогом, брате. — А оно, знаш — није сасвим лако. Нисам се надао, брате. Као гром из ведра неба. Но, самлеће се... биће брашно. Па ипак, хвала, хвала ти! Ти си заиста пријатељ!

Ракитин (за се кроз зубе). Ово је и сувише. (Отсечно). Збогом. (Хоће да иде у салу... На сусрет му истрчава Шпигељски).

Шпигељски. Шта је то? Рекли ми да је Наталији Петровној зло...

Ислајев (устајући). Ко вам је рекао?

Шпигељски. Девојка... собарица...

Ислајев. Не, није то ништа, докторе. Ја мислим, боље је да сад не узнемиравате Наташу...

Шпигељски. А! па врло добро! (Ракитину). Веле да путујете у варош?

Ракитин. Да, послом.

Шпигељски. А! послом!... (У том тренутку из сале упадају заједно Ана Семјоновна, Лизавета Богдановна, Коља и Шаф).

Ана Семјоновна. Шта је то? шта је то? шта је с Наташом?

Коља. Шта је с мамицом? Шта је њој?

Ислајев. Није јој ништа... Сад сам је видео... Шта је вама?

Ана Семјоновна. Та забога, Аркаша, речено нам је да је Наташи рђаво...

Ислајев. А ви сте бадава поверовали.

Ана Семјоновна. Па зашто се ти тако жестиш, Аркаша? Разумљиво је наше интересовање!

Ислајев. Наравно... наравно...

Ракитин. Него, време је да путујем.

Ана Семјоновна. Ви путујете?

Ракитин. Да... путујем.

Ана Семјоновна (за себе). А! Е сад разумем.

Коља (Ислајеву). Татице...

Ислајев. Шта је?

Коља. Зашто је отишао Алексије Николајевић?

Ислајев. Куда је отишао?

Коља. Не знам... Пољубио ме, метнуо качкет па отишао... А сад је час руског језика.

Ислајев. Он ће се, вероватно, сад вратити... Уосталом, можемо послати по њега...

Ракитин (полугласно Ислајеву). Немој слати по њега, Аркадије, он се неће вратити. (Ана Семјоновна се труди да чује; Шпигељски шапуће с Лизаветом Богдановном).

Ислајев. Шта то значи?

Ракитин. И он одлази.

Ислајев. Одлази... куда?

Ракитин. У Москву.

Ислајев. Како у Москву? Ама шта је то данас, јесте ли сви полуделли, шта ли?

Ракитин (спустивши још више глас). Нек остане међу нама... Верочка се заљубила у њега... Па се он, као поштен човек, одлучио да се удаљи.

(Ислајев, раширивши руке, клоне у фотељу). Сад разумеш зашто...

Ислајев (скачући). Ја? ја ништа не разумем. Све ми се у глави врти. Шта се ту може разумети? Сви беже куд који, као јаребице, а све зато што су поштени људи... И све то уједанпут, истог дана...

Ана Семјоновна (залазећи са стране). Ама шта је то? Велиш да господин Бељајев...

Ислајев (виче нервозно). Ништа, мама, ништа! Г-н Шаф, изволите сад радити с Кољом, место г-на Бељајева. Изволите га извести.

Шаф. Расумем... (Узима Кољу за руку).

Коља. Али, татице...

Ислајев (виче). Одлази, одлази! (Шаф изводи Кољу). А тебе, Ракитин, ја ћу испратити... Нaредићу да се оседла коњ, чекаћу те код бране... А ви, мамице, за то време, тако вам Бога, немојте узнемиравати Наташу — па ни ви, докторе... Матвеј! Матвеј! (Одлази брзо. Ана Семјоновна достојанствено и тужно седа. Лизавета Богдановна стоји позади ње. Ана Семјоновна подиже поглед у небо, као да жели доћи к себи од свега што се дешава око ње).

Шпигељски (крадом и лукаво Ракитину). А шта велите, Михаило Александровићу, је ли по вољи да вас одвезем на новој тројки до друма?

Ракитин. А!... Зар сте већ добили коње?

Шпигељски (скромно). Ја сам се с Вером Александровном споразумео... Дакле, је ли по вољи?

Ракитин. Па добро! (Клања се Ани Семјоновној). Ана Семјоновна, моје поштовање...

Ана Семјоновна (још једнако достојанствено, не дижући се с места). Збогом, Михаило Александровићу... Желим вам срећан пут...

Ракитин. Најлепше захваљујем! Лизавета Богдановна... (Клања јој се. Она му одговара реверансом. Он одлази у салу).

Шпигељски (прилазећи руци Ане Семјоновне). Збогом, госпођо...

Ана Семјоновна (мање достојанствено, али ипак строго). А! И ви одлазите, докторе?

Шпигељски. Да, молим... Болесници, знате, овај... Притом, као што видите, моје присуство овде није потребно. (Клањајући се, лукаво жмири Лизавети Богдановној, која му одговара осмехом). До виђења... (Истрчава за Ракитином).

Ана Семјоновна (пушта га да изађе, па, скрстивши руке, полако се окреће Лизавети Богдановној). Шта ви о свему овоме мислите, мила моја, а?

Лизавета Богдановна (уздахнувши). Не знам шта да вам кажем, Ана Семјоновна.

Ана Семјоновна. Чула си, и Бељајев одлази...

Лизавета Богдановна (уздахнувши опет). Ах, Ана Семјоновна, можда и ја нећу дуго овде остати... И ја одлазим. (Ана Семјоновна с неисказаним чуђењем гледа у њу. Лизавета Богдановна стоји пред њом, не дижући очију).

1850 г.

Паланчанка

Комедија у једном чину

РАДНА ЛИЦА:

Алексије Ивановић Ступенђев, срески чиновник, 48 година

Дарја Ивановна, његова жена, 28 година

Миша, даљи рођак Дарје Ивановне, 19 година

Граф* Валеријан Николајевић Љубин, 49 година

Графов лакеј, 30 година

Васиљевна, куварица Ступенђева, 50 година

Аполон, дечак Ступенђева, 17 година

Дешава се у среској вароши, у кући Ступенђева.

Позорница претставља салон у кући чиновника који није богат. Право — врата за претсобље, десно — за кабинет; лево два прозора и врата за баштицу. Лево у углу ниски заклони; напред диван, две столице, сточић и ђерђеф; десно, у другом реду, омањи фортепијано; напред сто и столица.

ПРВА ПОЈАВА

За ђерђефом седи Дарја Ивановна. Обучена је врло просто, али укусно. На дивану седи Миша. Он мирно чита неку књигу.

* Граф је штампано по вољи г. уредника, а ја сам превео свуда гроф. — Прим. прев.

Дарја Ивановна (не дижући очију и настављајући шити). Мишо!

Миша (испуштајући књигу). Изволите?

Дарја Ивановна. Ви сте... ишли до Попова?

Миша. Ишао сам, молим.

Дарја Ивановна. Шта вам је рекао?

Миша. Он је рекао, молим, да ће све бити послато у реду. Нарочито сам га молио за црно вино. Будите без бриге, каже ми он. (Поћутавши). Допустите да вас упитам, Дарја Ивановна: ви неког очекујете?

Дарја Ивановна. Очекујем.

Миша (опет поћутавши). Смем ли знати кога?

Дарја Ивановна. Ви сте радознали. Уосталом, нисте брбљиви, па вам могу рећи кога чекам. Графа Љубина.

Миша. Како, молићу, онога богатог господина што је недавно допутовао на своје имање?

Дарја Ивановна. Њега.

Миша. Њега управо чекају у крчми код Куљешкина, молим. Али допустите да вас упитам: зар се ви с њим познајете?

Дарја Ивановна. Сад не.

Миша. А, значи, раније?

Дарја Ивановна. Ви мене испитујете?

Миша. Извините, молим. (Поћутавши). Уосталом, и ја сам глуп. Па он мора да је син Катарине Дмитријевне, ваше добротворке.

Дарја Ивановна (погледавши га). Јест, моје добротворке. (Иза кулиса се чује глас Ступенђева: „Није наредила? Зашто није наредила?").

Дарја Ивановна. Шта је то тамо?

ДРУГА ПОЈАВА

Исти и **Ступенђев** с **Васиљевном.** Они излазе на врата од кабинета. **Ступенђев** само у прснику; **Васиљевна** држи у рукама реденгот.

Ступенђев (Дарји Ивановној). Даша, је ли истина да си ти наредила ... (Миша устаје и поклања се). О, добар дан, Мишо, здраво. Је ли истина да си наредила овој жени (показује на Васиљевну) да ми данас не да мој бешмет, а?

Дарја Ивановна. Ја јој данас нисам наређивала.

Ступенђев (с победничким лицем, обраћајући се Васиљевној). А? Шта велиш?

Дарја Ивановна. Ја сам јој само рекла да те замоли да данас не облачиш свој бешмет ...

Ступенђев. А шта фали моме бешмету? Он је тако шарен, с арабескама. Па ти си ми га сама поклонила.

Дарја Ивановна. Али колико већ има времена отада!

Васиљевна. Та облачите, облачите реденгот, Алексије Ивановићу ... Бога ми, зашто не ... Леп,

шарен! На лактовима продрт; а одостраг је такав да је ружно видети.

Ступенђев (облачећи реденгот). А ко ти каже да гледаш у мене одостраг? Лакше, лакше! зар ниси чула? треба да ме молиш.

Васиљевна. Е, већ ви... (Одлази).

Ступенђев (за њом). Не причај, жено!

ТРЕЋА ПОЈАВА

Исти, сем Васиљевне.

Ступенђев. Ђаво да га носи, страшно сече под пазухом! Ах ти проклети кројачи... све ти се чини да ће те повући горе на конопцу. Богами, Даша, не разумем откуд ти је пало на памет да ме удесиш у реденгот; па сад је скоро једанаест сати, време је да идем на дужност, па ћу иначе морати обући фрак.

Дарја Ивановна. Имаћемо можда гостију.

Ступенђев. Гостију? Каквих гостију?

Дарја Ивановна. Граф Љубин. Ти га ваљда знаш?

Ступенђев. Љубин? Како да не! Дакле њега чекаш?

Дарја Ивановна. Њега. (Погледавши у њега). Шта има ту чудно?

Ступенђев. У томе нема ништа чудно, слажем се потпуно с тобом; али допусти да ти приметим, душо моја, то је сасвим немогуће.

Дарја Ивановна. А зашто?

Ступенђев. Немогуће, потпуно немогуће. Откуд он да дође?

Дарја Ивановна. Треба ће му да разговара с тобом.

Ступенђев. Рецимо, рецимо, али то ништа не доказује, сасвим ништа не доказује. Он ће ме позвати к себи. Просто ће ме позвати.

Дарја Ивановна. Ја и он смо се познавали: он ме је виђао у кући своје матере.

Ступенђев. И то ништа не доказује. Како ти мислиш, Мишо?

Миша. Ја, молим? Ја ништа не мислим, молим.

Ступенђев (жени). Ето, видиш ли?... Он неће доћи. Забога, како то...

Дарја Ивановна. Па добро, може бити, може бити; само ти немој скидати реденгот...

Ступенђев (поћутавши). Уосталом, ја се потпуно с тобом слажем. (Ходајући по соби). Зато су још одјутрос овде подигли такву прашину... Ох, та чистота! И ти си се тако удесила!

Дарја Ивановна. Alexis, молим те, без примедаба.

Ступенђев. Па да, да. Наравно, без примедаба... Гле ти тога графа, чим је почео пропадати а он изволео и до нас. А је ли млад?

Дарја Ивановна. Он је млађи од тебе.

Ступенђев. Хм... Потпуно се слажем с тобом... зато ли си ти јуче једнако на фортепијану онако... (разводи рукама). Да, да. (Певуши кроз зубе).

Миша. Ја сам данас ишао код Куљешкина, молим. Па њих тамо чекају!

Ступенђев. Чекају? Па нека га чекају. (Жени). Па како га ја то нисам никад видео код Катарине Дмитријевне?

Дарја Ивановна. Он је тада био у служби у Петрограду.

Ступенђев. Хм... Он, веле, сад има висок чин. И ти мислиш да ће он доћи? Забога, забога.

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Исти; из претсобља излази **Аполон;** на њему је плава ливреја с белим дугмадима, врло невешто скројена; лице му изражава тупу зачуђеност.

Аполон (тајанствено Ступенђеву). Тражи вас некакав господин.

Ступенђев (тргнувши се). Какав господин?

Аполон. Не знам, молим, са шеширом и с бакенбардима.

Ступенђев (узбуђено). Замоли га да уђе. (Аполон тајанствено погледа на Ступенђева и излази.) Зар одиста граф?

ПЕТА ПОЈАВА

Исти; из претсобља излази графов **лакеј.** Одевен је путнички, кицошки и не скида шешир. Иза врата радознало извирују **Васиљевна** и **Аполон.**

Лакеј (с немачким изговором). Станује ли овде господин Ступенђев, чиновник?

Ступенђев. Станује. Шта желите?

Лакеј. Ви сте господин Ступенђев?

Ступенђев. Ја сам. Шта желите?

Дарја Ивановна. Алексије Иванићу!

Лакеј. Граф Љубин је стигао и наредио да вас замолим да дођете до њега.

Ступенђев. А ви од њега долазите?

Дарја Ивановна. Алексије Иванићу, ходите овамо.

Ступенђев (прилази јој). Шта је?

Дарја Ивановна. Кажите му да скине шешир.

Ступенђев. Мислиш? Хм... Да, да... (Прилазећи лакеју). Не налазите ли да ће вам овде бити врућина... (Показујући руком на шешир).

Лакеј. Овде није врућина. Дакле, ви ћете одмах доћи?

Ступенђев. Ја... (Дарја Ивановна му даје знак). А допустите да вас упитам: ко сте ви управо?

Лакеј. Ја сам најмљени служитељ њихове светлости... камердинер.

Ступенђев (планувши наједаред). Скини шешир, скини шешир, скини шешир, каже ти се. А њиховој светлости кажи да ћу ја одмах...

Дарја Ивановна (устајући). Реците графу да је мој муж сад заузет и не може излазити из куће. А ако граф жели да га види, нека изволи сам овамо. Идите. (Лакеј излази).

ШЕСТА ПОЈАВА

Исти, без **лакеја.**

С т у п е н ђ е в (Дарји Ивановној). Ипак, Даша, мени се све чини да ти, овај . . . (Дарја Ивановна хода тамо амо). Уосталом, ја се с тобом потпуно слажем. А што сам га изгрдио, а? Просто сам га убрисао, као што се каже. Тако је безобразан! (Миши). Зар није добро?

М и ш а. Добро је, молићу, Алексије Иванићу, врло добро.

С т у п е н ђ е в. Него како!

Д а р ј а И в а н о в н а. Аполон!

СЕДМА ПОЈАВА

Исти и **Аполон;** за њим **Васиљевна.**

Д а р ј а И в а н о в н а (пошто је гледала неко време у Аполона). Не, ти си одвећ смешан у тој ливреји. Боље је да се и не појављујеш.

В а с и љ е в н а. Та у чему је смешан, матушка? Човек као и сви други, а још и мој нећак . . .

С т у п е н ђ е в. Жено, не причај.

Д а р ј а И в а н о в н а (Аполону). Окрени се! (Аполон се обрће). Не, ти се апсолутно не смеш појављивати на очи графу. Одлази, па се сакри гдегод . . . А ти, Васиљевна, поседи у претсобљу, молим те.

В а с и љ е в н а. Па ја, матушка, имам посла у кухињи.

Ступенђев. А ко ти каже да радиш, жено.

Васиљевна. Та забога...

Ступенђев. Не причај, жено! Стиди се! Марш обоје! (Васиљевна и Аполон одлазе).

ОСМА ПОЈАВА

Исти, без Васиљевне и Аполона.

Ступенђев (Дарји Ивановној). Дакле, ти доиста мислиш да ће граф сад доћи?

Дарја Ивановна. Мислим.

Ступенђев (хода). Ја сам узрујан. Он ће доћи љут... ја сам узрујан.

Дарја Ивановна. Молим те, буди што мирнији и хладнокрвнији.

Ступенђев. Разумем... ја сам узбуђен... (Дарји Ивановној). Зашто ме ниси пустила к њему?

Дарја Ивановна. То је већ моја ствар. Не заборави да си ти њему потребан.

Ступенђев. Ја њему потребан... Узрујан сам... Шта је то?

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Исти и Аполон.

Аполон (с необично узнемиреним лицем). Нисам успео да се сакријем. Дошао господин. Нисам успео да се сакријем.

Ступенђев (шапатом). Но, одлази брзо одавде! (Гура га у кабинет).

Аполон. Нисам успео, а Васиљевна је отишла у кухињу. (Нестаје га).

ДЕСЕТА ПОЈАВА

Исти, без **Аполона.**

Љубинов глас (иза кулиса). Шта то значи? Зар никог нема? Зашто је онај момак побегао?

Ступенђев (очајно Дарји Ивановној). Васиљевна је отишла у кухињу!

Љубинов глас. Момче!

Дарја Ивановна. Мишо, идите, отворите.

ЈЕДАНАЕСТА ПОЈАВА

Исти и **граф Љубин,** коме **Миша** отвара врата. Он је обучен кицошки и малко претерано, као што се обично одевају „бел-оми" кад почињу старити.

Миша. Изволите.

Граф Љубин. Је ли овде господин Ступенђев?

Ступенђев (клањајући се збуњено). Ја сам Ступенђев.

Граф Љубин. Врло ми је мило. Ја сам граф Љубин. Послао сам вам свога човека; али ви нисте хтели доћи к мени.

Ступенђев. Извините, ваша светлости. Ја...

Граф Љубин (окрећући се, хладно се клања Дарји Ивановној, која се мало одмакла у страну). Моје поштовање. Истину да кажем, био сам зачуђен. Је ли истина да имате службу, службу?

Ступенђев. Тачно, ваша светлости, службу.

Граф Љубин. Може бити, не поричем; али ми изгледа да неки људи могу оставити службу, нарочито кад ... вас моле ... (Из претсобља излази Васиљевна. Ступенђев јој даје знаке да одлази). Кад ... (Љубин се зачуђено osврће; Васиљевна гледа у њега избечено па бежи. Љубин се с осмехом обраћа Ступенђеву).

Ступенђев. Није то ништа, ваша светлости. То тако, жена дошла па отишла; на жалост дошла и на срећу отишла. Него, допустите, боље да вам претставим своју супругу ...

Граф Љубин (скоро не гледајући у њу, хладно се клања). А? Врло ми је мило.

Ступенђев. Дарја Ивановна, ваша светлости, Дарја Ивановна.

Граф Љубин (и даље хладно). Врло ми је мило, врло ми је мило; али ја сам дошао ...

Дарја Ивановна (скромним гласом). Ви ме нисте познали, графе?

Граф Љубин (осврћући се). Ах, Боже мој ... Допустите, доиста ... Дарја Ивановна! Гле неочекиваног сусрета! Колико лета, колико зима ... Јесте ли ви то? Реците!

Дарја Ивановна. Да, молим, графе, одавно се нисмо видели. Очевидно сам се много променила отада.

Граф Љубин. Забога, ви сте се само пролепшали. А ја, е то је друга ствар!

Дарја Ивановна (безазлено). Ви се нимало нисте променили, графе.

Граф Љубин. О, којешта! Али мени је сад врло пријатно што ваш муж није хтео да дође к мени: то ми је дало прилику да обновим познанство с вама. Та ми смо стари пријатељи.

Ступенђев. Па то је, ваша светлости, она...

Дарја Ивановна (прекидајући га брзо). Стари пријатељи... Ви се, графе, мора бити, за све време нисте сетили... ваших старих пријатеља?

Граф Љубин. Ја? Напротив, напротив. Морам признати да се нешто не сећам за кога сте се удали... Покојна мама ми је писала некако пред саму своју смрт... али...

Дарја Ивановна. А како и да не заборавите на нас у Петрограду, и отменом свету? А ето ми, сироти паланчани — ми не заборављамо.

Граф Љубин. Не, уверавам вас. (Поћутавши). Верујте, ја сам се увек најживље интересовао вашом судбином и врло ми је мило што вас сад видим... (тражи реч) у осигураном положају...

Ступенђев (клањајући се са захвалношћу). Потпуно, потпуно осигураном, ваша светлости. Једино — сиротиња, оскудица — то је невоља!

Граф Љубин. Па да, па да. (Поћутавши). Него (обраћајући се Ступенђеву), допустите да дознам ваше име и презиме по оцу?

Ступенђев (клањајући се). Алексије Иванић, ваша светлости, Алексије Иванић.

Граф Љубин. Љубезни Алексије Иванићу, треба да говорим с вама о једној ствари... Ја мислим да тај разговор не може занимати вашу супругу... па не би ли боље било, знате... да се удаљимо, да останемо насамо неко време, а?... Па ћемо ја и ви разговарати...

Ступенђев. Како вашој светлости буде по вољи... Даша... (Дарја Ивановна хоће да изађе).

Граф Љубин. О, не, забога, не узнемирујте се, останите... Ја и Алексије Иванић можемо изаћи, ми ћемо отићи у вашу собу, Алексије Иванићу, хоћете ли?

Ступенђев. У моју собу... хм... у мој кабинет, то јест...

Граф Љубин. Да, да, у ваш кабинет...

Ступенђев. Како је по вољи вашој светлости... али...

Граф Љубин (Дарји Ивановној). А ми ћемо се, Дарја Ивановна, још видети... надам се. (Дарја Ивановна седа). До виђења. (Ступенђеву). Куда да идем — овуда? (Показује шеширом на врата од кабинета).

Ступенђев. Овуда, молим... али... ваша светлости...

Граф Љубин (не слушајући га). Врло добро, врло добро... (Иде у кабинет, за њим Ступенђев, који, одлазећи, даје некакве знаке жени. Дарја Ивановна остаје замишљена и гледа за њим. После не-

колико секунди из кабинета излеће као стрела Аполон и бежи у претсобље. Дарја Ивановна задрхти, осмехне се, па се опет задуби у размишљање).

ДВАНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна и **Миша**.

Миша (прилазећи јој). Дарја Ивановна!

Дарја Ивановна (тргнувши се). Шта је?

Миша. Допустите да вас упитам, јесте ли се одавно видели с њиховом светлошћу, молим?

Дарја Ивановна. Одавно, има дванаест година.

Миша. Дванаест година! Та шта кажете! И за све то време јесте ли добијали од њих каквих вести, молићу?

Дарја Ивановна. Ја? Никаквих. Он је о мени мислио толико исто колико о кинеском цару.

Миша. Та шта кажете! Па како то они кажу да су се најживље интересовали вашом судбином, молим?

Дарја Ивановна. А ви се томе чудите? Како сте још млади — ако се доиста томе чудите! (Поћутавши). Како је остарио!

Миша. Остарио?

Дарја Ивановна. Разуме се, бели се . . . фарба косу, а бора, бора што има . . .

Миша. Зар збиља фарба косу? Ој, ој, ој, како је то срамота! (Поћутавши). А они, изгледа, намеравају брзо да оду, молићу.

Дарја Ивановна (окрећући му се брзо). По чему то мислите?

Миша (оборивши скромно очи). Па тако, молим.

Дарја Ивановна. Не... он ће остати да руча...

Миша (уздахнувши). Ах! како би то било лепо!

Дарја Ивановна. А зашто?

Миша (бојажљиво). Јело ће бадава пропасти, молим... и вино, молим... ако не остану, то јест...

Дарја Ивановна (са застајањем). Да. Него, слушајте, Мишо; ево у чему је ствар. Они ће обојица сад брзо изаћи.

Миша (гледајући пажљиво у њу). Да, молим.

Дарја Ивановна. Дакле, видите, оставите ме сад саму.

Миша. Да, молим.

Дарја Ивановна. Ја ћу позвати графа на ручак, а Алексија Ивановића...

Миша. Разумем, молим.

Дарја Ивановна (намрштивши се мало). Шта разумете? Алексија Ивановића ћу послати к вама...

Миша. Тако, молим.

Дарја Ивановна. А ви га задржите... тако, не на дуго... Рећи ћете му да ја морам разговарати с графом, баш ради његова добра... Разумете ли?

Миша. Разумем, молим.

Дарја Ивановна. Па да. Ја се у вас уздам. Можете с њим и прошетати мало, ако хоћете.

Миша. Наравно, молим; зашто да се не прошетамо?

Дарја Ивановна. Па да, да. Сад идите, оставите ме.

Миша. Разумем, молим. (Одлазећи, застаје). А ви немојте ни мене заборавити, Дарја Ивановна. Ви знате колико сам вам одан, може се рећи, и телом и душом...

Дарја Ивановна. Шта хоћете да кажете?

Миша. Ах, Дарја Ивановна, та и ја бих страшно желео у Петроград! Шта ћу ја овде радити без вас? Молим вас, Дарја Ивановна... а ја ћу вам се одужити...

Дарја Ивановна (поћутавши). Не разумем вас, ја још ни сама не знам... Уосталом, добро, идите.

Миша. Разумем, молим. (Дижући очи к небу). А ја ћу вам се одужити, Дарја Ивановна! (Одлази у претсобље).

ТРИНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна, сама.

Дарја Ивановна (остаје неко време непомична). Он не обраћа на мене ни најмању пажњу — то је јасно. Заборавио ме је. И, чини ми се, узалуд сам рачунала на његов долазак. А колико сам нада везивала за тај долазак!... (Осврће се). Је ли могуће да морам вечито остати овде, овде?... Шта да радим! (Поћутавши). Уосталом, још ништа није

одлучено. Он ме скоро није ни видео . . . (Погледавши у огледало). Ја бар не фарбам своју косу . . . Видећемо, видећемо. (Хода по соби, прилази фортепијану и узима неколико акорда). Они неће још задуго изаћи. Чекање ће ме измучити. (Седа на диван). Али, можда сам се ја запустила у овој паланци?. . . Откуда ја знам? Ко ће ми овде рећи шта је од мене постало, ко ми може у овом друштву дати да осетим шта се начинило од мене? По несрећи, ја сам изнад њих свих . . . Ја сам изнад њих; али за њега сам ипак паланчанка, жена среског чиновника, бивша васпитаница богате госпође, коју су после како тако удомили . . . а он, он је угледан човек, високог чина, богат . . . ну, не баш много богат; његови послови у Петрограду рђаво стоје, и ја мислим да он овамо није дошао само на један месец. Он је леп, то јест био је леп . . . сад се бели и фарба косу. Кажу да су људима његова положаја успомене из младости нарочито драге . . . а он је мене познавао пре дванаест година, удварао ми се . . . Да, да, он ми се удварао од дуга времена, али ипак . . . (Уздише). И ја сам у то време, сећам се, маштала . . . Шта се све не машта у својих шеснаест година! (Одједном се исправља). Ах, Боже мој! па код мене мора да се још чува једно његово писмо . . . Тачно. Али где је оно? Како ми је криво што га се пре нисам сетила! . . . Уосталом, стићи ћу . . . (Поћутавши). Да видимо. Али како су као поручене стигле ове ноте и књиге! Смешно ми је . . . баш као ђенерал пред борбу спремам се да дочекам непријатеља . . . А како сам се променила у

последње време! Је ли могуће да то ја тако хладно, тако мирно смишљам шта да радим? Нужда закон мења. Не, нисам мирна, узбуђена сам, али само зато што не знам да ли ће ми испасти за руком... Којешта, зар не? Па нисам ваљда дете, и успомене су и мени већ постале драге . . . па ма какве да су . . . па других нећу ни имати, та прошло је већ пола живота, више од пола живота. (Смеши се). Него, они никако не долазе! И шта ја молим, шта тражим? Просто ситницу. За њега је то ситница да нам омогући одлазак у Петроград, да нам нађе тамо место. А Алексију Иванићу биће мило свако место... Па зар ни то да не могу постићи?... Онда и треба да останем у среском месту... не заслужујем бољу судбину... (Прислања руку уз образ). Па ја сам у грозници од све те неизвесности, од свих тих размишљања; образи ми просто горе. (Поћутавши). Па шта? Тим боље. (Чувши шум у кабинету). Иду... битка почиње... О, бојажљивости, неумесна бојажљивости, сад ме остави! (Узима књигу и наслања се на наслон од дивана).

ЧЕТРНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна, Ступенђев и **граф Љубин**.

Граф. Дакле, могу се поуздати у вас, љубазни Алексије Иванићу?

Ступенђев. Ваша светлости, ја сам, што се мене тиче, готов на све што до мене стоји...

Граф. Много, много сам вам захвалан. А списе ћу вам доставити у најкраћем времену... Данас ћу се вратити својој кући, а сутра или прекосутра...

Ступенђев. Разумем, молићу, разумем.

Граф (прилазећи Дарји Ивановној). Дарја Ивановна, ви ме, молим вас, извините: ја нажалост не могу код вас остати даље, али се надам да ћу моћи други пут.

Дарја Ивановна. Зар ви, графе, нећете ручати код нас? (Устаје).

Граф. Врло сам вам захвалан на позиву, али...

Дарја Ивановна. А ја сам се тако унапред радовала... надала сам се да ћете провести бар мало времена с нама! Наравно, не смемо вас задржавати...

Граф. Ви сте одвећ добри, али богами... кад бисте знали — имам толико послова...

Дарја Ивановна. Сетите се откад се нисмо видели... и Бог зна кад ћемо се опет видети с вама! Та ви сте код нас тако редак гост...

Ступенђев. Управо тако, ваша светлости, тако рећи феникс.

Дарја Ивановна (прекидајући га). А сем тога, ви сад нећете стићи да се вратите за ручак кући; а код нас... могу вас уверити, ручаћете боље него игде у вароши.

Ступенђев. Па ми смо знали да је ваша светлост приспела.

Дарја Ивановна (прекидајући га). Дакле, обећавате, зар не?

Граф (мало усиљено). Ви ме тако љупко молите да не могу да вас одбијем ...

Дарја Ивановна. А! (Узима од њега шешир из руку и меће на фортепијано).

Граф (Дарји Ивановној). Право да кажем, кад сам јутрос излазио из куће, никако нисам очекивао да ћу имати задовољство да се видим с вама ... (Поћутавши). А ваша варош, колико сам могао видети, није ружна.

Ступенђев. Као среска варош — добра је, ваша светлости.

Дарја Ивановна (седајући). Па седите, графе, молим вас ... (Граф седа). Не можете замислити како сам срећна, како ми је мило што вас видим у својој кући ... (Мужу). Ах! збиља, Alexis, тебе Миша тражи.

Ступенђев. Шта ћу му?

Дарја Ивановна. Не знам, али ми се чини да си му много потребан; иди, молим те, к њему.

Ступенђев. Ама како ћу ја ... њихова светлост, ето ... не могу сад.

Граф. О, молим вас, изволите, не устручавајте се. Ја остајем у врло пријатном друштву. (Равнодушно прелази руком по коси).

Ступенђев. Та шта га је тако прежгало?

Дарја Ивановна. Потребан си му; иди, mon ami.

Ступенђев (поћутавши). Разумем ... Али ја ћу се одмах вратити ... вашој светлости ... (Клања

се; граф се њему клања. Ступенђев одлази у претсобље и говори за себе). И шта му је сад тако одједном наспело?

ПЕТНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна и **граф.** Кратко ћутање. **Граф** с лаким осмехом посматра искоса **Дарју Ивановну** и маше главом.

Дарја Ивановна (обарајући очи). Јесте ли на дуже време дошли у наш крај, ваша светлости?

Граф. На два месеца; отићи ћу чим се моји послови унеколико доведу у ред.

Дарја Ивановна. Ви сте отсели у Спаском?

Граф. Да, на маминoм имању.

Дарја Ивановна. У оној истој кући?

Граф. У истој. Истину да кажем, у њој сад није пријатно живети. Тако је опала, тако оронула... идуће године мислим да је порушим.

Дарја Ивановна. Ви велите, графе, да сад у њој није пријатно живети... Не знам, али моје успомене о њој су врло пријатне. Зар збиља мислите да је порушите?

Граф. А зар је вама ње жао?

Дарја Ивановна. Како да не! У њој сам провела најбоље доба свога живота. Усто, успомена на моју добротворку, вашу покојну маму... Ви разумете...

Граф (прекидајући је). Па да, да... разумем. (Поћутавши). А заиста, раније је тамо било весело...

Д а р ј а И в а н о в н а. А ви сте заборавили . . .

Г р а ф. Шта?

Д а р ј а И в а н о в н а (оборивши опет очи). Ранија времена?

Г р а ф (окрећући се помало и почињући обраћати унеколико пажњу на Дарју Ивановну). Ја ништа нисам заборавио, верујте . . . Реците, молим вас, Дарја Ивановна, колико вам је онда било година?. . . Чекајте, чекајте . . . Знате ли, ви од мене не можете сакрити своје године.

Д а р ј а И в а н о в н а. Ја их и не кријем . . . Мени је, графе, толико колико је тада било вама — 28 година.

Г р а ф. Па зар је мени тада било већ 28 година? Мени се чини да се ви варате . . .

Д а р ј а И в а н о в н а. О, не, графе, не варам се . . . Ја се врло добро сећам свега што се вас тиче . . .

Г р а ф (смејући се усиљено). Па ја сам онда старац!

Д а р ј а И в а н о в н а. Ви старац? Којешта!

Г р а ф. Па рецимо, рецимо; ја се с вама о томе нећу препирати. (Поћутавши). Да, да, лепо је било тада време! Сећате ли се наших јутарњих шетња по парку, по липовој алеји, пред доручак? (Дарја Ивановна обара очи). Не, реците, сећате ли се?

Д а р ј а И в а н о в н а. Ја сам вам већ казала, графе, да се ми, сеоски становници, морамо сећати прошлости, нарочито кад се оно . . . скоро није ни понављало. А ви сте већ нешто друго!

Граф (одушевљавајући се све више). Не, чујте, Дарја Ивановна, ви то немојте мислити. Ја вам то озбиљно кажем. Наравно, у великим варошима има тако много разоноћења, нарочито за млада човека; наравно, онај разноврсни, бучни живот . . . Али могу вас уверити, Дарја Ивановна, први, знате ли, први утисци никад се не изгладе, а понекад, усред тога вихора, срце . . . ви разумете, срце, кад му постане досадно . . . њега просто вуче . . .

Дарја Ивановна. О, да, графе, слажем се с вама: први утисци се не губе. Ја сам то искусила.

Граф. А! (Поћутавши). А реците право, Дарја Ивановна, вама овде мора бити да је прилично досадно?

Дарја Ивановна (развлачећи). Не велим. Испочетка ми је доиста било унеколико тешко навићи се на овај нови начин живота; али после . . . мој муж је тако добар, диван човек!

Граф. О, да . . . слажем се с вама . . . Он је врло, врло ваљан човек, врло; али . . .

Дарја Ивановна. После, ја. . . ја сам се навикла. Не треба много да човек буде срећан. Домаћи живот, породица . . . (спустивши глас) и неколико лепих успомена . . .

Граф. А у вас има таквих успомена?

Дарја Ивановна. Има, као у свакога; с њима се лакше подноси досада.

Граф. Значи, вама је ипак понекад досадно.

Дарја Ивановна. Вас то чуди, графе? Не заборавите да сам ја имала срећу да будем васпи-

тана у дому ваше маме. Упоредите оно на што сам била навикла у младости са оним што ме сад окружује. Наравно, ни моје стање, ни моје рођење, једном речју, ништа ми није давало права да се надам да ћу и доцније живети као што сам почела; али ви сте сами казали: први утисци се никад не изгладе, и да се не може силом ишчупати из сећања оно (обарајући главу) што би разборитост саветовала да се заборави . . . Бићу искрена пред вама, графе. Зар ви мислите да ја не осећам како вам све овде мора изгледати бедно . . . и смешно? Онај лакеј који бежи од вас као зец; она куварица — па . . . па, можда, и ја сама . . .

Граф. Ви, Дарја Ивановна? Ви се шалите, забога! Та ја, ја вас уверавам . . . ја се, напротив, чудим . . .

Дарја Ивановна (живо). Рећи ћу вам чему се ви, графе, чудите. Ви се чудите како то да ја још нисам сасвим изгубила навике своје младости, да се нисам још потпуно претворила у паланчанку . . . То чуђење за мене је, ви мислите, ласкаво?

Граф. Како ви рђаво тумачите моје речи, Дарја Ивановна!

Дарја Ивановна. Може бити; али оставимо то, молим вас. Понеке ране боле кад се додирну, иако су зарасле. Сем тога, ја сам се потпуно помирила са својом судбином, живим сама у свом мрачном куту; и да ваш долазак није пробудио у мени многе успомене, мени све то не би ни на крај памети пало. Ја бар о томе не бих никад почела го-

ворити. Мене је и овако срамота што сам, место да вас забавим уколико је то могуће...

Граф. Па за кога ме ви држите, допустите да вас упитам? Мислите ли ви да ја не ценим вашу поверљивост, да је не умем ценити? Али ви сами себе клеветате. Не може бити и ја нећу да верујем да сте ви, с вашим умом, с вашим образовањем, могли остати незапажени овде...

Дарја Ивановна. Потпуно, графе, уверавам вас. И ја због тога ни најмање не жалим. Слушајте: ја сам поносита. То ми је једино и остало од мога прошлог живота. Ја не желим да се допадам људима који се мени не допадају... Притом, ми смо сиромашни, зависимо од других; све то смета зближењу — таквом зближењу које ме не би вређало. Такво зближење је немогућно... Зато сам и волела више повученост. Сем тога, мени повученост није страшна — читам, занимам се; срећом, нашла сам у свом мужу поштена човека...

Граф. Да, то се одмах види.

Дарја Ивановна. Мој муж, наравно, није без неких настраности... Кажем вам то тако смело зато што сте их ви, с вашим проницљивим погледом, морали запазити — али он је диван човек. И ја се ни на што не бих жалила, била бих са свим задовољна, кад би...

Граф. Кад би?

Дарја Ивановна. Кад не би... понекад... неке непредвиђене случајности пореме ћавале мој мир.

Граф. Не смем да вас разумем, Дарја Ивановна... Какве случајности? Прво сте говорили о успоменама...

Дарја Ивановна (гледајући право и безазлено у очи графу). Слушајте, графе; пред вама нећу увијати. Ја уопште не умем увијати, а пред вама би то просто било смешно. Зар ви мислите да за жену не значи ништа видети човека којега је познавала у младости, знала сасвим у другом свету, у другим околностима — и видети га овако као што ја видим вас... (Граф кришом намешта косу)... говорити с њим, спомињати се прошлости...

Граф (прекидајући је). А исто тако, зар ви мислите да ништа не значи за човека кога је судбина тако рећи бацала с једног краја света у други — да за њега ништа не значи срести жену као што сте ви, која је сачувала сву ... сву ону младалачку драж, онај... онај ум, ону љубазност — cette grâce?[1]

Дарја Ивановна (с осмехом). А међутим та жена је на једвите јаде наговорила тога човека да остане код ње на ручку!

Граф. Ах, ви злопамтило! Па зар не, реците, како мислите — зар то за њега ништа не значи?

Дарја Ивановна. Ја то не мислим. Ето видите како сам пред вама искрена. Увек је пријатно сетити се своје младости, нарочито кад у њој нема ничега што би могло служити као прекор.

[1] Ону љупкост. — Прим. прев.

Граф. Дакле, реците: шта ће одговорити та жена томе човеку, ако је он, тај човек, увери да је никад, никад није заборављао, да га је састанак с њом тако реќи до срца дирнуо.

Дарја Ивановна. Шта ће она одговорити?

Граф. Да, да, шта ће одговорити?

Дарја Ивановна. Она ће му одговорити да је и сама дирнута његовим речима и (пружајући му руку) понудити му руку ради обновљења старог, искреног пријатељства.

Граф (хватајући је за руку). Vous êtes charmante.[1] (Хоће да је пољуби у руку, али је Дарја Ивановна трже). Ви сте љупки, необично љупки!

Дарја Ивановна (устаје весела лица). Ах, како ми је мило! Како ми је мило! Тако сам се бојала да ме се ви нећете хтети сетити, да ће вам бити незгодно, непријатно код нас, да ћете чак наћи да смо неуљудни. . .

Граф (седећи, прати је очима). Реците, Дарја Ивановна. . .

Дарја Ивановна (окренувши му се мало). Шта?

Граф. Ви сте саветовали Алексију Иванићу да не дође код мене? (Дарја Ивановна лукаво маше главом). — Ви? (Устајући). Уверавам вас својом чашћу да се због тога нећете кајати.

Дарја Ивановна. Разуме се! Ја сам вас видела.

[1] Ви сте дивни. — Прим. прев.

Граф. Не, не, ја не кажем у том смислу.

Дарја Ивановна (безазлено). Не у том? Него у каквом?

Граф. Па у том да је за вас грехота да остајете овде. Ја то нећу моћи поднети. Ја нећу трпети да такав бисер пропада за божјим леђима... Ја ћу вам — ја ћу вашем мужу израдити место у Петрограду.

Дарја Ивановна. Којешта!

Граф. Видећете.

Дарја Ивановна. Та којешта, кажем вам.

Граф. Ви, може бити, мислите, Дарја Ивановна, да ја за то немам довољно... е... е... (Тражи речи) influence?...[1]

Дарја Ивановна. Oh, j'en suis parfaitement persuadée![2]

Граф. Tiens![3] (Њему је тај израз излетео невољно).

Дарја Ивановна (смејући се). Ви сте, графе, чини ми се, рекли: tiens! Зар сте замишљали да сам ја заборавила француски?

Граф. Не, ја то нисам замишљао... mais quel accent![4]

Дарја Ивановна. О, којешта!...

Граф. А место вам ипак обећавам.

Дарја Ивановна. Збиља? Без шале?

Граф. Без шале, без шале, сасвим без шале.

[1] Утицаја. — Прим. прев.

[2] О, ја сам у то потпуно уверена. — Прим. прев.

[3] Гле! — Прим. прев.

[4] Али какав акцент! — Прим. прев.

Дарја Ивановна. Па тим боље. Алексије Иванић ће вам бити врло, врло захвалан. (Поћутавши). Само ви, молим вас, немојте помислити...

Граф. Шта?

Дарја Ивановна. Не, ништа. Та вам мисао није могла пасти на памет, и зато није требало да падне ни мени. Тако ћемо, можда, бити у Петрограду? Ах, каква срећа! Како ће се радовати Алексије Иванић!

Граф. Па ћемо се често виђати, зар не? Гледам у вас, у ваше очи, у ваше увојке — па ми се, богами, чини да вам је шеснаест година и да нас двоје као некад шетамо по парку, sous ces magnifiques tilleuls...[1] Ваш се осмех није ни мало променио, ваш смех исто је онако звонак, исто онако пријатан, aussi jeune qu'alors...[2]

Дарја Ивановна. А откуд ви то знате?

Граф. Како откуд? Зар се ја не сећам?

Дарја Ивановна. Ја се тада нисам смејала... Није ми било до смеха. Била сам тужна, замишљена, ћутљива — зар сте заборавили?...

Граф. Ипак понекад...

Дарја Ивановна. Најмање би требало да ви то заборавите, monsieur le comte.[3] Ах, како смо онда били млади... особито ја!... Ви — ви сте нам дошли као већ сјајан млад официр. Сећате ли се како

[1] Под оним величанственим липама. — Прим. прев.

[2] Исто млад као онда. — Прим. прев.

[3] Господине графе. — Прим. прев.

вам се обрадовала ваша мама, како вас се није могла нагледати... Сећате ли се како сте чак и вашој старој тетки, кнегињици Лизи, завртели мозак... (Поћутавши). Не, ја се тада нисам смејала.

Граф. Vous êtes adorable... plus adorable que jamais.[1]

Дарја Ивановна. En vérité?[2] Шта значи успомена! Ви ми то никад нисте говорили.

Граф. Ја; ја који сам...

Дарја Ивановна. Та којешта. Иначе бих могла помислити да се спремате да ми правите комплименте; то не иде међу старим пријатељима.

Граф. Ја? Вама комплименте?

Дарја Ивановна. Да, ви. Не мислите ли да сте се много променили откако сам вас видела последњи пут? Уосталом, дајте да говоримо о чему другом. Боље реците ми шта радите, како живите у Петрограду — све ме то тако интересује... Ви се ваљда још занимате музиком, зар не?

Граф. Да, узгредно, знате.

Дарја Ивановна. Зашто, ви имате тако диван глас?

Граф. Дивног гласа нисам никад имао, али још певам.

Дарја Ивановна. Ах, сећам се, имали сте изванредан глас, тако симпатичан... Па ви сте, чини ми се, и компоновали?

[1] Ви сте дивни... дивнији но икад. — Прим. прев.

[2] Заиста? — Прим. прев.

Граф. Ја се и сад понекад занимам компоновањем.

Дарја Ивановна. Којом врстом?

Граф. Италијанском. Ја другу не признајем. Pour moi — je fais peu; mais ce que je fais est bien.[1] Збиља, па и ви сте се занимали музиком. Ви сте, сећам се, врло слатко певали, врло лепо свирали на фортепијану. Надам се да све то нисте напустили?

Дарја Ивановна (показујући на фортепијано и на ноте на њему). Ево мога одговора.

Граф. А! (Прилази фортепијану).

Дарја Ивановна. Али, на жалост, мој фортепијано је врло рђав; али је зато бар веран. Он бруји, али растерује чамотињу.

Граф (узима два-три акорда). Звук није рђав. Ах, да — каква мисао! Па ви свирате à livre ouverte?[2]

Дарја Ивановна. Ако није сувише тешко, свирам.

Граф. О, то није нимало тешко. Имам овде омању ствар, une bagatelle que j'ai composée,[3] дуетино из моје опере за тенор и сопран. Можда сте чули, ја компонујем оперу — ради забаве, знате. . . sans aucune prétention.[4]

Дарја Ивановна. Је ли могуће?

[1] Радим мало; али оно што радим добро је. — Прим. прев.

[2] Отворив књигу, без припреме унапред. — Прим. прев.

[3] Комад који сам ја компоновао. — Прим. прев.

[4] Без икаквих претензија. — Прим. прев.

Граф. Дакле, ако допустите, послаћу по тај дуетино, или, боље, не, сам ћу отићи по њега. Па ћемо га ја и ви извести — хоћете ли?

Дарја Ивановна. А је ли вам овде?

Граф. Овде је, у стану.

Дарја Ивановна. Ах, тако вам Бога, графе, донесите га што пре. Боже мој, како сам вам захвална! Молим вас, идите по њега.

Граф (узима шешир). Одмах, одмах. Vous verrez, cela n'est pas mal.[1] — Надам се да ће вам се та беспослица допасти.

Дарја Ивановна. Зар може друкчије бити? Само ја вас унапред молим да судите благо.

Граф. О, молим вас! Напротив, ја... (Одлазећи, на вратима). А! Дакле онда вам није било до смеха!

Дарја Ивановна. Ви ми се, канда, сад потсмевате... А ја бих вам могла показати једну ствар...

Граф. Шта то? Шта то?

Дарја Ивановна. Коју чувам код себе... Хтела бих да видим да ли бисте је познали.

Граф. Ама о чему ви то говорите?

Дарја Ивановна. Ја већ знам о чему. Идите сад, донесите ваш дуетино, а после ћемо видети.

Граф. Vous êtes un ange.[2] Ја ћу се одмах вратити. Vous êtes un ange! (Маше јој руком и губи се у претсобљу).

[1] Видећете, није рђаво. — Прим. прев.

[2] Ви сте анђео. — Прим. прев.

ШЕСНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна сама.

Дарја Ивановна (гледа за њим и после краћег ћутања, узвикује). Победа! победа! . . . Је ли могуће? И тако брзо, тако неочекивано! Ah, je suis un ange — je suis adorable![1] Значи, још се нисам сасвим овде запарложила. Још се могу допасти чак и таквим људима као што је он, (смешећи се) као што је он. . . О, мили мој графе! Не могу сакрити да сте доста смешни и врло остарили. И он ни да трепне кад сам му рекла да му је било тада 28 година место 39 . . . Како сам, уосталом, мирно слагала. Идите по свој дуетино, као што кажете. Можете унапред бити уверени да ћу наћи да је диван. (Застаје пред огледалом, глади се и прелази обема рукама по свом струку). Моја сиротињска, сеоска хаљино, убрзо ћу се растати с тобом, збогом! Нисам се бадава старала о теби, нисам бадава измолила за тебе слику од жене нашег шефа полиције. Ти си ми лепо отслужила. Никад те нећу бацити; али те у Петрограду већ нећу облачити. (Удешава се). Чини ми се да на овим раменима не би ружно стајала ни кадифа. . .

СЕДАМНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна. Врата на претсобљу се полако отварају и **Миша** промаља главу. Он гледа неко време у Дарју Ивановну и, не улазећи у собу, говори полугласно: „Дарја Ивановна! . . ."

[1] Ја сам анђео, ја сам дивна. — Прим. прев.

Дарја Ивановна (брзо се обзире). А, то сте ви, Мишо! Шта хоћете? Немам сад времена. . .

Миша. Знам, знам. . . нећу ући, молим; само сам вас хтео обавестити да ће Алексије Иванић сад доћи.

Дарја Ивановна. А зашто нисте отишли да шетате с њим?

Миша. Ја сам, молим, шетао с њим, Дарја Ивановна; али они су ми, молим, рекли да желе ићи на дужност; ја их не могу задржати, молим.

Дарја Ивановна. Па је ли отишао на дужност?

Миша. Они су заиста ушли у канцеларију, али су после кратког времена изволели изаћи, молим.

Дарја Ивановна. А по чему знате да је изишао?

Миша. Па гледао сам иза угла, молим. (Ослушкује). Ево, изгледа да иду овамо, молим. (Крије се и за тренутак се опет показује). А нећете ме заборавити, молим?

Дарја Ивановна. Нећу, нећу.

Миша. Разумем. (Нестаје га).

ОСАМНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна; мало после **Алексије Ивановић.**

Дарја Ивановна. Је ли могуће да је Алексију Иванићу пало на памет да буде љубоморан? Е баш је погодио, нема се шта рећи! (Седа. На врата од

претсобља улази Алексије Ивановић. Он је збуњен. Дарја Ивановна се обзире). А, то си ти, Alexis?

Ступенђев. Ја сам, ја, душо моја. А зар је граф отишао?

Дарја Ивановна. Ја сам мислила да си на дужности.

Ступенђев. Ишао сам, знаш, у канцеларију да кажем да ме не чекају. А како бих и могао данас? Имамо тако цењеног госта... А куда је он то отишао?

Дарја Ивановна (устаје). Чујте, Алексије Ивановићу, хоћете ли да добијете лепо место, с лепом платом у Петрограду?

Ступенђев. Ја? Како да не бих!

Дарја Ивановна. Хоћете ли?

Ступенђев. Наравно... Какво питање?

Дарја Ивановна. Онда ме оставите саму.

Ступенђев. То јест, како саму?

Дарја Ивановна. Саму с графом. Он ће сад доћи. Отишао је у свој стан по дуетино.

Ступенђев. По дуетино?

Дарја Ивановна. Да, по дуетино. Он је компоновао дует. Хоћемо заједно да га изведемо.

Ступенђев. Па зашто ја треба да идем?... И ја бих хтео да чујем...

Дарја Ивановна. Ах, Алексије Ивановићу! Ви знате, сви су аутори страшно стидљиви, и треће лице за њих је просто — невоља.

Ступенђев. За ауторе? Хм... Да, треће лице... Али ја управо не знам да ли ће то бити пристој-

но. . . Како то да ја одем из куће?. . . Граф се, на крају крајева, може наћи увређен.

Дарја Ивановна. Ни најмање, — веруј ми. Он зна да си ти човек заузет, чиновник; усто, вратићеш се за ручак.

Ступенђев. За ручак? Да.

Дарја Ивановна. У три сата.

Ступенђев. У три сата. Хм! Да. . . Ја се потпуно слажем с тобом. За ручак. Да, у три сата. (Врти се на месту).

Дарја Ивановна (причекавши). Та шта ти је?

Ступенђев. Не знам. . . Нешто ме, овај, глава боли. Ево, ова, лева страна.

Дарја Ивановна. Збиља? Лева страна?

Ступенђев. Богами. Ето, ето, цела ова страна: не знам.. . чини ми се да би боље било да останем код куће.

Дарја Ивановна. Слушај, мили мој, ти си љубоморан на графа, то је јасно.

Ступенђев. Ја? Откуд си дошла до тога? То би било одвећ глупо. . .

Дарја Ивановна. Наравно, то би било глупо, у то нема никакве сумње; али ти си љубоморан.

Ступенђев. Ја?

Дарја Ивановна. Ти си љубоморан на човека који фарба косу.

Ступенђев. Граф фарба косу? Па шта је с тим? Ја носим перику.

Дарја Ивановна. И то је истина; а затим, пошто ми је твој мир драгоценији од свега, молим те, остани... Али онда немој ни мислити о Петрограду.

Ступенђев. А зашто? Зар то место у Петрограду... зар оно зависи од моје отсутности?

Дарја Ивановна. Управо од ње.

Ступенђев. Хм! Чудновато. Ја се, наравно, слажем с тобом, али ипак, то је чудновато, признај и сама.

Дарја Ивановна. Може бити.

Ступенђев. Како је то чудновато... Како је то чудновато! (Хода по соби). Хм!

Дарја Ивановна. Али, у сваком случају, решавај се брже... Граф овај час треба да се врати.

Ступенђев. Како је то чудновато! (Поћутавши). Знаш шта, Даша, ја ћу остати.

Дарја Ивановна. Како хоћеш.

Ступенђев. Па зар ти је граф нешто говорио о том месту?

Дарја Ивановна. Ја не могу ништа додати ономе што сам ти већ казала. Остани или иди; како ти је воља.

Ступенђев. А лепо место?

Дарја Ивановна. Лепо.

Ступенђев. Потпуно се с тобом слажем. Ја... ја ћу остати... Коначно остајем, Даша. (У претсобљу се чује глас графов, који прави руладу). Ево га. (После краћег колебања). У три сата! Збогом! (Трчи у кабинет).

Дарја Ивановна. Хвала Богу!

ДЕВЕТНАЕСТА ПОЈАВА

Дарја Ивановна и граф; он држи у рукама смотуљак.

Дарја Ивановна. Најзад сте дошли, графе.

Граф. Me voilà, me voilà, ma toute belle.[1] Малко сам се задржао.

Дарја Ивановна. Покажите, покажите... Не можете ни замислити како сам нестрпљива. (Узима од њега из руку смотуљак и жудно га разгледа).

Граф. Немојте ви, молим вас, очекивати нешто богзна шта необично. Јер ја сам вам већ унапред казао да је то беспослица.

Дарја Ивановна (не скидајући очију с нота). Напротив, напротив... Oh! mais c'est charmant! Ах, како је леп овај пасаж! (Показујући прстом на једно место). Ах, заљубљена сам у овај пасаж...

Граф (са скромним осмехом). Да, он није сасвим обичан.

Дарја Ивановна. И ово rentrée!

Граф. А! допада вам се?

Дарја Ивановна. Врло, врло је слатко! Па хајдмо, хајдмо; зашто да губимо време! (Иде ка фортепијану, седа, подиже наслон и меће ноте... Граф стаје иза њене столице).

Дарја Ивановна. Ово јс andante?

Граф. Andante, andante amoroso quasi cantando. (Искашљује се). Хм, хм! данас нисам при гла-

[1] Ево ме, ево ме, лепотице моја. — Прим. прев.

су... Али ви извините... Une voix de compositeur, vous savez.[1]

Дарја Ивановна. Познати изговор. А шта тек ја јадница да кажем на то? Почињем. (Она свира ритурнел). Е ово је тешко.

Граф. Не за вас.

Дарја Ивановна. А речи су врло лепе.

Граф. Да... нашао сам их, чини ми се, dans Metastase... не знам да ли су читко написане. (Показује прстом). То он њој пева:

La dolce tua immagine
O, vergine amata
Dell' alma inamorata...

Ево, молим вас, чујте. (Пева романсу на италијански начин; Дарја Ивановна га прати).

Дарја Ивановна. Дивно, дивно... Oh, que c'est joli![2]

Граф. Мислите?

Дарја Ивановна. Изванредно, изванредно!

Граф. А још нисам отпевао као што би требало. Али што сте ме ви пратили, Боже мој! Верујте ми, нико, нико ме није тако пратио... нико!

Дарја Ивановна. Ви ми ласкате.

Граф. Ја? То не одговара моме карактеру, Дарја Ивановна. Верујте ми, c'est moi qui le dis.[3] Ви сте велики музичар.

[1] Глас као у композитора, знате. — Прим. прев.

[2] Ох, како је то лепо! — Прим. прев.

[3] Ја вам кажем. — Прим. прев.

Д а р ј а И в а н о в н а (све као још задубљена у разгледање нота). Што ми се свиђа овај пасаж! Како је ово ново!

Г р а ф. Истина?

Д а р ј а И в а н о в н а. И зар је цела опера овако лепа?

Г р а ф. Знате, у тој ствари аутор не може бити судија; али ми се чини да остало бар није горе, ако није боље.

Д а р ј а И в а н о в н а. Боже мој! Зар ми нећете нешто отсвирати из те опере?

Г р а ф. Било би ми врло мило и осећао бих се пресрећан да испуним вашу молбу, Дарја Ивановна, али, нажалост, ја не свирам на фортепијану и нисам ништа понео са собом.

Д а р ј а И в а н о в н а. Како ми је жао! (Устајући). Други пут. Јер ја се надам, графе, да ћете нам доћи пре него што отпутујете.

Г р а ф. Ја? Ја сам, ако допустите, готов да долазим к вама сваки дан. А што се тиче мога обећања, у том погледу можете бити потпуно без бриге.

Д а р ј а И в а н о в н а (безазлено). Каквог обећања?

Г р а ф. Ја ћу вашем мужу израдити место у Петрограду, јамчим вам чашћу својом. Ви не смете овде остати. Забога, то би било просто срамота! Vous n'êtes pas faites,[1] да тако... pour végéter ici.[2] Ви тре-

[1] Ви нисте створени... — Прим. прев.

[2] Вегетирате овде. — Прим. прев.

ба да будете један од сјајних украса нашег друштва, и ја хоћу... ја ћу се поносити тиме што сам први... Али ви сте се, канда, замислили ... о чему мислите, ако смем питати

Дарја Ивановна (певушећи, као за себе). La dolce tua immagine...

Граф. А! знао сам, знао да ће вам та фраза остати у памети... Уопште, све што ја радим est très chantant.[1]

Дарја Ивановна. Ова фраза је необично лепа. Али извините, графе... нисам ни чула шта сте ми рекли... кривицом ваше музике.

Граф. Рекао сам вам, Дарја Ивановна, да се неизоставно морате преселити у Петроград — прво, због вас и вашег мужа, а друго, и због мене. Усуђујем се поменути себе зато што... зато што ми наша давнашња, тако рећи, веза даје неко право на то. Ја вас никад нисам заборавио, Дарја Ивановна, а сад више него икад могу вас уверити да сам вам искрено одан... да овај сусрет с вама...

Дарја Ивановна (тужно). Графе, зашто ви то говорите?

Граф. Зашто да не говорим оно што осећам?

Дарја Ивановна. Зато што не би требало да изазивате у мени...

Граф. Шта да изазивам... шта да изазивам? говорите.

[1] Врло је лако за певање. — Прим. прев.

ДВАДЕСЕТА ПОЈАВА

Исти и Ступенђев, који се појављује на вратима од кабинета.

Дарја Ивановна. Узалудно очекивање.

Граф. Зашто узалудно? И каква очекивања?

Дарја Ивановна. Зашто? Потрудићу се да будем отворена пред вама, Валеријане Николајевићу.

Граф. Ви памтите моје име!

Дарја Ивановна. Ето, видите, овде... ви сте обратили на мене... нешто мало пажње, а у Петрограду ћу вам се, можда, учинити тако безначајна да ћете се, можда, кајати због тога што сад хоћете да учините за нас.

Граф. О, забога, забога, шта ви то говорите! Ви не умете саму себе ценити. Али зар не схватате... mais vous êtes une femme charmante...[1] Зар да се кајем за оно што ћу учинити за вас, Дарја Ивановна!

Дарја Ивановна (спазивши Ступенђева). За мога мужа, хоћете да кажете.

Граф. Па да, да, за вашега мужа. Да се кајем... Не, ви још не познајете права моја осећања... и ја хоћу да будем искрен пред вама... сад је на мене ред.

Дарја Ивановна (збуњено). Графе...

Граф. Ви не познајете права моја осећања, кажем вам: ви их не познајете.

Ступенђев (брзо улази у собу, приближује се

[1] Али ви сте дивна жена. — Прим. прев.

графу, који му је окренут леђима, и клања се). Ваша светлости, ваша светлости...

Граф. Ви не познајете моја осећања, Дарја Ивановна.

Ступенђев (виче). Ваша светлости, ваша светлости...

Граф (окреће се брзо, гледа у њега неко време па мирно говори). А, то сте ви, Алексије Иванићу? Откуд ви сад?

Ступенђев. Из кабинета... из кабинета, ваша светлости. Био сам ту, у кабинету, ваша светлости...

Граф. Ја сам мислио да сте на дужности. А ја и ваша супруга смо се овде забављали музиком. Господин Ступенђев, ви сте најсрећнији човек! Ја вам то кажем тако просто, без околишења, зато што вашу жену познајем још као дете.

Ступенђев. Ви сте и сувише добри, ваша светлости.

Граф. Да, да... Ви сте срећан човек!

Дарја Ивановна. Мили мој, можеш захвалити графу.

Граф (брзо прекидајући). Permettez... Je lui dirai moi-même... plus tard... quand nous serons plus d'accord.[1] (Гласно Ступенђеву). Ви сте срећан човек. Волите ли музику?

Ступенђев. Како да не, ваша светлости. Ја...

[1] Дозволите... Ја ћу му сам рећи... после... кад се боље споразумемо. — Прим. прев.

Граф (обраћајући се Дарји Ивановној). Збиља... ви сте хтели нешто да ми покажете, заборавили сте?

Дарја Ивановна. Ја?

Граф. Да... ви... Vous avez déjà oublié?[1]

Дарја Ивановна (брзо полугласно). Il est jaloux et il comprend le français.[2] Ах, да, тачно... Сад сам се сетила; хтела сам вам... хтела сам вам показати нашу башту; до ручка има још времена.

Граф. А! (Поћутавши). А! Имате башту?

Дарја Ивановна. Мала је, али у њој има доста цвећа.

Граф. Да, да, сећам се; ви сте га увек много волели. Покажите, покажите ми вашу башту, молим вас. (Иде фортепијану по шешир).

Ступенђев (полугласно, прилазећи Дарји Ивановној). Шта је то... Шта је то... Шта то значи — а?

Дарја Ивановна (полугласно). У три сата, или нема места. (Одмиче се од њега и узима са стола сунцобран).

Граф (враћајући се). Дајте ми вашу руку. (Полугласно). Разумем вас.

Дарја Ивановна (гледајући у њега, с једва приметним осмехом). Мислите?

Ступенђев (као да се буди из сна). Да, допустите, допустите... И ја ћу с вама ићи.

[1] Ви сте већ заборавили? — Прим. прев.

[2] Он је љубоморан и разуме француски. — Прим. прев.

Дарја Ивановна (застаје и осврће се). И ти хоћеш да идеш, mon ami?[1] Хајде, хајде с нама. (Иде с графом према баштенским вратима.

Ступенђев. Да... ја... идем. (Узима шешир и чини неколико корака).

Дарја Ивановна. Хајде, хајде... (Одлази с графом).

ДВАДЕСЕТ ПРВА ПОЈАВА

Ступенђев (прави још неколико корака, гужва шешир и баца га на под).

Да, до ђавола, остајем, остајем! нећу ићи! (Хода по соби). Ја сам човек одлучан, не волим полумере. Хоћу да видим докле... хоћу да поднесем све до краја. Хоћу да се уверим рођеним очима. Ето шта хоћу... Та ово је, на крају крајева, нечувена ствар! — Добро, она је, рецимо, образована жена, врло, врло образована жена — али шта јој је наспело да ме вуче за нос? Зато што нисам добио образовање? Прво, то није моја кривица. Говори о некаквом месту у Петрограду — та каква будалаштина! ама зар се у то може веровати? Таман посла! Сад одмах ће ми граф дати место! А напослетку, зар је он тако важна зверка — његове ствари стоје сасвим рђаво... Па добро, рецимо, он ми некако доиста изради место; али зашто ипак да с њим буде цео дан тет-ан-тет?... Та то је непристојно! Добро, обећао

[1] Мој пријатељу. — Прим. прев.

— па крај. У три сата... Још вели, у три сата (гледа у сат), а сад је тек два и четврт. (Застаје). А ако одем у башту! (Загледа). Гле, не виде се. (Диже шешир и исправља га). Идем, богами, идем. Па она ми сама (имитира жену): хајде, мон-ами, хајде! (Поћутавши). Јест, да је то тако: хајде! Не, брате, знам ја тебе... како да идеш! Ићи ћеш, како да не, сад! Е! (Љутито опет баца шешир на под).

ДВАДЕСЕТ ДРУГА ПОЈАВА

Ступенђев и **Миша** излази из претсобља.

Миша (прилазећи Ступенђеву). Шта вам је, Алексије Иванићу? Као да вам нису све козе на броју? (Подиже шешир, исправља га и меће на сто). Шта вам је?

Ступенђев. Остави ме, брате, молим те. Немој ми бар ти стајати на муку.

Миша. Побогу, Алексије Иванићу, немојте, молим вас, тако говорити; зар сам вас нечим узнемирио, молим вас?

Ступенђев (поћутавши). Не узнемирујеш ме ти, већ (показује руком на башту) ено ко!

Миша (погледавши у врата, безазленим гласом). А ко то, ако смем упитати?

Ступенђев. Ко?... Он...

Миша. Ко то, молим?

Ступенђев. Као да не знаш! Онај граф што је приспео.

Миша. Па на какав начин вас он узнемирује, молићу?

Ступенђев. На какав начин! .. Па он се одјутрос не одваја од Дарје Ивановне, пева с њом, шета. . . Шта мислиш. . . то. . . то је пријатно? зар је то пријатно, а? то јест за мужа.

Миша. За мужа то није ништа.

Ступенђев. Како ништа? Зар ти не чујеш: шета се с њом, пева?

Миша. Само то?. . . Забога, Алексије Иванићу, како вас није грехота да се, овај. . . узрујавате? Па то се све, тако рећи, чини за ваше добро. Граф је човек угледан, од утицаја, познавао је Дарју Ивановну још дететом. — Како да се не користите тиме, забога? Па после тога просто би нас било срамота да се покажемо на очи сваком добромислећем човеку. Осећам да су моје речи јаке, одвећ јаке, али моја усрдност према вама. . .

Ступенђев. Иди ти до врага с твојом усрдношћу! (Седа и окреће се од њега).

Миша. Алексије Иванићу. . . (Поћутавши). Алексије Иванићу!

Ступенђев (не мењајући положај). Но, шта је?

Миша. Зашто тако седите? Боље хајдмо да шетамо.

Ступенђев. Ја нећу да шетам.

Миша. Хајдемо, молим. . . Богами, хајдемо.

Ступенђев (окрећући се и скрштавајући руке). Па шта ти, на крају крајева, хоћеш, а?. . Зашто

ти данас од мене од јутрос ни један корак нећеш да се одмакнеш?... Јесу ли те наместили уза ме, као дадиљу, шта ли?

Миша (обарајући очи). Доиста, наместили су, молим.

Ступенђев (устајући). Ко, ако смем питати?

Миша. Па ради вашег добра, молим, Алексије Иванићу, забога. Две речи, Алексије Иванићу, две речи... не могу вам, онако, потанко објаснити. Изгледа, ево, да се спрема кишица... они ће сад доћи...

Ступенђев. Кишица се спрема, а ти ме зовеш да се шетам!

Миша. Па ми можемо онако, не по улици... Забога, Алексије Иванићу, не плашите се... Чега се можете бојати? Та ми смо ту, та ми мотримо, молим... та то је, чини ми се, све ствар позната, молим... Ето, ви ћете се вратити у три сата...

Ступенђев. А због чега се ти то паштиш? Шта ти је то она говорила?...

Миша. Они ми, молим, нису ништа нешто нарочито говорили... већ онако, молим... Забога, па ви сте обоје моји добротвори. Ви сте мој добротвор, а Дарја Ивановна је моја добротворка; при том ми је она и рођака. Па како онда да се не трудим... (Узима га под руку).

Ступенђев. Ја ћу остати, веле! Моје је место овде! Ја сам овде домаћин... Овде је моје место! Ја ћу срушити њихов план!

М и ш а. Наравно, ви сте домаћин, молим; али кад вам кажем да ми је све познато. . .

С т у п е н ђ е в. Па шта? Ти мислиш да те она неће преварити? Та ти си, брате, још млад и зелен. Још ти не познајеш жене. . .

М и ш а. Куд ћу их ја познавати. . . Само ево, молим. . .

С т у п е н ђ е в. Ја сам овде застао графа и својим рођеним ушима чуо како се наметао; ви, вели, госпођо, не познајете моја осећања, ја ћу вам их, вели, открити, моја осећања. . . а ти ме зовеш да шетам. . .

М и ш а (сетно). Чини ми се, кишица сипи. . . Алексије Иванићу! Алексије Иванићу!

С т у п е н ђ е в. Гле ти њега како се прилепио! (Поћутавши). А богами заиста сипи!

М и ш а. Они овамо иду, они овамо иду. . . (Опет га хвата под руку).

С т у п е н ђ е в (отимајући се). Та нећу, кажем ти! (Поћутавши). А уосталом, нека га ђаво носи, хајдмо!

М и ш а. Допустите, ја ћу шешир, шешир. . .

С т у п е н ђ е в. Какав сад шешир! Остави! (Оба истрчавају у претсобље).

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ПОЈАВА

Дарја Ивановна и **граф** улазе из баште.

Г р а ф. Charmant, charmant.

Д а р ј а И в а н о в н а. Налазите?

Г р а ф. Ваша башта је необично пријатна, као и све овде. (Поћутавши). Дарја Ивановна, право да кажем... ја то све нисам очекивао; очаран сам, очаран.

Д а р ј а И в а н о в н а. Шта нисте очекивали, графе?

Г р а ф. Ви ме разумете. Али кад ћете ми показати оно писмо?

Д а р ј а И в а н о в н а. Зашто ће вам...

Г р а ф. Како зашто ће ми?... Хтео бих да знам да ли сам исто овако осећао у оно време, у оно дивно време кад смо обоје били тако млади...

Д а р ј а И в а н о в н а. Графе, ја мислим да је за нас боље да не додирујемо то време.

Г р а ф. А зашто? Зар ви, Дарја Ивановна, не видите какав сте утисак учинили на мене!..

Д а р ј а И в а н о в н а (збуњено). Графе...

Г р а ф. Не, саслушајте ме... Ја ћу вам рећи истину... Кад сам дошао овамо, кад сам вас видео, морам признати, помислио сам — извините ме, молим вас — помислио сам да сте само желели да обновите познанство са мном...

Д а р ј а И в а н о в н а (подижући очи). И нисте се преварили...

Г р а ф. И зато ја... ја...

Д а р ј а И в а н о в н а (с осмехом). Даље, графе, даље.

Г р а ф. Затим сам се одједном уверио да имам посла са женом, необично заносном, а сад вам морам

отворено признати — сад сте ми потпуно завртели мозак.

Дарја Ивановна. Ви ми се потсмевате, графе...

Граф. Ја се вама потсмевам?

Дарја Ивановна. Да, ви! Седимо, графе. Допустите ми да вам кажем две речи. (Седа).

Граф (седајући). Ви ми никако не верујете!...

Дарја Ивановна. А ви хоћете да вам верујем? Којешта... као да ја не знам какве врсте осећања изазивам код вас. Данас вам се, Бог би знао зашто, допадам; сутра ћете ме заборавити. (Он хоће да говори, али га она зауставља). Поставите се у мој положај... Ви сте још млади, истакнути, живите у великом свету; код нас сте случајан гост...

Граф. Али...

Дарја Ивановна (зауставља га). Узгредно сте ме спазили. Ви знате да су наши путеви у животу тако различни... па шта вас стаје да ме уверите о вашој... о вашем пријатељству?... Али ја, графе, ја, којој је суђено да проведе свој век у самоћи — ја морам ценити свој мир, морам строго пазити на своје срце, ако нећу да временом...

Граф (прекидајући је). Срце, срце; vous dites[1] срце! А зар, на крају крајева, и ја немам срца? И откуд ви знате да оно, то срце, није... није најзад проговорило? Ви велите: усамљеност. Али зашто усамљеност?

Дарја Ивановна. Рђаво сам се изразила,

[1] Ви кажете. — Прим. прев.

графе; ја нисам сама — немам права говорити о усамљености.

Граф. Разумем, разумем — ваш муж... али... зар... зар... Па то је само међу нама... једна, онако... de la sympathie. (Краће ћутање). Мене, морам признати, само једно боли: боли ме што нисте правични према мени, што видите у мени некога, не знам... некаквог лукавог човека... да ми не верујете, најзад...

Дарја Ивановна (поћутавши и погледавши у њега са стране). Дакле да вам верујем, графе?

Граф. Oh, vous êtes charmante! (Узима је за руку. Дарја Ивановна испрва као да хоће да је тргне, али је после оставља. Граф је ватрено љуби). Да, верујте ми, Дарја Ивановна, верујте... ја вас не варам. Ја ћу одржати сва своја обећања. Ви ћете живети у Петрограду... Ви... ви... ви ћете видети. И нећете бити усамљени... то вам јамчим. Ви велите да ћу вас заборавити. Само да ви мене не заборавите!

Дарја Ивановна. Валеријане Николајевићу!

Граф. А, ви и сами сад видите како је сумња непријатна, како је увредљива! Јер и ја бих могао помислити да се ви притварате, que ce n'est pas pour mes beaux yeux...[1]

Дарја Ивановна. Валеријане Николајевићу!

Граф (одушевљавајући се све више и више и устајући). Уосталом, шта ме се тиче како ви мислите о мени!... Ја... морам вам рећи да сам вам одан

[1] Да то није због мојих очију. — Прим. прев.

свом душом, да сам, на крају крајева, заљубљен у вас, страсно, страсно заљубљен, и готов сам да вам се клечећи закунем.

Дарја Ивановна. Клечећи, графе? (Устаје).

Граф. Да, клечећи, кад се то не би сматрало — као нешто театрално.

Дарја Ивановна. Зашто?... Не, то, право да кажем, мора бити да је врло пријатно — за жену. (Брзо се окреће Љубину). Клекните, графе, ако ме доиста не исмевате.

Граф. Са задовољством, Дарја Ивановна, ако вас, најзад, то само може уверити... (Не без напора клекне).

Дарја Ивановна (пушта га да клекне и брзо му се приближује). Забога, графе, шта то радите! Ја сам се шалила, устаните.

Граф (покушава да устане, па не може). Свеједно, оставите. Je vous aime, Dorothée... Et vous?[1]

Дарја Ивановна. Устаните, молим вас... (Из претсобља се помаља Ступенђев, кога Миша узалуд покушава да задржи). Устаните... (Она даје знаке и сама једва уздржава смех). Устаните... (Граф пренеражено гледа у њу и примећује њене знаке). Та устаните, кажем вам...

Граф (не устајући). Коме дајете знаке?

Дарја Ивановна. Графе, тако вам Бога, устаните!

Граф. Дајте ми руку.

[1] Ја вас волим, Доротеја... А ви? — Прим. прев.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Исти, Ступенђев и **Миша. Ступенђев** је за време тога разговора пришао до самог графа. Миша се зауставља на прагу. **Дарја Ивановна** гледа у графа, у мужа и с гласним кикотом спушта се у фотељу. **Граф** се збуњено обзире и види Ступенђева. Овај му се клања. Граф му се јетко обраћа.

Граф. Помозите ми да устанем, драги господине... Ја некако... овде клекао. Та помозите ми! (Дарја Ивановна престаје да се смеје).

Ступенђев (хоће да га ухвати под пазухо и подигне). Разумем, ваша светлости... Извините ме, ако сам... овај...

Граф (одгурује га и скаче као младић). Врло добро, врло добро, молим — од вас ништа не тражим. (Прилазећи Дарји Ивановној). Дивно, Дарја Ивановна, врло сам вам захвалан.

Дарја Ивановна (правећи молећиво лице). Па шта сам ја крива, Валеријане Николајевићу?

Граф. Ви нисте ни најмање криви, забога! Мора се човек смејати ономе што је смешно — ја вам то не пребацујем, верујте; али, колико сам могао приметити, то сте ви све унапред уговорили с вашим супругом.

Дарја Ивановна. По чему ви то мислите, графе?

Граф. По чему? Па по томе што се у таквим приликама обично не смеје и не дају знаци.

Ступенђев (који пажљиво слуша). Забога, ваша светлости, међу нама није било ништа уговорено,

верујте ми, ваша светлости. (Миша га трза за скут).

Граф (с горким смехом Дарји Ивановној). Но, после овога биће вам тешко да још одричете... (Поћутавши). Уосталом, и немате зашто да одричете. Ја сам то потпуно заслужио.

Дарја Ивановна. Графе...

Граф. Не правдајте се, молим вас. (Поћутавши, за себе). Каква срамота! Остаје само једно средство да изађем из овог глупог положаја... (Гласно Дарји Ивановној). Дарја Ивановна!..

Дарја Ивановна. Графе?

Граф (поћутавши). Ви, можда, мислите да ја сад нећу одржати своју реч, да ћу одмах отићи и нећу вам опростити за вашу мистификацију? Можда бих имао право да то учиним, зато што се ипак с човеком од реда не сме тако шалити; али ја желим да и ви видите с ким сте имали посла... Madame, je suis un galant homme.[1] Сем тога, ја ценим увек лепи пол, чак и кад извучем од њега... Остајем да ручам — ако г-ну Ступенђеву то не буде непријатно — и понављам вам, одржаћу своја обећања, сад још више него икад...

Дарја Ивановна. Валеријане Николајевићу, ни ви нисте, надам се, тако рђавог мишљења о мени: нећете помислити, зар не, да ја не умем ценити... да нисам дубоко у срце дирнута вашом великодушношћу... Скривила сам вам, али ви ћете ме познати, као што сам ја вас сада познала...

[1] Ја сам галантан човек. — Прим. прев.

Граф. О, молим! На што све те речи?... Немате на чему да ми захваљујете... Али како ви добро играте комедију!...

Дарја Ивановна. Графе, ви знате, комедија се добро игра кад се осећа шта се говори...

Граф. А! ви опет... Не, извинићете — двапут узаманце нећу насести. (Обраћајући се Ступенђеву). Мора да сам сад врло смешан у вашим очима, драги господине; али ћу се потрудити да вам на делу покажем како желим да вам будем користан...

Ступенђев. Ваша светлости, верујте, ја... (Устрану). Ја ништа не разумем.

Дарја Ивановна. Па то и није потребно... Само захваљујући његовој светлости...

Ступенђев. Ваша светлости, верујте...

Граф. Којешта, којешта...

Дарја Ивановна. А вама ћу, Валеријане Николајевићу, захвалити у Петрограду.

Граф. И показаћете ми писмо?...

Дарја Ивановна. Показаћу и, можда, с одговором.

Граф. Eh bien! il n'y a pas à dire, vous êtes charmante après tout...[1] и ја се ни за шта не кајем...

Дарја Ивановна. Ја, можда, нећу бити кадра да то исто кажем... (Граф се цифра; она се смеши).

Ступенђев (на страну, гледајући у сат). Па ја сам дошао у два и три четврти, а не у три.

Миша (прилазећи бојажљиво Дарји Ивановној).

[1] Е, нема се шта, ви сте ипак дивни... — Прим. прев.

Дарја Ивановна, како то ви, а мене?... Ви сте мене, изгледа, заборавили ... А још како сам се трудио!

Дарја Ивановна (полугласно). Нисам вас заборавила... (Громко). Графе, допустите да вам претставим једног младића ... (Миша се клања). Ја се старам о њему, иако...

Граф. Ви се старате о њему?... То је довољно... Младићу, можете бити без бриге: нећемо вас заборавити.

Миша (понизно). Ваша светлости ...

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ПОЈАВА

Исти, Аполон и Васиљевна.

Аполон (излазећи из претсобља). Ручак ...

Васиљевна (излазећи иза Аполона). Ручак је готов.

Ступенђев. А! Ваша светлости, изволите, молим.

Граф (дајући руку Дарји Ивановној, Ступенђеву). Ви допуштате?

Ступенђев. Молим вас ... (Граф се с Дарјом Ивановном приближује вратима). Ама ја нисам дошао у три, већ у два и три четврти ... све једно; ја ништа не разумем, али је моја жена велика жена.

Миша. Хајдемо, Алексије Иванићу.

Дарја Ивановна. Графе, унапред вас молим за извињење због нашег паланачког ручка.

Граф. Добро, добро ... До виђења у Петрограду, паланчанко!

1851 г.

Разговор друмом

— Сцена —

Посвећено П. М. Садовском

. . . ским путем мили већ прилично стар тарантас, у који су упрегнута три изнурена коња. У тарантасу седе један поред другог: господин од својих 28 година, Аркадије Артемјевић **Михрјуткин,** мршав човек, сићушна лица, покуњена, црвена носа и мрких бркова, умотан у сив изношен шињел — и његов слуга **Селиверст** (он је и општински писар), поднадуо пун човек од својих 40 година, свињских очију и жуте косе. На предњем седишту седи кочијаш **Јефрем,** брадат, црвен и прћаст, обучен у тежак риђ армјак и под клемпавим шеширом; и њему је око 40 година. Сунце пече; врућина и запара страшна. — Путују из среског места, а пола сата пре тога заустављали су се у друмској механи, где су и Јефрем и Селиверст успели да се мало напију. — Г-н Михрјуткин често кашље, — груди су му слабе, и уопште има незадовољан изглед. Говори ужурбано и нејасно, као бунован. Јефрем се изражава лагано и промишљено; Селиверст изговара речи тешко, као да их чупа из трбуха; пати од сипње.

Михрјуткин (забацивши изненада шињел). Јефреме, — о Јефреме!

Јефрем (окрећући му се напола). Шта желите?

Михрјуткин. Ама ти мора да спаваш тамо? — Зар не видиш шта се ради под твојим носом — а? пријатељу драги!

Јефрем. А шта, молићу ?

Михрјуткин. Шта? — Теби један логов уопште не вуче. Какав си ми ти то кочијаш — а?

Јефрем. Који логов не вуче?

Михрјуткин. Који . . . који . . . Зна се који, дешњак, вранац. Ништа не вуче — зар не видиш?

Јефрем. Десни?

Михрјуткин. Дед, не причај, молим те, и не понављај моје речи. Ја не трпим ту гадну навику код послуге. — Ошини-де га, ошини, добро ошини, и убудуће му не дај да дрема, па и ти, овај. . . (Јефрем с јетким осмехом шиба десног логова). Не остаје ми ништа друго него да сам седнем на кочијашко место, — а зар је то мој посао? То је твој посао. Будало! (Јефрем непрестано шиба логова. Он се рита). Та лакше! (Поћутавши). Е, што је несносна врућина! (Умотава се у шињел и кашље).

Селиверст (поћутавши). Да, молићу . . . заиста, врућина. Него, уосталом — за жетву је ово добро. О-ох, Господе! (Уздише и мљеска устима као да се спрема да спава).

Михрјуткин (поћутавши — Селиверсту). Реци, молим те, каква се оно дебела жена у механи обрачунавала с нама? — Ја је раније нисам виђао.

Селиверст. Па сама механџика. Недавно је дошла из Бељева.

Михрјуткин. Од чега је онако дебела?

Селиверст. А ко ће је знати? Понеко се тако одједном надује — шта је он у томе крив?

Михрјуткин. Та жена нам је скупо наплатила. Опазио сам да се ти у друмским механама никад не цењкаш. Никад. — Што ти затраже, то и дајеш. Мора да те је частила та жена. И у вароши си трипут више платио.

Селиверст. Та шта то говорите, молим вас, Аркадије Артемићу! . . . Ја, чини ми се, нисам такав човек да бих неком за љубав или из личне користи . . .

Михрјуткин. Де, добро, добро . . .

Селиверст. Ја сам, Аркадије Артемићу, још измалена служио вашег покојног оца — досад служим вашу милост, то јест; и нико ме није ухватио ни у каквим операцијама. Зато што ја осећам; и да бих ја нешто противно господаревој користи, или уопште не по савести — сачувај боже да бих пристао да умрљам своју част; та ја, молим вас, ја — ах, Господе Боже мој . . .

Михрјуткин. Па добро, де . . .

Селиверст. А та жена нам чак није скупо ни наплатила; колико се тек наплаћује у другим друмским механама! — Велите да ме је частила: па шта! можда је и частила. Ја се не одричем онога колико ми припада. Ја пијем, али пијем умерено, уздржавајући се.

Михрјуткин. Та каже ти се — добро.

Селиверст. Ви сте само бадава хтели да ме увредите, Аркадије Артемићу — Бог вам судио! (Михрјуткин ћути). Бог нека вам суди за то!

Михрјуткин (љутито). Та престани једаред, ђаволе!

Селиверст. Разумем. (Завлада ћутање).

Михрјуткин (који се узалуд трудио да заспи, Јефрему). А због чега ти рудни тресе ушима — да се није уморио — гле, гле, на сваком кораку тресе.

Јефрем (упола окренут). Који коњ ушима тресе?

Михрјуткин. Рудни; зар не видиш?

Јефрем. Рудни тресе ушима?

Михрјуткин. Да, да; ушима.

Јефрем. Не знам због чега би тресао ушима. Ако није због мува?

Михрјуткин. Због мува коњи целом главом тресу, а не само ушима. (Поћутавши). Па он је, чини ми се, слаб на ногама?

Јефрем. Ни за што није, па то ти је. (Бије га камџијом).

Михрјуткин. Но, ти га не волиш, знам ја то.

Јефрем. Не, Аркадије Артемићу, волим га (бије га); ја, Аркадије Артемићу, све ваше коње подједнако пазим, зато што је то прва ствар; а онај који не пази коње, није кочијаш — он је, просто, лакомислен човек. Не, ја га волим. Само ја сам правичан. Кад нема шта да се хвали — не хвалим.

Мехрјуткин. Па шта ти код њега, например, налазиш рђавог?

Јефрем. Аркадије Артемићу, допустите да вам кажем. Има коња и коња. Као што се, например, међу људима нађе човек природан, без образовања, јед-

ном речју — п а х о н д р и к; тако је и међу коњима. Коњ не вреди, Аркадије Артемићу, нема код њега ничега доброг. Ето, например, било да трчи узбрдо или по равни, или, например, да се спушта низбрдо — не вреди ништа — изволите сами погледати. (Савија се на једну страну). Ето како каса, молим вас! Нема човек од њега никаквог задовољства. Просто, није ни за што. (Бије га бичем).

М и х р ј у т к и н. Добро, а какви су логови по твом мишљењу?

Ј е ф р е м. Па логови су прилични. Вранац је, например, нараван; малко зазире, плашљив је — али је и полењ; само је нараван коњ, пристојан; а већ овом — (показујући бичем на левог логова) алат — просто нема пара. — Коњ је добар, сигуран, умиљат под бичем, каса лако, услужно: слуга, може се рећи, слугин слуга. — У ногама је, истина, мало попустио — па ви, молим вас, Аркадије Артемићу, знате колико путујемо. Час овамо, час онамо — немају коњи никад одмора. Или ви сами, например, изволите провозати се кудгод, — или госпођа иде у варош, или настојник потера. — Куд могу они то издржати? А већ ја се, мислим, старам о њима као о рођеном оцу. Ех ви, мачићи! (Жури их).

М и х р ј у т к и н (поћутавши). Па дакле шта мислиш о рудном — ако је тако рђав?

Ј е ф р е м. Требало би га продати, Аркадије Артемићу. Зашто држати таквог коња, сами изволите казати! Било рђав, било добар коњ — подједнако једу храну. А може се и променити.

Михрјуткин. Променити! — Знам ја ваше промене! — даш прида много новаца, коњ ти оде будзашто, а кад погледаш — тај још гори.

Јефрем. Зашто би се тако мењало, Аркадије Артемићу? Није добро тако мењати. Треба мењати без прида — главу за главу.

Михрјуткин. Главу за главу! А где ћеш ти наћи такву будалу који ће ти за рагу дати добра коња без прида, а? Шта ти то, море, причаш; за кога ме држиш? (Кашље).

Јефрем. Та забога, Аркадије Артемићу. Коме какав коњ треба: некоме ће се наш коњ допасти, а нама његов. Ето, узмимо нашег суседа, Јевграфа Авдејића, он има коњче; а Јевграф Авдејић се истрошио, па ће можда у жестини пристати. А коњче му је добро; добро коњче. А он је расипник човек, ветропир; куд ће он исхранити коња, кад и сам нема хлеба.

Михрјуткин. Видим ја да си ти ипак глуп. Ако нема чим да храни коња, онда зашто, за које бабе здравље да се мења, а?

Јефрем. Па онда се може купити од њега. А он ће дати јефтино. Просто, даће пошто хоћете. Само да га се отресе.

Михрјуткин (поћутавши). А коњ је одиста добар?

Јефрем. Одличан коњ — ето, видећете сами.

Михрјуткин (опет поћутавши). Ама ти — ђаво да те зна — ти све лажеш.

Јефрем. Зашто да лажем? Пас лаже; зато и јест псето.

Михрјуткин (незадовољним гласом). Но, не причај! (Поћутавши). И овај нас може још возити.

Јефрем. Како вашој милости буде по вољи. Али тек овај коњ, воља ваша, просто ни за што није. Просто — зврндов.

Михрјуткин. Шта-а̀?

Јефрем. Зврндов.

Михрјуткин. Сам си зврндов.

Јефрем (окрећући се упола). Ко... ја зврндов?

Михрјуткин. Па ти. Шта ту има чудно? Ти.

Јефрем (испруживши главу). Но... но... то сте ви ипак, Аркадије Артемићу, овај... много изволели... (Он је преко мере увређен и узбуђен).

Михрјуткин (планувши). Шта-а̀... Шта-а̀?

Јефрем. Та забога... како можете...

Михрјуткин. Да ћутиш, да ћутиш! кажем ти — да ћутиш! Ах ти, мустро! Нашао се човек увређен! Да, зврндов, зврндов, те још какав зврндов! Па то ја онда, по твом мишљењу, ништа не смем рећи? Ти мени ту Бог те пита шта набрбљао, а ја треба пред тобом да ћутим?... Виш ти причала!... И он се још нашао увређен! (Кашље). Да си ћутао! (Страшан кашаљ прекида речи Михрјуткину. Он вади из џепа хартију, одмотава је, вади отуда комад жутог шећера и почне га сисати. Јефрем ћутећи гони коње; израз његова лица је достојанствен и строг. Умиривши се мало, Михрјуткин се узалуд труди да на-

мести иза леђа кожни јастук, па гура у слабину Селиверста, који је за све време разговора Аркадија Артемића с Јефремом спавао мртвим сном). Селиверст, Селиверст! — Но, начмавао си се, лењштино проклета — Селиверст!

Селиверст (будећи се). Молим?

Михрјуткин. Па да. Да нисам тако неопростиво добар према вама, ви бисте ме поштовали; а овако сте изгубили свако поштовање према мени. Де, шта спаваш, као да никад ниси спавао... Кочијаш се заборавио, па досађује господину, а ти спаваш.

Селиверст. Ја само малко, Аркадије Артемићу...

Михрјуткин. Да, само мало. (Умирујући се). Намести ми јастук позади. (Селиверст намешта јастук). Једноме се чудим: чини ми се да нема попустљивијег господара од мене, па опет нисам заслужио никакву привржeност код вас. Сви сте ви готови да ме будзашто продате, Богами! (Једва уздржава сузе). Али причекајте мало; нећу вам још дуго досађивати. Брзо, брзо ћу склонити своју главу (клања се); па ћу видети да ли ће вам бити боље без мене.

Селиверст. Аркадије Артемићу, шта ви то говорите? Немојте губити наду, молим вас! Бог је милостив. Како те није стид, азијате један...

Михрјуткин (прекидајући Селиверста). Није реч о Јефрему. Сви сте ви таки. Ето, например, шта ја сад треба да радим? Како ћу се жени показати на очи? Остали ми последњи новци — па сам и њих ни

у шта упутио. Још горе сам учинио. Сад се већ нећу моћи спасти старатељства . . . нема шале! Сад ћу већ извући ко нико мој, те још како извући!

Селиверст. Оно, доиста, Аркадије Артемићу, није згодно. Ко то може знати, ако не ја? Али шта смо ми скривили, молим вас, реците. Та ми бисмо, чини ми се, и телом и душом, и свим, свим били ради . . .

Михрјуткин. Да ме бар не љутите, не раздражујете. Видите. — Видите — господину је дошло тешко, просто тако му је тешко да се исказати не може; очи му, што се каже, искачу на чело, — а вама, вама мило . . . (Сиса жути шећер).

Селиверст. Сав је узрок у томе што у вароши живе безосећајни људи . . . Задовољени су, па каквог им андрака још треба, опрости ми, Господе, моје сагрешење! Какви ђаволи, збиља, грех на моју душу! (Пљује).

Михрјуткин. Баш су пљачкаши. Ето, мени су у вароши продали жути шећер; казивали су да ће имати укус малине, а он никако није сладак, просто су натурали само лепак. (Поћутавши). Да сам бар купио животних намирница за тих педесет рубаља! Лисабонског ваљда није остала ниједна флаша?

Селиверст. Последњу сте пред одлазак изволели попити.

Михрјуткин. Да, тако је! И жени ништа нисам купио, а она наредила . . . Ех!

Селиверст. Раиса Карповна ће се доиста љутити.

Михрјуткин (плачно, скоро вичући). Е па зашто ме раздражујеш? Реци, зашто? Боже мој, Боже мој! Шта је ово! шта је ово! Зашто сам ја најнесрећнији човек на свету? (Обара главу и кашље).

Селиверст. Аркадије Артемићу... Из глупости... Извините... (Михрјуткин кашље и умотава се у шињел). Због ревности, Аркадије Артемићу. (Михрјуткин ћути. Сад и Селиверст заћути. Нико не говори читаву четврт сата. Коњи једва иду малим касом, обади се жудно вију над њима. Селиверст опет заспи. Михрјуткин полако диже главу).

Михрјуткин (умиреним гласом Јефрему). Дакле, шта је, јеси ли се опаметио? (Ћутање). Теби велим, јеси ли се опаметио?

Јефрем (поћутавши и цимнувши кајасима). Опаметио сам се.

Михрјуткин. Је си ли дошао к себи?

Јефрем. Јесам.

Михрјуткин. Па шта, не знаш ред, а? Моли за опроштење.

Јефрем. Опростите ми, Аркадије Артемићу.

Михрјуткин. Нека ти Бог опрости. (Поћутавши). А какве је боје коњ Јевграфа Авдејичина?

Јефрем. Алат.

Михрјуткин. Алат... А колико му је година?

Јефрем. Девет година.

Михрјуткин. А добро вуче?

Јефрем. Добро.

Михрјуткин. Ала имаш рђаву нарав! Одговараш ми, као да се свађаш... Ти се љутиш на мене?

Јефрем (поћутавши). Забога, Аркадије Артемићу, зар ја не знам? Ја све знам, Аркадије Артемићу. Како да не знам? Господин је, например, изволео љутити се. Па шта? Где је гнев, тамо и милост.

Михрјуткин. Добро; ето то је добро.

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу, ми, наравно, нисмо далеко ишли, преко мора доиста нисмо ишли, више смо се у Петрограду гњавили: ипак нисмо такви тиквани, да не бисмо, например, разликовали краву од свиње. Понеки сељак, наравно, диви се свакој ситници; није му се ни чудити — он је сељачка незналица; куд ће он знати! Треба размислити: у свима стварима треба размислити, — ко још није погрешио? Но, некако није ти испало као што треба, или просто рећи, ниси потрефио кад треба — ну, није се допало господину. Он те почне резилити, а ти чекај; кад погледаш: тврдоглавство ишчезло — и опет иде по старом.

Михрјуткин. Ето, кад је нешто паметно, оно је паметно; ја никад нећу рећи да човек говори глупости кад говори паметно; никад ја то нећу учинити.

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу. Па то ви знате боље од мене. Зар сам ја неки језоп да се љутим? Човек се не може освртати ни на сваки ударац, а камо ли псовку. Ви сами знате: истински догађај је као смола, а измишљен је као вода. А непријатност се сваком може десити, ни највећи астроном се не може сачувати од несреће. Сурва се наједном над њим... Бог би знао откуда? А и ко може унапред одредити: ово ће бити овако — а оно она-

ко. А Бог би га знао како после испадне! Све је то у мраку. Ето, узмимо например медведа: — шумска зверка, крупна, — реп му — тако, као мање дугме; а ето сврака, — мала птица селица — а гле колику је репину прикачила. А ко то може разумети? У томе је мудрост; ту ништа не можеш разабрати: једино се уздаш у Бога. Ето, например — допустите да вам кажем, Аркадије Артемићу, из усрдности допустите да вам кажем, — ви, ето, молим вас, очајавате, а зашто?

Михрјуткин. Како зашто? Како и да не очајавам! Гле шта му је пало на памет да пита: зашто?

Јефрем. Знам, знам, Аркадије Артемићу — за име Божије, како да не знам? Ми све знамо. А ви допустите да кажем ово: и тамо и у овом случају ништа се не може рећи поуздано. Ето, например, ви знате нашег суседа — Финтренбљудова? То вам је био знатан господин! Лакеј му — кубни хват висок, и шта је на њему гајтана; послуга — права галерија слика; коњи — вреде хиљаде; кочијаш — није кочијаш, већ просто једнорог седи! Ту су вам сале, Французи трубачи на хору — па Арапи; ну, просто, све удобности, каквих уопште има у животу! Па чим се свршило? Продали су му цело имање на добош. А на вас ће се, можда, Господ и смиловати, па ћете се ипак извући.

Михрјуткин. Дај Боже! Али нешто не верујем.

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу. Зашто да не верујете?

Михрјуткин. Нисам ја те среће, брате. Та познајем ја себе; знам ја своју срећу; не вреди моја срећа ни пребијене паре.

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу!

Михрјуткин. Та не причај, молим те. Ти боље погледај — твоји коњи уопште не трче.

Јефрем. Забога, коњи трче као што треба.

Михрјуткин. Но, добро... Ја не велим... слажем се с тобом. (Подиже глас). Слажем се с тобом, кажем ти. (Уздише). Ала је врућина, Боже мој! (Poћутавши). Ала пржи, Господе! (Poћутавши још мало). Хоћу да покушам, нећу ли мало заспати... (Намешта се и наслања главу на бок од кола).

Јефрем. Па ако — у име Бога, баћушка. (Дуже ћутање. Михрјуткин заспи и хрче, помало звиждећи и мљескајући у сну. Глава му се забацује назад. Уста се отварају).

Селиверст (отвара прво једно око, затим друго, и полугласно се обраћа Јефрему). Ама ти си, видим, ретка птица. Шта си се распевао као славуј?

Јефрем (поћутавши и такође полугласно). Шта сам се распевао? Какав си, брате, несхватљив. Зар ти не видиш — наш господин је још млад, малодушан... Па га треба посаветовати, то јест, како да ради у животу...

Селиверст. Гле ти њега! Пало на памет човеку да буде дадиља!...

Јефрем. Што да не — кад други не обраћају пажњу...

Селиверст. Други... други...

Јефрем. Наравно, други. — Уосталом — ти ... зна се. Ти ... Теби је све једно: господин или туђи човек.

Селиверст. А теби, кобајаги, није?

Јефрем (поћутавши). Шта — зар ће га збиља метнути под старатељство?

Селиверст. На сваки начин ће га метнути. Сам ми је секлетар говорио.

Јефрем. Видиш, молим те. Добро, а госпођа ... значи да и она неће — овај — заповедати?

Селиверст. Разуме се да неће. Имање није њено.

Јефрем. Не, — ја велим по кући, по кући.

Селиверст. Не, по кући ће заповедати.

Јефрем. Па каквог ту има смисла? Лепо је то твоје старатељство, нема се шта рећи! (Михрјуткин се обрће у сну. Селиверст и Јефрем пажљиво загледају у њега; он спава). Још жешће ће се наљутити, какав је.

Селиверст. И то бива.

Јефрем. Па дабогме да бива. Жао ми га је.

Селиверст. А мени га није жао. Ко му је крив. Како сам, виче, сад несрећан човек у свету ... а ко је крив? Што је лудовао преко мере. Да.

Јефрем. Ех, Александровићу, ала си ти неразборит, бога ми! ... Промисли ти: па он је ипак господин.

Селиверст. Та немој ми, молим те, ту приповедати ... (Михрјуткин се опет мешкољи и малко исправља. Селиверст брзо крије главу у угао и за-

твара очи. Јефрем размахује бичем над коњима и виче: ђи-ха-а-а . . .).

Михрјуткин (отвара очи, жмирка и истеже се). А ја сам, чини ми се, као мало отспавао.

Јефрем. Изволели сте се одмарати, доиста.

Михрјуткин. Јесмо ли докле стигли? (Селиверст се издиже).

Јефрем. До савијутка имаће још три врсте.

Михрјуткин (поћутавши). Него, што сам неријатан сан снио! Не сећам се добро шта је било — само је нешто врло непријатно. (Поћутавши). Тиче се имања . . . старатељства. Као одвели ме једном у Француску да ме ставе под суд . . . Врло непријатно. . . врло.

Селиверст. Зна се . . . сан је лаж.

Михрјуткин. Мене то плаши. (Кашље).

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу, зашто се плашите? Коме се то не дешава? Ето, ја сам неки дан сањао, баш чудан сан, просто несхватљив. Видим ја . . . (нагиње главу и код самог трбуха шмрче из кутије бурмут, да не би прснуо у очи господину). Видим ја . . . (искашља се и шапће полугласно). Ала је љут, разбојник! . . . (Гласно). Видим ја себе као у неком пољу, ноћу, на путу. Елем, идем ја путем, па мислим: куда ли то идем? А предео око мене као непознат — брежуљци некакви, провалије — пустиња. Елем идем ја и, знате, све гледам — куд ли тај пут води; не знам, мислим, куд он води. И одједном ми насусрет као трчи теле — и тако брзо трчи, па све главом тресе. — Е, лепо. Трчи, господару, теле, — а

ја као мислим: е! па то се откинуло теле оца Пафнутија, дај да га ухватим. Па кад ти стуштим трчати за њим . . . А ноћ, морам вам рећи, мрачна не може мрачнија бити — просто се прст пред носом не види. Елем — трчим ја за њим — за тим телетом — не могу да га ухватим — али не вреди — не могу да га ухватим! Ах, брате мој, мислим се као ја: па то мора бити није теле, већ нешто што није добро. Дај да се вратим, мислим — нек трчи куд зна. Е, лепо. Елем, идем ја опет ранијим путем, а близу пута као стоји дрво, идем ја — а оно ти наскочи отпозади на ме, па кад ти ме муну роговима у бедро . . . Ту ми је смрт. Уплашим се ја — у сну, знате — просто сам се толико уплашио да се исказати не може, — чак су ми листови дрхтали. Него, мислим се, зашто ме то оно мува у бедро — па узмем, знате, па се обазрем . . . А за мном више није теле, већ стоји моја жена, сасвим гологлава, па гледа у мене љутито. Ја к њој, а кад ти ме она поче грдити . . . Ти си, вели, пијаница, куд си ишао? Ја, велим, нисам пијаница, где си ти видела оваке пијанице, велим, — него боље реци ти мени на какав си ти начин овамо доспела? Ја ћу се, вели, господину пожалити — безобразниче један . . . И Раиси Карповној ћу се жалити. — А она као наједаред поче да се кикоће, да се кикоће . . . подиђоше ме мравци по леђима. — Гледам је, а очи јој се само сијају, некакве зелене, као у мачке. Не смеј се тако, жено, велим јој ја: грехота је тако се смејати. Не смеј се — послушај ме. Каква сам ти ја, вели, жена — ја сам водена вила. Ево, причекај, да

те поједем. Па кад ти зину — а у устима јој има зуба — као у штуке... Ту већ више нисам могао издржати, повичем, што игда могу повичем... Стари Купријанић је заједно са мном у истом куту спавао — елем, он као избезумљен сковитла се с кревета доле — притрча ми, крсти ме, шта ти је, Јефремушка, вели, шта ти је, дај да ти протрљам трбух, а ја седим на постељи, па се, знате, сав тресем, гледам га, просто ништа не разумем — чак ми се и кошуља на телу тресе. Ето каквих чудних снова има!

Михрјуткин. Да, чудан сан. Па јеси ли га испричао жени?

Јефрем. Како да нисам.

Михрјуткин. Па шта она вели?

Јефрем. Она каже да кад се теле види у сну, слути на пришteве; а кад се види водена вила — на батине.

Михрјуткин. А! ја то нисам знао.

Јефрем. А викнуо си, вели, зато што је вукодлак јахао на теби.

Михрјуткин. Та какве будалаштине! Као да има вукодлака!

Јефрем. Него како, молим вас? Ономадне кључарица због нечега пред вече отишла у купатило — није ишла да се купа — тог дана купатило нису ни ложили, а и куд би се баба купала, — већ онако — нужда је нека притеснила. Па шта мислите? улази она у претсобље од купатила, а у претсобљу мрак, — пружа руку — и наједном осети — неко стоји Она пипа: овчја кожа, па тако густа, прегуста.

Михрјуткин. То је зацело висио неки кожух, па га додирнула.

Јефрем. Кожух? Али у претсобљу од купатила никад никакав кожух није висио.

Михрјуткин. Па онда је какав сељак био ушао.

Јефрем. Сељак? А зашто би сељак облачио изврађен кожух? То сељак неће учинити.

Михрјуткин. Но, па шта је било?

Јефрем. А ево шта је било. Баба тада каже: буди Бог с нама! Ко је то? Нико јој не одговара. Она опет: ама ко је то? А онај ти замумла као медвед... Она сместа излети напоље. Једва је дошла себи, старица.

Михрјуткин. Па ко је то био, по твом мишљењу?

Јефрем. Зна се ко: вукодлак. Он воли воду.

Михрјуткин (поћутавши). Е, глуп си, Јефреме, морам ти рећи. (Обраћајући се Селиверсту). И ти верујеш у вукодлаке?

Селиверст (љутито). Наспело вам, господине, да разговарате о тим предметима.

Јефрем. Та забога, Аркадије Артемићу, то и мала деца знају. А на коњима, ноћу, ко јаше? Па код нас нема само вукодлака — код нас има и маруха.

Селиверст. Та престани, Јефреме!

Јефрем. А зашто?

Селиверст. Па тако. Није лепо. Баш си нашао предмет за разговор.

Михрјуткин. Маруха! Шта је то.

Јефрем. А зар ви не знате? Старе, мале жене, ноћу седе на пећима, преду пређу, па све тако потскакују и шапћу. Ономадне код Фјодора Марчукова једна таква маруха бацила се црепом — он хтео да се попне к њој на пећ . . .

Михрјуткин. Он је то, будала, сањао.

Јефрем. Не, није сањао.

Михрјуткин. А ако није у сну, зашто се пео к њој?

Јефрем. Свакако је хтео да је изближе види.

Михрјуткин. Да, да, изближе! (Поћутавши). Ала су то будалаштине, ха-ха! (Опет поћутавши). И зашто си о томе повео разговор — не могу да се начудим. Само изазива плашњу.

Селиверст. Заиста, плашњу.

Михрјуткин. Наравно, ја у те бесмислице не верујем. Наравно. Само необразовани људи могу у то веровати.

Јефрем. Имате право, Аркадије Артемићу.

Михрјуткин. Та зар су те марухе, например, и слично — та сам просуди — зар је то тело? Како ти рачунаш?

Јефрем. А не умем вам рећи, Аркадије Артемићу, ко ће их знати шта су.

Михрјуткин. А ако нису тело, зар могу живети, то јест постојати? Ти ме разумеј: једно је тело, а друго је дух.

Јефрем. Та-а-ако, молим.

Михрјуткин. Па, дакле, све је то будалаштина, маштанија: просто казати — предрасуда.

Јефрем. Та-а-ко, молим.

Михрјуткин. А ипак, о томе не вреди говорити. На што?

Јефрем. Дошло уз реч, а уосталом, нек иду с милим Богом... (Рудни се спотаче). Но, ти враже — муве те појеле!

Селиверст. Гле будале, како ружно говори! (Пљује). Пфуј! Пусто им остало! Ала си ти, Јефреме, лакоуман човек — а још кочијаш!

Јефрем. Е, ви већ, Селиверсте Александровићу...

Михрјуткин. Но, но, но!... Шта је то? Само још треба да се у мом присуству посвађате...

Јефрем. Забога, Аркадије Артемићу...

Михрјуткин. Најлепше вас обојицу молим да ћутите! (Краће ћутање). А тебе, Селиверсте, молим да не спаваш. Прво, то је неучтиво, а друго — није у реду. Какво је то спавање дању? За то је ноћ. Не трпим тај неред!

Селиверст. Разумем.

Михрјуткин (поћутавши, Јефрему). Ах, да! реци-де твојој жени — пошто се о њој повела реч — да не заборави окадити краве... У вароши су ми казивали да је у Жерловој помор.

Јефрем. Разумем.

Михрјуткин (поћутавши). А како она... твоја жена... јеси ли задовољан њом?

Јефрем. У каквом, то јест, например, смислу хоћете да кажете?

Михрјуткин. Зна се у каквом. Тако, уопште.

ја сам са своје стране задовољан њом. Она је добра станарица.

Јефрем. Зна свој посао. (Лагано). Позната ствар: човеку није својствено да буде без жене. Жена је за то и дата човеку да му служи, тако рећи у знак задовољења. Али, уосталом, и у том случају опрезност није наодмет. Не вели бадава пословица: не веруј коњу у пољу — а жени у кући. Жена је, разуме се, лукаво, слабо створење; жена је обешеница. А муж нека не зева. Женин је посао да угађа мужу и пази децу; а мужевљи посао је да држи жену у покорности: и у милошти треба да буде строг према њој. Ето тако ће све добро ићи. (Шиба коње). Неки мужеви, међу простацима, ја знам, овако кажу својим женама: цркла да Бог да! Ја их осуђујем...

Михрјуткин (журно). Како — како они кажу?

Јефрем. Цркла да Бог да...

Михрјуткин (замишљено). Хм... гле...

Јефрем. Ја их осуђујем... Зашто? Зато их осуђујем...

Михрјуткин (ватрено). А ја их не осуђујем... ја их не осуђујем... (Поћутавши). Него, престани једаред говорити којешта. Вала, с тобом Бог зна до чега... збиља. (Поћутавши и показујући руком унапред). Шта — па оно је, чини ми се, савијутак за Голоплеке?

Јефрем. Јесте, молим.

Михрјуткин. Е хвала Богу! (Збацује са себе шињел и отреса се). Живље, Јефремушка, живље! (Нагиње се напред). Ено савијутка! ено га! (Кола

скрећу с друма). — Сад је остало око три врсте — не више, је ли?

Јефрем. Неће ни толико бити. Ето, треба се још само спустити у јаругу, а после се испети на косу, па после терај све под ногу!

Михрјуткин (као за себе). А ипак се мора признати да је пријатно враћати се у завичај. Душа се весели — срце се радује. Чак и коњи радије вуку. Гле, гле, ветрић — дува ми право у лице, обешењак! (Селиверсту). Ама, па оно је, чини ми се, грачевска шума на брду?

Селиверст. Тако је — грачевска шума.

Михрјуткин. Дивна шумица! Красна шумица! Пријатна шумица! (Наставља гледати унаоколо). Гле каква је хељда! И зобови, видиш, добри. Просто играју на сунцу, ђаволи! Ето, и раж је добра. Чији су ови зобови?

Селиверст. Бескучинских једнодвораца.

Михрјуткин. Гле, једнодвораца! — А какво им је домаћинство?

Селиверст. Домаћинство им је не да кажете, овај ... а, уосталом — прилично. Живе, шта им треба више?

Михрјуткин. Добри зобови. (Поћутавши). И у нас зобови нису рђави ... Али шта ће ми они сад? На што све то? Па ја сам пропао, сасвим пропао ... Пропао сам с главе ... Одузеће ми и то последње задовољство ...

Селиверст. Немојте очајавати, Аркадије Артемићу.

Михрјуткин. И Раиса Карповна — сад ће ме издеветати! А ја се још, глупак, радујем што се враћам у завичај! Ах, што сам несрећно, несрећно створење! (Заћути и после неког времена подиже главу). Ено се већ види Ахлопково... Лепо сеоце. Ено поповог лештара. У том лештару мора да има зечева. Ех, децо, слушајте... Зашто туговати? Деде: „У тамној шуми.” (Почиње певати). У тамној шуми...

Јефрем и Селиверст (сложно прихватају).

У тамној шуми,
У тамној шуми —
У тамној...

Михрјуткин. Ти високо хваташ, Јефреме — ниси црквењак — шта то тумараш с гласом?

Јефрем (искашљајући се). Ево сад ће ићи боље.

Михрјуткин (врло танким гласом).

А иза шуме...

Јефрем и Селиверст

А иза шуме...

Михрјуткин (кашљући)

Узораћу... узораћу...

Јефрем. Ех, ви, соколи!

Узораћу... узораћу...

Селиверст. Узораћу... (Кашаљ натерује Михрјуткина да ућути; Селиверст замуцкује. Чује се само врло висок Јефремов фалсет, који пева):

И њи... ви... цу...
И њи... ви... цу...

(Кола залазе у брезову шумицу).

1851 г.

Вече у Соренту

— Сцена —

ЛИЦА:

Надежда Павловна Јелецка, удовица, 30 година

Марија Петровна Јелецка, њена синовица, 18 година

Алексије Николајевић Бељски, 28 година

Сергије Платоновић Аваков, 45 година

Слуга, Талијан

M-r Popelin, француски уметник

Певач - импровизатор

Догађа се у Соренту, у хотелу, на морској обали.

Позорница претставља доста велику собу, намештену као што су обично намештене собе по хотелима: право — једна врата за претсобље, друга у кабинет; лево — два прозора, десно — врата у парк. — На дивану у средини собе седи Аваков и спава, наслоњен на леђа дивана; глава му покривена марамицом.

Аваков (мешкољи се и пушта нејасне звуке. Најзад виче дремовним гласом). Фећка!... Фећка!... Феђушка! (Стреса се, скида са себе марамицу и зачуђено се обзире). Ама где сам ја ово?... (Опет се

обзире, па, поћутавши, љутито маше руком). У Италији!... (Поћутавши опет). А како сам дивно сањао! — Богами. — Као седим ја тако у својој соби у Покровском под прозором — гледам — а у дворишту све патке ходају, па свака има на потиљку перчин. Филип кочијаш подмазује кола — а Феђушка ми не доноси лулу. — Необичан, пријатан сан! (Уздише). Ех! ех!... Кад ли ће Господ Бог дати да то све опет видим... (Устаје). Досадило ми, морам признати, досадило ми потуцати се по гостионицама... потезати старе кости. Та већ трећу годину... Ово се потпуно може рећи: седа коса а луда глава... (Поћутавши). А они мора да су отишли... (Прилази вратима што воде у парк). У парку их нема... (Прилази вратима од кабинета и куца). Надежда Павловна... Надежда Павловна... Јесте ли ту? — Није. — Мора бити да су отишли... Ја мало дремнуо после ручка, а они узели па отишли... Хм! — Отишли... Ама тај Алексије Николајевић — све су то његове измишљотине... знам ја... И ко га је донео к нама... (Узрујано цима за гајтан од звонцета). Баш нам је требао... (Цима опет). Као да их је мало без њега... Ама што то нико не иде? (Цима трипут једно за другим. Из претсобља утрчава слуга Талијан у капутићу и са салветом под пазухом.).

Слуга (нагињући се напред целим телом). 'Celenza comanda?[1]

[1] Екселенција заповеда? — Прим. прев.

Аваков (гледајући га искоса). Како кези зубе! — Чудна ствар! све те слуге по гостионицама личе један на другог — у Паризу, у Немачкој, овде... свугде... Као да су једно племе... (Слузи). Пуркуа не вене ву па тудсјуит?[1] — (Аваков не говори сасвим чисто француски).

Слуга (смешећи се и вртећи салвету). 'Celenza je!... moua... héhé...

Аваков. У е... у сон се дам?[2]

Слуга. Soun sourti... per passeggiare... pour proumené... Madama la Countessa, aveco la Signorina e aveco Moussu lou Counte — l'otro Counte Rousso...[3]

Аваков. Се бијен — се бијен... Алѐ.[4]

Слуга. Si, signore...[5] (истрчи напоље).

Аваков. Боже! Што су ми постале мрске ове физиономије!... (Хода по соби). Отишли су да шетају... Хм... Ваљда су отишли морем, да уживају. — Замишљам како се онај господичић сад распилавио... А она... познајем је, њој је мило... То јој је страст. — И шта је она у њему нашла — не разумем... Сасвим празан човек. — И притом нимало није занимљив. — (Опет хода по соби). Господе,

[1] Зашто одмах не долазите? — Прим. прев.

[2] Где је... где су даме? — Прим. прев.

[3] Изашле су... да прошетају... Госпођа графица са госпођицом и са господином графом, другим графом руским... — Прим. прев.

[4] Добро... Добро... Идите. — Прим. прев.

[5] Молим, господине... — Прим. прев.

Боже мој! Кад ли ће се она смирити, кад ли ће јој напослетку досадити сва та нова лица . . . (Врата из претсобља се напола отварају и показује се M-r Popelin. — На њему је кратка блуза с великим коцкама, кравата à l'enfant.[1] Носи браду и дугачку косу).

M-r Popelin. Pardon, Monsieur. . .[2]

Аваков (осврће се). Ко је то сад?

M-r Popelin (још не улазећи). Pardon, c'est ici que demeure Madame la comtesse Geletzka?[3]

Аваков (поћутавши). Вуј. — Кеске ву вулè?[4]

M-r Popelin (улази. — Држи омањи портфељ под мишком). Et . . . pardon . . . Madame est-elle à la maison?[5]

Аваков (не мичући се још с места). Нон. Кеске ву вулè?[6]

M-r Popelin (погледавши га мало зачуђено). Pardon, Monsieur . . . C'est à Monsieur le comte que j'ai l'honneur de parler?[7]

Аваков. Нон, мосје, нон.[8]

[1] Као у детета. — Прим. прев.

[2] Пардон, господине. — Прим. прев.

[3] Пардон, станује ли овде госпођа графица Желецка? — Прим. прев.

[4] Да. — Шта желите? — Прим. прев.

[5] И. . . пардон. . . Је ли госпођа код куће? — Прим. прев.

[6] Не. Шта желите? — Прим. прев.

[7] Пардон, господине. . . Имам ли част говорити с господином графом? — Прим. прев.

[8] Не, господине, не. — Прим. прев.

M-r Popelin. Ah! (Мало достојанствено). Et bien, Monsieur, vous aurez la complaisance de dire à Madame que M-r Popelin, artiste peintre, est venu la voir — d'après sa propre invitation — et qu'il regrette beaucoup... (Видећи да Аваков прави нестрпљиве покрете). Monsieur, j'ai l'honneur de vous saluer.[1] (Меће шешир и одлази).

Аваков. Адје, Монсје.[2] — (Гледа за њим и узвикује). Још један! Ђаво нека носи све те уметнике, музичаре, пијанисте и сликаре! — Где их се само нађе толико силество? И како нас то одмах нањуше? Погледаш, а они се већ упознали и већ се ту врте, удварају се. И чим ће се све то свршити? Зна се чим. Понуде какав рђави акварел или статуицу — а због познанства плати им се трипут скупље. — И колико са собом вучемо тога ђубрета! То је страшно. А треба их слушати спочетка... све некако с висине... кобајаги уметници... несебичност... Гладан народ, зна се. Ех! (Уздише). Како ми је све то досадило... Ах, како ми је све то досадило! (Хода по соби). А они не долазе. — Хм! — Значи, шетња је испала по вољи. Ево је и вече наступило. — (Поћутавши). Него да им пођем на сусрет... збиља... (узима шешир и иде ка претсоб-

[1] Онда, господине, будите љубазни па реците госпођи да је г. Попелен, академски сликар, долазио да је види, — на њен позив, — и да он врло жали... Господине, част ми је да вас поздравим. — Прим. прев.

[2] Збогом, господине. — Прим. прев.

љу). А, па ево и њих најзад! (Из претсобља улазе Надежда Павловна, Марија Петровна и Бељски. На лицу Надежде Павловне се огледа неко незадовољство). Једва једном сте се изволели вратити! — Зашто сте отишли у шетњу без мене?

Надежда Павловна (прилази огледалу десно и скида шешир). А зар сте се ви одавно пробудили?

Аваков. Одавно.

Надежда Павловна. Па јесте ли се испавали?

Аваков. Па ја и нисам спавао . . . Само онако . . .

Надежда Павловна (прекидајући га). Но, знамо, знамо . . . придремали . . .

Аваков. Хе . . . хе . . . Шта, је ли била пријатна шетња?

Надежда Павловна (хладно). Да . . . Није нико долазио док ја нисам ту била?

Аваков. Нико . . . То јест, пардон — долазио је некакав сликар.

Надежда Павловна (брзо). M-r Popelin?

Аваков. Да, чини ми се, он.

Надежда Павловна. Па шта сте му рекли?

Аваков. Па ништа. Он је питао за вас — и рекао да вам кажем да је био . . .

Надежда Павловна. Зашто га нисте замолили да причека?

Аваков. Ја, богами, нисам знао.

Надежда Павловна (зловољно). Ах, ви сте увек такав! (Обраћајући се Бељском, који је одмах

чим је дошао отишао к прозору лево с Маријом Петровном и разговарао с њом). Бељски!... Бељски, та докле ћете се удварати Маши?

Бељски. Шта желите, Надежда Павловна?...

Надежда Павловна. Шта желим?... (Поћутавши). Ево шта желим: овде је малочас био M-r Popelin, сликар, ви знате — онај с ким сам се прекјуче упознала — он ми је још показивао слике Везува... Ја сам га сама позвала — он је дошао, а овај ево господин (показујући на Авакова) није га умео задржати.

Бељски. Па шта заповедате?

Надежда Павловна. Како нисте досетљиви — од неког времена! Изволите одмах ићи, нађите ми га, доведите га овамо — чујете ли? Пошто пото га доведите одмах.

Бељски. Па ја му не знам адресу.

Надежда Павловна. Дознајте му адресу — упитајте овде, у хотелу — где хоћете. Та идите, он ми је потребан — каже вам се. Идите.

Бељски (поћутавши). Разумем. — Идем да тражим сликара са сликама Везува. — Мора да су вам се много допали... (Погледавши у њу). Идем, идем. (Одлази).

Надежда Павловна (седа на диван и љутито лупа ногом о под. Аваков се збуњено смеши. Најзад она виче). Маша!

Марија Петровна. Ma tante?

Надежда Павловна. Ma tante... ma tante...

Шта ме ти то непрестано зовеш стрина? — Као да сам већ тако стара.

Марија Петровна. Па како да вас, стрина, зовем друкчије?

Надежда Павловна (поћутавши). Ти не треба да стојиш код прозора; можеш озепсти.

Марија Петровна. Забога, напољу је тако топло...

Надежда Павловна. Не знам... чини ми се да овде дува... Зар не дува, Сергије Платоновићу?

Аваков (стреса се и игра прстима обеју руку у ваздуху). Дува — дува.

Надежда Павловна (Марији Петровној). Ти си, чини ми се, сувише лако обучена?... Маша... Боље би било да обучеш другу хаљину.

Марија Петровна. Мислите, стрина?

Надежда Павловна. Да, мислим, синовице моја.

Марија Петровна. Молим — сад ћу обући другу. (Стоји неко време непомично, смејући се притрчава Надежди Павловној).

Надежда Павловна (смејући се). Но, добро, лијо, добро, иди... (Марија Петровна истрчава кроз врата од кабинета. И Аваков се смеје и трља руке. Надежда Павловна погледа у њега и прави озбиљно лице. Аваков се мало збуњује. Краће ћутање).

Аваков. Ви... ви данас, изгледа, нисте расположени, Надежда Павловна.

Надежда Павловна. Ко вам је то казао? — Напротив. Ваше примедбе, Сергије Платонићу, страшно су неумесне. Вама се све нешто чини чега и нема. (С осмехом). Ето, например, ето кажите истину, зар овде дува?

Аваков (гледајући у њу). А... А како ви желите?... да не дува?

Надежда Павловна. Но, ето видите.

Аваков (поћутавши). Да сам ја знао да ви тако желите да видите тога Француշчића... Да сте ми бар раније казали...

Надежда Павловна. Опет ви што било. — Ја ни најмање не желим видети Француза... он ми апсолутно није потребан.

Аваков (збуњено). Али ви сте послали по њега Бељског...

Надежда Павловна (поћутавши). Ја сам послала по њега Бељског... зато што... зато што ми је досадио... Досадило ми је да га гледам.

Аваков. Кога? Бељског?

(Надежда Павловна потврђује климањем главе).

Аваков. Не може бити!

Надежда Павловна. Како не може бити?

Аваков. Ама богами не може бити. Забога, Надежда Павловна, данас за столом, сетите се како сте били с њим љубазни. И не само данас — све ово време — и у Риму, и на путу у Напуљ — и овде...

Надежда Павловна. Прво, то није истина...

Аваков. Како није истина?

Надежда Павловна. А друго, шта је с тим! — Хтела сам да вас мало мучим.

Аваков. Оставите, Надежда Павловна — мене, старца, ви и без тога умете мучити.

Надежда Павловна. Ви се жалите?

Аваков. О, ни најмање — ни најмање! Само сам хтео рећи да... да то није тако... да се под тим нешто друго крије.

Надежда Павловна. Шта то, допустите да вас упитам?

Аваков. Он вас је нечим данас naљутио.

Надежда Павловна. Допустите да упитам чим је могао он мене наљутити? — Шта је за мене М-r Бељски?

Аваков. С друге стране... доиста... он вам се толико удвара...

Надежда Павловна. Ето — то и јесте оно, мој драги Сергије Платонићу, иако нас непрестано вребате — ипак ништа не видите... Он и не мисли да ми се удвара.

Аваков. Како?

Надежда Павловна. Да га видите за време наше шетње!

Аваков. А зашто?

Надежда Павловна. Ах, Боже мој! па зар ви нисте одавно приметили да се он удвара Маши?

Аваков. Бељски?

Надежда Павловна. Па да.

Аваков (ненадно). То је лукавство!

Надежда Павловна. Како?

А в а к о в. Лукавство, Надежда Павловна, лукавство — и ништа више. Забога, Надежда Павловна, па то је јасно као двапут два четири . . . Лукавство, верујте ми, стара мајсторија . . . Забога, па то је очевидно . . .

Надежда Павловна. Шта то говорите, Сергије Платоновићу?

А в а к о в. Очевидно, Надежда Павловна, молим вас. Верујте ми, јер ја сам ваш стари пријатељ, јер, чини ми се, ја и ви нећемо се сад упознавати, та ја сам вам одан — лукавство, Надежда Павловна, лукавство. Та зар се може вама претпоставити ико на свету? Та зар да ја у то поверујем — којешта! (Надежда Павловна ћути и обара очи).

А в а к о в (поћутавши, малко бојажљиво). О чему мислите, Надежда Павловна?

Надежда Павловна (поћутавши). О чему . . . Мислим да у вама заиста имам доброг и верног пријатеља . . . (пружа му руку).

А в а к о в (љубећи је усхићено у руку). Забога, Надежда Павловна . . . како не!

Надежда Павловна (устаје). А мени је, верујте, све једно да ли се г-н Бељски удвара Маши или не, и с каквим циљем јој се удвара, то ми је потпуно све једно.

А в а к о в. Та ја вам могу веровати . . .

Надежда Павловна (прекидајући га). Но, доста, нек иде с милим Богом . . . Бог с њим сасвим . . . Ми ћемо моћи и без њега бити, зар не?

Аваков. Како сте добри... (Поћутавши). А ипак сте грешни, Надежда Павловна.

Надежда Павловна. Зашто?

Аваков. Зашто нисте рекли да ме пробуде? Зашто сте отишли у шетњу без мене?

Надежда Павловна. Па ја знам, Сергије Платоновићу, да ви не марите за те шетње. Сећате ли се како сте ми у Риму, у катакомбама, досађивали, говорећи како ћемо отуда изаћи ако оног калуђера што нас је водио задеси удар?

Аваков. Па шта? доиста...

Надежда Павловна. Кукавицо!

Аваков. Па ја сам се то све за вас бојао. А уосталом, има шетња и шетња. Например, кад је лепо време, зашто да се човек не прошета поред мора... То је доиста пријатно. Али, например, неки дан смо ишли да гледамо некакве подземне каде... Па шта ту има лепо? Мрак, прљавштина. Седиш на леђима некаквог лудака, а он ти се још потсмева што си тежак. Веле ми: у тим кадама су се купали конзули, — а шта се мене тичу ти конзули, допустите да вас упитам?

Надежда Павловна. Па ваљда су руска купатила боља?

Аваков. Та оставите, Надежда Павловна, оставите; зажелећете и ви напослетку да се вратите кући. Причекајте још мало, огадиће вам да путујете с једног краја Европе на други. Досадиће вам сви ти ваши сињори, и мајнхери, и Француншчићи... са

својим капутићима, брадицама, кривљењем. (Претставља их).

(Надежда Павловна се смеје).

Аваков. Ја се једном чудим, Надежда Павловна... како се ви с вашом памећу дајете обмањивати. Та погледајте их, та њима је у очима написано: ви сте варвари, и да није ваших новаца...

Надежда Павловна. Е то ћете извинити, Сергије Платоновићу; ја не мислим да се са мном упознају због мојих новаца...

Аваков. Онда још горе... Некакав такав фигурант прилази вам као неки освајач; он би требао да сматра за нечувену срећу што га пуштате к себи, — а он?... он је освајач, он се копечи! Говори с вама, а палац затурује за прсник, а? прст? него како? Још неки и не уме... не погоди... за прсник... (опет га претставља).

Надежда Павловна (смејући се). Та маните, Сергије Платоновићу, не жестите се; верујте, знам ја исто као и ви вредност те господе.

Аваков. Да, знате... А међутим, они свакако међу собом говоре: шта, вели, мон шер, чим се ти сад занимаш, мон шер? — Та ничим, мон шер, у мене се заљубила једна руска кнегиња, — а ножицом овако цупка и ланчићем се игра по празном трбуху, — ин пренсес рис, мон шер, па ја с њом из досаде, знаш, мон шер...

Надежда Павловна (малко мрзовољно). Сергије Платоновићу, немојте ми то говорити... верујте... ја сад имам у глави сасвим друге мисли.

А в а к о в (поћутавши и уздахнувши). Да . . . слажем се; ви доиста . . . сад . . . имате друге мисли . . .

Н а д е ж д а П а в л о в н а (смејући се). Та оставите, не уздишите. Тако вам је жао што вас данас нисмо повели са собом?

А в а к о в. Како да није!

Н а д е ж д а П а в л о в н а. Но, хајдемо да се прошетамо по парку. Хоћете ли?

А в а к о в. Врло радо, врло радо! (Тражи шешир).

Н а д е ж д а П а в л о в н а. Чекајте, чини ми се да чујем кораке Бељског . . .

А в а к о в. А шта вам он треба?

(Из претсобља улази Бељски).

Б е љ с к и. Уф! Ала сам трчао . . . (Надежди Павловној). Надежда Павловна, ваш сликар отпутовао!

Н а д е ж д а П а в л о в н а. Какав сликар?

Б е љ с к и. Како какав? M-r Popelin, онај по кога сте ме послали. Отпутовао је у Напуљ пре пола сата.

Н а д е ж д а П а в л о в н а (гледајући га). Ах, како сте се задували, Алексије Николајевићу . . . (Смеје се). Ах, како сте смешни!

Б е љ с к и. Ја?

Н а д е ж д а П а в л о в н а. Да, ви . . . ха-ха-ха . . . Зар није смешан, Сергије Платонићу?

А в а к о в. Да, да. Ха-ха . . . ха-ха.

Н а д е ж д а П а в л о в н а (Авакову). Но, хајдемо, хајдемо!

Б е љ с к и. Куда ви то идете?

Надежда Павловна. Идем да се прошетам с њим у парку.

Бељски. А ја?...

Надежда Павловна. А ви ћете овде остати... Ама што је то тако мрачно овде? (Звони. Улази слуга). Apportez des lumières. (Слуга излази). Ви можете читати, ако хоћете... Уосталом, остављам вас у Машином друштву. Изгледа да се још нисте наразговарали с њом... Или ћете, можда, опет отићи да тражите M-r Popelin? (Бељски је гледа зачуђено). Ах, не гледајте ме тако, тако сте смешни... Хајдемоте, Сергије Платоновићу... (Погледа у Бељског). Ха-ха-ха!

Аваков. Ха-ха-ха! Збиља! (Обадвоје одлазе у парк. Слуга уноси свеће и меће их на сто поред прозора. Бељски стоји непомично па наједаред подиже једну руку. Слуги се учини да га он зове, притрчава и вели: „'Celenza?" али, видећи да Бељски не обраћа на њега пажњу, клања се његовим леђима и одлази).

Бељски. Шта ово значи? Хм! Не разумем. Некаква фантазија... (Хода горе доле по соби). А морам признати да је необична жена! Паметна, потсмешљива, мила... Да, али сад ми није до тога. Заиста, пре три месеца, кад сам је срео у Риму, она ми је завртела памет, и дандањи још не могу рећи да сам сасвим миран у њеном присуству... али у срцу ми је... сад... Ах, и сувише добро знам шта ми је сад у срцу!... Она ми је малочас рекла да ме оставља у друштву Марије Петровне... А где ли је Марија Петровна?... (Поћутавши). Саветовала ми да чи-

там... Да читам! — У овакву ноћ — и после данашњег разговора... (Прилази к прозору). Боже! каква дивна ноћ!

(Из кабинета излази Марија Петровна. — Она неко време гледа у Бељског и иде на средину собе).

Бељски (освређући се). А, то сте ви, Марија Петровна; где сте били?

Марија Петровна (показујући на кабинет). Овде... Стрина ми рекла да обучем другу хаљину...

Бељски (посматра је). Али ја не видим да...

Марија Петровна. Па стрина ми је то тек онако казала... Хтела је насамо да разговара са Сергијем Платоновићем... Где је она?

Бељски. Отишла је с њим у парк...

Марија Петровна. А што ви нисте отишли с њима?

Бељски. Ја? — Ја сам више волео остати.

Марија Петровна. Збиља? (Седа).

Бељски. То јест — истину да кажем — она сама ми је рекла да останем...

Марија Петровна. А! сад се не чудим... Јадни Алексије Николајевићу!... Жао ме вас је.

Бељски (прилазећи јој и седајући поред ње). Да ли? Да ви не мислите да ја завидим Сергију Платонићу?

Марија Петровна. А зар не завидите?

Бељски. Марија Петровна — видим да се и ви умете притварати...

Марија Петровна. Не разумем вас... Али, јел'те да је Сергије Платоновић диван човек!

Бељски. Да.

Марија Петровна. Како је одан стрини!

Бељски. Да. — Зато је и грехота што га мучи. — Ваша стрина је врло мила жена, али је страшна кокета.

Марија Петровна (погледавши у њега). Како било да било, тек вама је криво што вас нису повели у парк...

Бељски. Опет!

Марија Петровна. Раније бар никад нисте тако говорили о стрини.

Бељски. Раније! Није него! — Врло добро знам да кад сам се упознао с вама, — сећате ли се — то је било баш на први дан карневала, — спазио сам вас на балкону у Корсо — знам какав је утисак она тада учинила на мене...

Марија Петровна. Да... сећам се како сте јој са улице наједном понудили букет и како се она спочетка уплашила, затим се насмејала и узела ваше цвеће...

Бељски. Сећате ли се, поред ње је стојао онај штркљасти џентлмен, син неког лорда — он се после те још како бурио на мене и био љубоморан, и достојанствено мрмљао под нос — као тетреб...

Марија Петровна. Како да не... како да не...

Бељски. Али то се све пре три месеца дешавало... а отада... отада... сам ја упознао друго осећање — увидео сам да све чари женског кокети-

рања нису ништа у сравњењу са стидљивим дражима младости . . .

Марија Петровна (збуњено). Шта хоћете да кажете?

Бељски (такође збуњено). Ја?. . . Тако . . . Ништа. (Поћутавши). Шта сте читали данас, Марија Петровна?

Марија Петровна. Ја? Шилера, Алексије Николајевићу.

Бељски. Допустите да вас упитам шта то?

Марија Петровна. Јованку од Арка.

Бељски. А! лепо дело . . . (У страну). Како сам глуп, Боже мој! (Устаје и иде ка прозору).

Марија Петровна (поћутавши). Шта то тамо гледате, Алексије Николајевићу?

Бељски. Гледам у небо, на звезде, на море. . . чујете ли ви његово равномерно пљускање? Марија Петровна, зар ова тишина, овај ваздух, ова месечина — зар вам цела ова дивна ноћ ништа не говори . . .

Марија Петровна (устајући). А шта вама говори, Алексије Николајевићу?. . .

Бељски (збуњено). Мени?. . . Она. . . Она ми говори много лепих ствари. . .

Марија Петровна (с осмехом). А! Које на пример?

Бељски (у страну). Ово је на крају крајева неиздржљиво. . . Мора да изгледам смешан. . . Боже мој! Боже мој! срце у мени тако удара — хоћу да

изјавим љубав — напослетку да изјавим љубав — па не могу... Кад би бар штогод — сад, у овом тренутку... (Кроз прозор се разлежу акорди гитара...).

Марија Петровна. Шта је то?

Бељски (пружа јој узбуђено руку). Не, знам, причекајте, мора бити импровизатор... (Певач пева серенаду под прозором. — За све време певања и Бељски и Марија Петровна стоје непомично. По завршетку првог куплета, Бељски излеће на прозор и виче: браво, браво).

Певачев глас. Qualche cosa per il musico, signore...[1]

Марија Петровна (прилазећи Бељском). Баците му штогод.

Бељски. Чекајте — он тако неће видети... (Вади из џепа новац, хитро га увија у хартију, пали је на свећи па баца кроз прозор).

Певачев глас. Grazie, grazie...[2] (Он пева други куплет, Бељски и Марија Петровна стоје код прозора и слушају. Кад он сврши, Бељски виче: браво! баца му још један комад новца. Марија Петровна хоће да се уклони, али је он хвата за руку).

Бељски. Чекајте, Марија Петровна, чекајте... Досад смо наградили у њему занатлију, а сад хоћу да захвалим као уметнику... (Брзо узима свећу са стола). Приђите, ја ћу вас осветлити... (Марија Петровна се овлаш противи, али му прилази).

[1] Нешто на музику, господине. — Прим. прев.

[2] Хвала, хвала. — Прим. прев.

Певачев глас. Ah, que bella ragazza![1]

Марија Петровна (одмиче се од прозора црвенећи). Та оставите. . .

Бељски (остављајући свећу на сто). Не, апсолутно не могу више ћутати. . . Ова неочекивана песма, овај слатки талијански глас — и баш сад, у овакву ноћ, кад сам већ и иначе био готов да вам кажем шта ми је на срцу — не, не, ја не могу, нећу да ћутим. . .

Марија Петровна (узбуђено). Алексије Николајевићу. . .

Бељски. Знам да је све ово лудо, да ћете се љутити на мене — али што било да било, ја немам снаге да се више притварам. . . — Марија Петровна, ја вас страсно волим. . . (Марија Петровна ћути и обара очи).

Бељски. Да — ја вас волим — ви сте то одавно могли опазити. И сад — ако. . . ако не пристанете да ми будете жена — остаје ми само једно: да отпутујем одавде што пре и што даље. . . Знам да сам својом журбом можда све покварио, али нисам ја крив. . . крив је онај певач. . . (Погледавши у Марију Петровну). Марија Петровна, реците, да ли да отпутујем или да останем — да ли да се љутим на оног певача или да му будем вечито захвалан. . .

Марија Петровна. Ја, богами, не знам. . .

Бељски. Реците, реците. . .

[1] Ах, да лепе моме! — Прим. прев.

Марија Петровна. Мени се чини... на тог певача се човек не може љутити...

Бељски (хватајући је за руку). Збиља?... Боже мој, зар збиља могу...

Марија Петровна. Али ја... али шта ће рећи стрина...

Бељски. Шта ће она рећи? Она ће пристати... А ево и она долази баш као поручена... Видећете... Уверен сам да ће пристати...

Марија Петровна. Бељски! шта ви радите...

Бељски. Ништа, ништа... видећете... (Марија Петровна се труди да га задржи. На врата из парка улазе Надежда Павловна и Аваков).

Аваков. И ви се тако рано враћате, Надежда Павловна...

Надежда Павловна. Па морам... Сергије Платоновићу... Зар да њих двоје тамо... сами...

Бељски (полети к Надежди Павловној). Надежда Павловна...

Надежда Павловна (задрхти). Шта вам је — уплашили сте ме... (Аваков зачуђено гледа у њега).

Бељски. Надежда Павловна — ја сам врло узбуђен... али ви на то не гледајте... Ја, видите, ја не могу даље крити... ја... ја сам се решио да запросим...

Аваков. Боже! Све је свршено... (клоне у фотељу).

Бељски. Руку ваше синовице, Марије Петровне...

Надежда Павловна (запањена). Моје синовице?...

Аваков. Како? Шта?... (скаче). Ви просите руку Марије Петровне?... Пристајем, пристајем и одобравам... Децо, дајте овамо ваше руке (силом хвата Машину руку и спаја с руком Бељскога). Благосиљам вас, пријатељи моји, живите дуго, у слози и љубави, и имајте што више деце!...

Надежда Павловна. Та чекајте, чекајте, Сергије Платонићу, ви сте полудели... Шта је ово? Ја ништа не разумем... Ви, Алексије Николајевићу, просите од мене Машину руку, ви?

Бељски. Ја.

Надежда Павловна. А она... шта вели?

Бељски. Она се не противи.

Надежда Павловна. Маша... ти ћутиш?

Аваков. Та забога, Надежда Павловна, шта има да каже? Зар ви мислите да се све то радило без њеног пристанка?

Надежда Павловна (Авакову). У сваком случају то је учињено по вашој милости. — (Бељском). Иако ме ваша просидба, морам признати, јако зачудила — она је тако неочекивана — ипак не желим ометати срећу своје синовице, само ако ви можете усрећити моју синовицу...

Бељски. Значи, ви пристајете? (Љуби је у руку).

Аваков. Да, наравно, пристаје... Ура! — Марија Петровна — та приђите и ви...

Марија Петровна (прилазећи Надежди Павловној). Chère tante...[1]

Надежда Павловна. Добро, добро. (Тапше је по образу). Vous êtes fine, ma nièce...[2] (Обраћајући се Авакову). А је л' те да су, Сергије Платоновићу, ваша предвиђања била тачна... и беспогрешна...

Аваков. Ех, Надежда Павловна, ја нисам сигуран у своје досетке — а дешава ми се, као и сваком смртном, да погрешим, али само за једно јамчим — за своју непромењљиву и вечиту оданост вама... Надежда Павловна, кад би, збиља...

Надежда Павловна. Шта то?

Аваков. По примеру ових младих људи...

Надежда Павловна. Младих људи! Кажите за себе, Сергије Платоновићу, а ја не сматрам да сам стара...

Аваков. Па ви ме разумете... Богами. — Па бисмо отпутовали кући... Надежда Павловна. Па што бисмо тамо живели!

Надежда Павловна. Не кажем вам... не, али ћемо прво свратити у Париз.

Аваков (чеше се за ухом). Па зар је Париз... на путу... за Саратов?

Надежда Павловна. Не, како год хоћете. — Неизоставно идемо у Париз... млади људи тамо свадбују...

[1] Драга стрина. — Прим. прев.

[2] Фини сте ви, моја синовице. — Прим. прев.

Аваков. Ми сви тамо свадбујемо... А после и кући...

Надежда Павловна. Но, то ћемо видети... (Поћутавши). Али ово вече у Соренту нећу заборавити...

Бељски. Ни ја...

Марија Петровна. Ни ја...

Аваков. Та нико га неће заборавити!

Надежда Павловна. Е, причекајте, Сергије Платоновићу, немојте јамчити за друге.

(Завеса пада).

10 јануара 1852 г.
Петроград.